

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

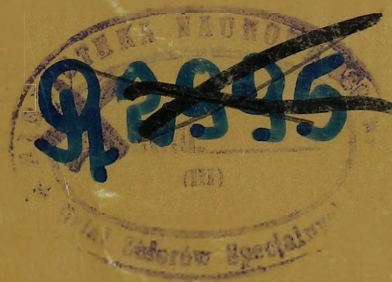

**AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO**
IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

~~Do użytku
sztabowego~~

~~POUFNE~~

Egz. nr.....1

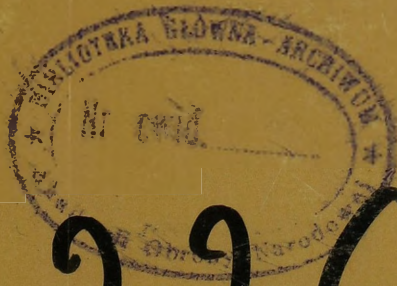

Ppłk dypl. Ireneusz ŁYSIAK

**DOSKONALENIE OBIEGU INFORMACJI
W TAKTYCZNYM ĆWICZENIU
SZKIELETOWYM W ASG WP**

Rozprawa doktorska

Tom I

12226

WARSZAWA 1990

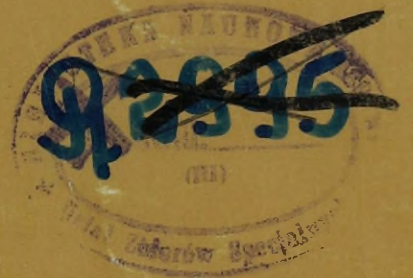

**AKADEMIA
SZTABU GENERALNEGO**
IM. GENERAŁA BRONI
KAROLA ŚWIERCZEWSKIEGO

~~Do użytku~~
~~sztabowego~~

~~POUFNE~~

Egz. nr.....¹

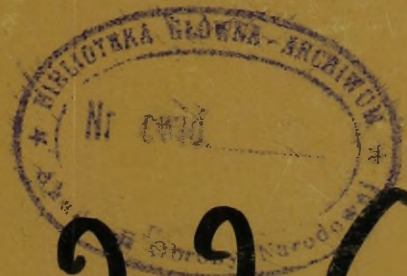

Płk dypl. Ireneusz ŁYSIAK

**DOSKONALENIE OBIEGU INFORMACJI
W TAKTYCZNYM ĆWICZENIU
SZKIELETOWYM W ASG WP**

Rozprawa doktorska

Tom I

12226

WARSZAWA 1990

~~Do użytku
służbowego~~

~~POUFNE~~

Egz.nr 1

Przebieg. Prot. 779/p. 08. 95

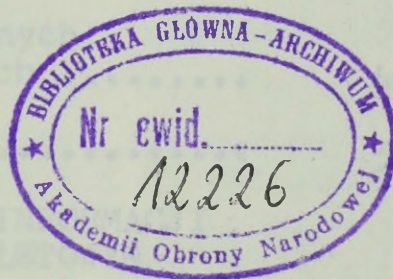
Ppłk dypl. Ireneusz LYSIAK

DOSKONALENIE OBIEGU INFORMACJI W TAKTYCZNYM ĆWICZENIU
SZKIELETOWYM W ASG WP

/Rozprawa doktorska/

Tom I

Opracowana pod kierownictwem naukowym
płka prof. dr. hab. Juliana KACZMARKA

UKŁAD PRACY

Strona

ZAŁOŻENIA WSTĘPNE	4
/Uzasadnienie tematu, cel pracy, hipoteza robocza, problemy badawcze, teren badań, metody badawcze, ocena literatury przedmiotu, krótka treść rozdzia- łów/	
1. ISTOTA ĆWICZENIA SZKIELETOWEGO W ASG WP I WPŁYW JEGO STRUKTURY ORGANIZACYJNEJ NA OBIEG INFORMACJI TAKTYCZNO-OPERACYJNEJ	15
1.1. Ogólna charakterystyka ćwiczenia szkieleto- wego	15
1.2. Cele kształcenia w taktycznym ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP	17
1.3. Struktura organizacyjna ćwiczenia szkieleto- wego a obieg informacji taktyczno-operacyj- nych	22
1.4. Wnioski ogólne	34
2. REALIZM OBIEGU INFORMACJI TAKTYCZNO-OPERACYJNYCH W ĆWICZENIU SZKIELETOWYM	35
2.1. Realizm ćwiczeń taktycznych	35
2.2. Obieg informacji taktyczno-operacyjnych w przewidywanych działaniach bojowych	46
2.3. Wnioski ogólne	57
3. FORMY I SPOSOBY PRZEKAZYWANIA ĆWICZĄCYM INFORMACJI TAKTYCZNO-OPERACYJNYCH W ĆWICZENIU SZKIELETOWYM W ASG WP	59
3.1. Założenie taktyczne i jego stosowanie w ćwi- czeniu szkieletowym w ASG WP	59
3.2. Formy i sposoby stawiania /przekazywania/ za- dań bojowych w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP.	79
3.3. Formy informacji sprawozdawczych i sposoby ich przekazywania w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP	90
3.4. Wnioski ogólne	103
4. APARAT KIEROWNICZO-ROZJEMCZY I JEGO WPŁYW NA OBIEG INFORMACJI TAKTYCZNO-OPERACYJNYCH W ĆWICZENIU SZKIE- LETOWYM W ASG WP	105

4.1. Skład i zadania aparatu kierowniczorozjemczego taktycznego ćwiczenia szkieletowego w ASG WP	105
4.1.1. Pojęcie aparatu kierowniczorozjemczego	105
4.1.2. Struktura organizacyjna i zadania aparatu kierowniczorozjemczego ćwiczenia szkieletowego w ASG WP	108
4.2. Skład i zadania zespołów podgrywających w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP	116
4.2.1. Pojęcie zespołów podgrywających	116
4.2.2. Zespół podgrywający działanie dowództwa i sztabu szczebla nadrzędnego	118
4.2.3. Zespół podgrywający działanie sąsiadów	128
4.2.4. Zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego	132
4.3. Wnioski ogólne	143
ZAKOŃCZENIE	144
WYKAZ LITERATURY	146
ZAŁĄCZNIKI	149

1. Założenie taktyczne nr 4 do ćwiczenia szkieletowego nr 200 II KWL /sytuacja o 15.00 18.6.1989 r./
2. Ankieta nr 01/NA/86.
3. Sprawozdanie z badań opinii nauczycieli akademickich /ankieta nr 01/NA/86/.
4. Ankieta nr 02/ĆW/86/I i II.
5. Sprawozdanie z badań poglądów i odczuć ćwiczących słuchaczy po ćwiczeniu szkieletowym I i II KWL /ankieta nr 02/ĆW/86/I/.
6. Sprawozdanie z badań poglądów i odczuć ćwiczących słuchaczy po ćwiczeniu szkieletowym I i II KWL /ankieta nr 02/ĆW/86/II/.
7. Ankieta 03/P/86.
8. Sprawozdanie z badań poglądów i odczuć słuchaczy - członków zespołów podgrywających po ćwiczeniu szkieletowym I i II KWL /ankieta nr 03/P/86/.
9. Ankieta 01/NA/89.
10. Ankieta 02/ĆW/89.
11. Ankieta 03/P/89.
12. Sprawozdanie z badań przeprowadzonych w ćwiczeniu szkieletowym nr 100 i 200 I i II KWL w roku akademickim 1988/89 /ankiety nr: 01/NA/89, 02/ĆW/89, 03/P/89/.

Załączniki umieszczono w tomie II rozprawy.

ZAŁOŻENIA WSTĘPNE

/Uzasadnienie tematu, cel pracy, hipoteza robocza, problemy badawcze, teren badań, metody badawcze, ocena literatury przedmiotu, krótka treść rozdziałów/.

W procesie studiów w ASG WP ćwiczenia szkieletowe stanowią jedną z najwyższych form kształcenia słuchaczy z przedmiotów taktyczno-operacyjnych.

W ostatnich kilku latach, najczęściej ze względów ekonomicznych, taktyczne ćwiczenia szkieletowe I i II kursu wojsk lądowych poddawane były różnym modyfikacjom, które opierały się głównie na doświadczeniach z wieloletniej praktyki autorów i organizatorów ćwiczeń oraz na zaleceniach wynikających z ogólnych wymogów dydaktycznych.

Osobisty udział w ćwiczeniach szkieletowych, w tym w grupach podgrywających, omówienia i badawczych, dyskusje z doświadczonymi nauczycielami akademickimi i słuchaczami pozwoliły autorowi zapoznać się z wieloma poglądami i określić wątpliwości co do sporadycznie zdarzających się ujemnych faktów i zjawisk w ćwiczeniach szkieletowych.

Do nich między innymi należą:

- niepełne wykorzystywanie możliwości wynikających z istoty i tkwiących w ćwiczeniach szkieletowych w zakresie wykształcenia u słuchaczy umiejętności dowodzenia w realnym czasie operacyjnym;

- zbyt duże przywiązywanie uwagi do tych czynności sztabowych, które można wykształcać u słuchaczy w ćwiczeniach grupowych i grach wojennych kosztem wytworzenia w świadomości słuchaczy obrazu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w przewidywanych działaniach bojowych i kosztem wyrabiania u słuchaczy praktycznych umiejętności współuczestniczenia w takim obiegu.

Wszystko to stało się inspiracją do podjęcia tematu rozprawy, naukowego przebadania ćwiczeń szkieletowych w aspekcie doskonalenia obiegu informacji taktyczno-operacyjnych, który powinien stwarzać, dla ćwiczących zespołów słuchaczy, warunki informacyjne zbliżone do warunków obiegu informacji w przyszłych, rzeczywistych działaniach bojowych. Przy czym, w pracy przyjęto, że obieg informacji taktyczno-operacyjnych w rzeczywistych działaniach bojowych określony w regulaminach walki i służby sztabów jest poprawny, zgodny z doktrynalnymi ustaleniami w tym względzie, a całą uwagę w pracy skupiono na praktycznym jego realizowaniu /stosowaniu/ w ćwiczeniach szkieletowych i na kształtowaniu u słuchaczy umiejętności praktycznych stosowania tegoż obiegu.

Dążąc do doskonalenia obiegu informacji w ćwiczeniu szkieletowym wzięto pod uwagę "doskonalenie" niejako w znaczeniu dydaktycznym, które zmierzać ma do w miarę pełnego urzeczywistniania w ćwiczeniach szkieletowych modelu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych przewidywanego w rzeczywistych działaniach bojowych.

Stąd też jako cel pracy przyjęto:

1. Ocena aktualnego stanu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych, który stosowany jest w taktycznych ćwiczeniach szkieletowych w ASG WP i określenie czynników, które decydują o realizmie tegoż obiegu.

2. Wypracowanie praktycznych wniosków zmierzających do zwiększenia realizmu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniach szkieletowych, a poprzez to podwyższenie efektywności tych ćwiczeń w procesie studiów w ASG WP.

Problemy badawcze stanowiące logiczną konsekwencję celu pracy sformułowano następująco:

1. W jakim zakresie stosowane są praktycznie w ćwiczeniach szkieletowych w ASG WP teoretyczne założenia i zasady obiegu informacji taktyczno-operacyjnych przyjmowane w odniesieniu do przewidywanych, rze-

czywistych działań bojowych.

2. Co składa się na realizm taktycznego ćwiczenia szkieletowego, tzn. na stopień zbliżenia jego przebiegu do przebiegu przewidywanych rzeczywistych działań bojowych i który ze składników realizmu ćwiczenia stanowi o istocie ćwiczenia szkieletowego.

3. W jakim zakresie stosuje się w ćwiczeniu szkieletowym formy i sposoby przekazywania informacji taktyczno-operacyjnych przewidziane do stosowania w rzeczywistych działaniach bojowych i jakie są możliwości ich możliwie pełnego stosowania w ćwiczeniu.

4. Jaki jest stopień realizmu wprowadzania ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną w ćwiczeniu szkieletowym na podstawie założenia taktycznego i jaka jest możliwość zwiększania tegoż realizmu.

5. Jaki jest wpływ struktury organizacyjnej ćwiczenia szkieletowego, a szczególnie aparatu kierowniczo-rozjemczego ćwiczenia na obieg informacji taktyczno-operacyjnych.

Pracę badawczą przygotowano i przeprowadzono w oparciu o następującą hipotezę roboczą: "obieg informacji taktyczno-operacyjnych w taktycznym ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP można doskonalić poprzez: *nie zapewnia warunków do podjęć i stonęć doczytu*".

- pełniejsze niż dotychczas przestrzeganie w ćwiczeniu założeń i zasad teoretycznych obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w rzeczywistych działaniach bojowych i tworzenie w świadomości słuchaczy obrazu tegoż obiegu, a nie tylko obrazu sytuacji taktyczno-operacyjnych;

- ścisłe określenie i rozdzielenie zależności służbowych i funkcjonalnych oraz dydaktycznych i organizacyjno-kontrolnych wszystkich elementów struktury organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego w stosunku do ćwiczących zespołów słuchaczy;

- stworzenie w strukturze organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego takich jego elementów, które będą mogły realnie podgrywać wszystkie zależności funkcjonalne i służbowe typu operacyjnego występujące

w toku rzeczywistych działań bojowych, a więc rozszerzenie działalności zespołu podgrywającego działanie podległych elementów ugrupowania bojowego oraz stworzenie oddzielnych zespołów podgrywających działanie szczebla nadrzędnego i sąsiadów;

- indywidualizowanie informacji taktyczno-operacyjnych dostępnych dla poszczególnych osób funkcyjnych i pionów funkcjonalnych ćwiczących dowództw i sztabów, szczególnie w okresie wprowadzania ćwiczących w pierwszą lub kolejną sytuację taktyczno-operacyjną."

Główne prace badawcze zostały przeprowadzone na Wydziale Wojsk Lądowych w ASG WP. Konkretyzując teren badań dążono do tego, aby uzyskać opinię z dwóch przeciwstawnych źródeł. Dlatego też, badaniami objęto nauczycieli akademickich, którzy uczestniczyli w ćwiczeniach w składzie aparatu kierowniczo-rozjemczego oraz słuchaczy I i II roku studiów, którzy z kolei uczestniczyli w ćwiczeniach w składzie zespołów ćwiczących i zespołów podgrywających.

Zakres badań ograniczono do ćwiczeń szkieletowych I i II KWL, a głównie do obiegu informacji taktyczno-operacyjnych pomiędzy zespołami ćwiczącymi i szeroko rozumianym aparatem kierowniczo-rozjemczym.

Potrzeba udzielenia odpowiedzi na, postawione w formie pytań, problemy badawcze oraz weryfikacja przyjętej hipotezy roboczej wpłynęły na wybór następujących metod badawczych:

- obserwacja;
- badanie opinii;
- badanie dokumentacji;
- eksperyment naukowy w ograniczonym zakresie.

Metoda obserwacji miała charakter indywidualny, bierny i bezpośredni, tzn. autor stosował ją osobiście w czasie swojej działalności, podczas ćwiczeń szkieletowych, w grupach podgrywających, badawczych i omówienia. Przy pomocy tej metody uzyskano własny, krytyczny pogląd co do zalet i wad aktualnego stanu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych.

Metodę badania opinii zastosowano w celu uzyskania wiarygodnych danych dotyczących cech dodatnich i ujemnych aktualnego obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu oraz w celu uzyskania propozycji jego doskonalenia. Dlatego też opracowano i zastosowano:

- trzy ankiety /01/NA/86, 02/ĆW/86/I i II, 03/P/86/^{1/} do badania opinii, poglądów i odczuć nauczycieli akademickich i słuchaczy po ćwiczeniu szkieletowym w roku akademickim 1985/86^{2/};

- trzy ankiety /01/NA/89, 02/ĆW/89, 03/P/89/^{3/} do badania opinii nauczycieli akademickich i słuchaczy w roku akademickim 1988/89.^{4/}

Metoda badania dokumentacji została wykorzystana do ustalenia przyczyn i źródeł powstawania uchybień w realizmie obiegu informacji taktyczno-operacyjnych oraz do ustalenia miejsca i warunków prowadzenia ćwiczeń szkieletowych w warunkach ASG WP.

Badaniami objęto:

- plany tematyczne studiów I i II KWL;
- dokumentację ćwiczeń szkieletowych z lat 1986-1989;
- omówienia ćwiczeń z lat 1986-1989.

Eksperyment naukowy w ograniczonym zakresie przeprowadzono w ćwiczeniu szkieletowym I i II KWL w roku akademickim 1988/89. Celem eksperymentu było ustalenie stopnia realizmu wprowadzania ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną na podstawie założenia taktycznego w nowym zmienionym układzie jego treści.^{5/} Na podstawie analiz teoretycznych określono nowy układ założenia taktycznego i opracowano je do ostatecznej sytuacji taktyczno-operacyjnej w ćwiczeniu i wykorzystano

1/ Wzory ankiet - załączniki 2, 4, 7 niniejszej rozprawy.

2/ Sprawozdania z badań w tym ćwiczeniu - załączniki 3, 5, 6 i 8 niniejszej rozprawy.

3/ Wzory ankiet - załączniki 9, 10, 11 niniejszej rozprawy.

4/ Sprawozdanie z badań w tym ćwiczeniu - załącznik 12 niniejszej rozprawy.

5/ Założenie taktyczne, które wykorzystywano w czasie eksperymentu - załącznik 1 niniejszej rozprawy.

do wprowadzenia ćwiczących w tę sytuację. Opinię ćwiczących o tym założeniu zebrano przy pomocy ankiety nr 02/ĆW/89.^{6/}

Ograniczoność eksperymentu sprowadza się do tego, że nie stworzono w nim grup kontrolnych /porównawczych/. Wyniki zastosowania nowego założenia odniesiono do stosowania założeń w dotychczasowej formie w innych, poprzednich sytuacjach taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu. Ponadto, zastosowanie założenia taktycznego w nowym, zmienionym układzie jego treści ograniczono do dywizyjnych zespołów ćwiczących, a w nich do pionów operacyjnych tych zespołów. Nie mniej jednak w toku eksperymentu uzyskano wyniki na podstawie których można stwierdzić, że założenie taktyczne w nowym, zmienionym układzie jego treści umożliwia słuchaczom realniej zapoznać się z sytuacją taktyczno-operacyjną niż założenie taktyczne w dotychczasowym, tradycyjnym układzie.

Dążąc do zapewnienia pracy jak najszerszej podstawy badawczej, wyłoniła się konieczność wykorzystania literatury przedmiotu. Krytyczna jej ocena i analiza przedstawiona jest bardziej szczegółowo w poszczególnych rozdziałach rozprawy, stosownie do ich treści. Pozycje, które zostały wykorzystane zawiera wykaz literatury. Można w niej wyróżnić cztery grupy.

Pierwsza, która traktuje o rodzajach ćwiczeń taktycznych i ogólnych zasadach ich przygotowania i prowadzenia, a także dotycząca metodyki prowadzenia ćwiczeń w ASG WP, w tym także szkieletowych.

Druga, to opracowania naukowe i publikacje dotyczące ćwiczeń taktycznych w ogóle i ćwiczeń szkieletowych prowadzonych w ASG WP.

Trzecia grupa - to pozycje o ogólnych zasadach dydaktycznych stosowanych w kształceniu wojskowym i cywilnym.

Z kolei czwarta grupa, to pozycje o prowadzeniu działań bojowych i o dowodzeniu, w tym o założeniach i zasadach teoretycznych i nakazach

6/ Ankieta - załącznik 10, Sprawozdanie z badań - załącznik - 12

dyrektywnych co do obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w przewidywanych działaniach bojowych.

W pierwszej grupie literatury na uwagę zasługuje wiele pozycji, spośród których na czoło wysuwają się: "Zagadnienia metodyki nauczania w ASG WP" Warszawa 1984 r. i "Metodyka ćwiczeń taktycznych /opracowanie, organizowanie i prowadzenie/ Warszawa 1984 r. oraz "Metodyka nauczania taktyki ogólnej w ASG WP" Warszawa 1983 r.

Zdaniem autora w wydawnictwach tych, zbyt ogólnie ujęto problematykę ćwiczeń szkieletowych. Niemniej jednak, pozycje te stanowiły źródło inspiracji podczas dokonywania ocen i analiz problemów ćwiczeń szkieletowych i obiegu w nich informacji taktyczno-operacyjnych.

W drugiej grupie literatury przedmiotu na uwagę zasługują szczególnie rozprawy doktorskie nauczycieli akademickich ASG WP.

Pierwsza z nich, której autorami są K. Sołtykiewicz i F. Górczyk^{7/}, przedstawiając problematykę opracowania i prowadzenia operacyjnego ćwiczenia szkieletowego jako ćwiczenia egzaminacyjnego, zawiera w swej treści także elementy strony organizacyjnej ćwiczenia. Stanowiły one bazę do własnych przemyśleń autora podczas tworzenia propozycji rozwiązań zmierzających do doskonalenia obiegu informacji w ćwiczeniu szkieletowym.

Kolejne rozprawy doktorskie, szczególnie autorów R. Sznajdra^{8/} i J. Łazarka^{9/} stały się podstawą do poszukiwań rozwiązań indywidualnego kształcenia słuchaczy w toku ćwiczenia szkieletowego.

7/ K. Sołtykiewicz i F. Górczyk. Opracowanie i prowadzenie egzaminacyjnego ćwiczenia szkieletowego Nr 300. Operacja zaczepna armii. Rozprawa doktorska. Warszawa 1983 r.

8/ R. Sznajder. Metodyka nauczania pracy dowódcy pułku w terenie. Rozprawa doktorska. Warszawa 1982 r.

9/ J. Łazarek. Doskonalenie metodyki prowadzenia ćwiczeń grupowych z taktyki ogólnej ze słuchaczami I kursu ASG WP. Rozprawa doktorska. Warszawa 1985 r.

Cennymi pozycjami w tej grupie literatury ^{są} także: A.Szramczenko. Ćwiczenia taktyczne^{10/} oraz wspólne opracowanie naukowo-badawcze ASG WP i AW im. M.W.Frunzego z 1980 r.^{11/}

W trzeciej grupie literatury jest wiele cennych i ciekawych pozycji,^{12/} w których zawarte są ogólne wskazania pedagogiki oraz dydaktyki umożliwiające zrozumienie istoty współczesnego kształcenia. Przystudiowanie tych pozycji wyczerpało uwagę autora na zalecenia ogólnodydaktyczne i ich uwzględnianie przy tworzeniu własnych konstrukcji myślowych w czasie badań i opracowywania rozprawy.

Czwarta grupa literatury to pozycje o prowadzeniu działań bojowych i o dowodzeniu. W grupie tej znajdują się regulaminy, instrukcje, informatory i kompendia oraz podręczniki i skrypty akademickie. Treści zawarte w tych wydawnictwach stały się dla autora inspiracją do poszukiwań możliwości i sposobów stosowania w ćwiczeniu szkieletowym modelu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych przewidywanych w rzeczywistych działaniach bojowych, modelu który przedstawiony jest w pozycjach tej grupy literatury.

W toku opracowywania pracy autor korzystał także z publikacji w periodykach wojskowych takich jak Myśl Wojskowa, Przegląd Wojsk Lądowych, Wojskowy Przegląd Zagraniczny, Wojenna Myśl /radz./.

Zebrany materiał badawczy został w rozprawie przedstawiony w czterech rozdziałach merytorycznych.

W rozdziale pierwszym przedstawiono ogólną charakterystykę ćwicze-

10/ A.Szramczenko, Ćwiczenia taktyczne - poradnik oficera. Warszawa 1978 r.

11/ Kierunki zwiększania efektywności i jakości przygotowania kadr oficerskich w akademiach dowódczo-sztabowych. Moskwa. Warszawa 1980 r.

12/ Np.: J.Bogusz, Dydaktyka wojskowa. Warszawa 1983 r.
Cz.Kupisiewicz, Podstawy dydaktyki ogólnej. Warszawa 1980 r.
W.Okoń, Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej. Warszawa 1987 r.
J.Zakrzewski, Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej. Warszawa 1974 r.

nia szkieletowego z wyeksponowaniem jego celów i wynikającej z nich istoty tegoż ćwiczenia. Podkreślono wpływ struktury organizacyjnej ćwiczenia na obieg w nim informacji taktyczno-operacyjnych. Poddano ocenie dotychczasowe założenia teoretyczne i aktualny stan prowadzenia ćwiczeń szkieletowych formułując przy tym cel główny ćwiczenia szkieletowego prowadzonego w warunkach ASG WP.

Opierając się na modelu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w przewidywanych rzeczywistych działaniach bojowych, określono potrzebę tworzenia struktury organizacyjnej ćwiczenia szkieletowego analogicznej jak struktura organizacyjna dowództw i sztabów w przewidywanych, rzeczywistych działaniach bojowych. Określono także potrzebę tworzenia takich warunków informacyjnych do działania ćwiczących zespołów, które byłyby zgodne z warunkami informacyjnymi w przewidywanych działaniach bojowych.

Na tej podstawie określono warianty taktycznych ćwiczeń szkieletowych w ASG WP i poddano je ocenie z punktu widzenia realizmu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych.

W rozdziale drugim przedstawiono teoretyczne zagadnienia realizmu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu szkieletowym. Na podstawie analizy literatury wykazano, że w dotychczasowych opracowaniach zasada realizmu szkolenia w ogólności, a realizmu ćwiczeń w szczególności, przedstawiona jest jednostronnie i ogólnikowo, bez odniesienia jej do poszczególnych rodzajów ćwiczeń, w tym także ćwiczeń szkieletowych.

Poprzez porównanie elementów /składników/ pola walki z ich odpowiednikami w ćwiczeniach wyróżniono i przedstawiono składniki realizmu ćwiczeń taktycznych, w tym realizm obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu.

W dalszej części tego rozdziału przedstawiono ogólną teorię obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w przewidywanych, rzeczywistych

działaniach bojowych.

W trzecim rozdziale przedstawiono formy i sposoby przekazywania ćwiczącym informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP.

Poddano krytycznej ocenie dotychczasowy układ założenia taktycznego stosowanego w ćwiczeniach szkieletowych wychodząc z założenia, że jest to całkowicie umowny sposób przekazywania ćwiczącym informacji. Dokonano analizy napływu informacji do sztabu w rzeczywistych działaniach bojowych i na tej podstawie sformułowano postulat indywidualizowania założeń taktycznych stosownie do poszczególnych pionów funkcjonalnych dowództwa i sztabu. Na podstawie analizy informacji którymi dysponuje pion operacyjny sztabu przedstawiono nowy układ treści założenia taktycznego, które zastosowano w ćwiczeniu szkieletowym I i II KWL w roku akademickim 1988/89.

W dalszej części rozdziału przedstawiono formy i sposoby stawiania /przekazywania/ zadań bojowych w ćwiczeniach szkieletowych w ASG WP. Poddano krytycznej ocenie aktualny stan przekazywania zadań ćwiczącym i sformułowano wnioski co do jego doskonalenia. Wyeksponowano potrzebę trój etapowego przekazywania zadań bojowych /wstępne zarządzenie bojowe, ustny rozkaz bojowy, rozkaz bojowy na piśmie/.

W końcowej części rozdziału przedstawiono formy informacji sprawozdawczych i sposoby ich przekazywania ćwiczącym. Biorąc pod uwagę wyniki badań stwierdzono, że najsłabszym ogniwem w przekazywaniu informacji sprawozdawczych w ćwiczeniu są zespoły podgrywające działanie niećwiczących elementów ugrupowania bojowego. Na podstawie założeń teoretycznych przekazywania informacji sprawozdawczych w przewidywanych rzeczywistych działaniach bojowych, określono zasady przekazywania meldunków przez zespoły podgrywające.

W rozdziale czwartym przedstawiono strukturę organizacyjną aparatu kierowniczo-rozjemczego, jego zadania oraz wpływ na realizm obiegu in-

formacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu szkieletowym. Wychodząc z potrzeb zabezpieczenia informacyjnego działania ćwiczących zespołów słuchaczy przedstawiono propozycje struktury aparatu kierowniczo-rozjemczego, który zapewnia podgrywanie dla ćwiczących wszystkich zależności służbowych i funkcjonalnych typu operacyjnego, które wystąpią w przewidywanych, rzeczywistych działaniach bojowych.

W dalszej części rozdziału przedstawiono zadania zespołów podgrywających oraz teoretyczne kalkulacje ich składu przy uwzględnieniu różnych wariantów ćwiczeń szkieletowych w ASG WP.

Przedstawione w rozprawie propozycje doskonalenia obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP, szczególnie w części o charakterze teoretycznym, nie mogą w pełni zaspokoić oczekiwań autorów i organizatorów ćwiczeń szkieletowych.

Niemniej jednak, autor wyraża nadzieję, że treść rozprawy będzie inspiracją do poszukiwań jeszcze lepszych sposobów organizacji i prowadzenia ćwiczeń szkieletowych w ASG WP oraz będzie materiałem dla młodego pokolenia nauczycieli akademickich i słuchaczy.

Prowadzenie badań nie byłoby możliwe bez aktywnej i życzliwej pomocy Komendy Wydziału Wojsk Lądowych i kierownictwa Katedry Taktyki Ogólnej, Katedry Dowodzenia, Katedry Rozpoznania Wojskowego i Armii Obcych oraz Instytutu Dydaktyki Wojskowej, a także liczного grona kolegów - nauczycieli akademickich i słuchaczy, którym tą drogą składam serdeczne żołnierskie podziękowanie.

Szczególne podziękowanie i wdzięczność wyrażam promotorowi pracy płk. prof. dr. hab. Julianowi KACZMARKOWI którego pomoc, cierpliwość i wyrozumiałość oraz cenne, życzliwe i wnikliwe wskazówki znacznie pomogły w opracowaniu tematu i nadały pracy ostateczny kształt.

. ISTOTA ĆWICZENIA SZKIELETOWEGO W ASG WP I WPLYW JEGO STRUKTURY ORGANIZACYJNEJ NA OBIEG INFORMACJI TAKTYCZNO-OPERACYJNYCH

1.1. Ogólna charakterystyka ćwiczenia szkieletowego.

W procesie studiów w ASG WP ćwiczenia taktyczne są najwyższą formą kształcenia słuchaczy z przedmiotów taktyczno-operacyjnych. Biorąc pod uwagę treść i rodzaj ćwiczeń, a także ich różnorodność i ilość można stwierdzić, że umożliwiają one osiągnięcie zasadniczej części wszystkich celów kształcenia słuchaczy.

Jednym z rodzajów ćwiczeń taktycznych prowadzonych w ASG WP są ćwiczenia dowódczo-sztabowe podczas których organizowane są zespoły ćwiczące ze składu słuchaczy z grup różnych specjalności. Struktura organizacyjna tych zespołów odpowiada strukturze organizacyjnej etatowego sztabu określonego szczebla dowodzenia.

Ze względu na tematykę, cele kształcenia, a także stronę organizacyjną ćwiczeń dowódczo-sztabowych wyróżnia się wśród nich gry wojenne i ćwiczenia szkieletowe. Obydwa z wymienionych rodzajów ćwiczeń dowódczo-sztabowych stosuje się w procesie kształcenia w ASG WP.

Ćwiczenia szkieletowe powinny być prowadzone wyłącznie w terenie, zgodnie z przyjętą sytuacją taktyczno-operacyjną z wykorzystaniem środków łączności i transportu. Wszystkie czynności ćwiczących w zakresie organizowania i prowadzenia walki wykonuje się w realnym czasie, to znaczy, że w ćwiczeniu szkieletowym czas operacyjny powinien pokrywać się z czasem astronomicznym.

Treść ćwiczeń szkieletowych stanowią przede wszystkim problemy dowodzenia, jego organizacji i praktycznej realizacji w toku działań. Z kolei działanie ćwiczących w terenie i w realnym czasie, zgodnie z przyjętą w ćwiczeniu sytuacją taktyczno-operacyjną, przy pełnym wykorzystaniu środków łączności - oprócz rozwiązywania problemów taktyczno-operacyjnych w sferze koncepcji działania - umożliwia przede wszys-

tkim doskonalenie sztabów w działaniu zespołowym, kierowaniu działaniem niższych sztabów, organizowaniu przemarszu kolumn sztabowych, przesuwaniu i rozwijaniu punktów dowodzenia, a także umożliwia nauczanie i doskonalenie działalności ćwiczących w zakresie współdziałania z wyższymi i równorzędnymi sztabami.

Dlatego też, aby w pełni wykorzystać zalety ćwiczeń szkieletowych zespoły sztabowe muszą być odpowiednio przygotowane do wzięcia udziału w takich ćwiczeniach.

Przede wszystkim powinny one znać i umieć realizować praktycznie czynności indywidualne oficerów dowództwa i sztabu, a także powinny znać zasady i umieć organizować pracę wewnątrz sztabu.

Powyższe właściwości ćwiczeń szkieletowych powodują, że mogą one być wykorzystywane do nauczania i doskonalenia dowodzenia poprzez praktyczne kierowanie działaniem podległych dowództw i sztabów oraz poprzez praktyczne współdziałanie sztabów ćwiczących z podległymi elementami ugrupowania bojowego oraz ze sztabem nadrzędnym. Przy czym, działanie podległych elementów ugrupowania bojowego i sztabu nadrzędnego jest w ćwiczeniach szkieletowych z zasady podgrywane.

Taktyczne ćwiczenia szkieletowe - jako jedna z najwyższych form kształcenia - występują w ASG WP na pierwszym i drugim roku studiów. Na pierwszym roku studiów prowadzone jest pułkowe ćwiczenie szkieletowe nt.: "Działania bojowe pułku", a na drugim roku studiów ćwiczenie szkieletowe na temat: „Działania bojowe dywizji”. Każde z wyżej wymienionych ćwiczeń trwa 30 godzin lekcyjnych, co stanowi pięć dni szkoleniowych. Ponieważ ćwiczenie szkieletowe najczęściej obejmuje także jeden dzień wolny od zajęć /niedziela/, to można przyjąć, że na ćwiczenie szkieletowe przeznaczają się sześć dni kalendarzowych /sześć dób/. Czas ten zapewnia zrealizowanie zaplanowanych zagadnień szkoleniowych, a także wydzielenie czasu na tzw. "rozruch ćwiczenia" i jego zakończenie wraz z omówieniem.

Treścią taktycznych ćwiczeń szkieletowych w ASG WP jest więc organizacja i prowadzenie działań bojowych przez pułk /pz, pcz/ i dywizję /DZ, DPanc/^{13/}.

Konkretne zagadnienia szkoleniowe ćwiczeń szkieletowych zawarte są w planach tematycznych pierwszego i drugiego roku studiów. Niemniej jednak są one każdorazowo uściślane w danym roku akademickim.

1.2. Cele kształcenia w taktycznym ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP.

Cele taktycznych ćwiczeń szkieletowych w ASG WP sformułowane są w trzech źródłach:

- w podręczniku "Zagadnienia metodyki nauczania w ASG WP";^{14/}
- w opracowaniu "Metodyka nauczania taktyki ogólnej w ASG WP";^{15/}
- w dokumentacji ćwiczeń szkieletowych.^{16/}

W każdym z wymienionych źródeł, w sformułowanych tam celach w zbyt małym zakresie eksponuje się jednak istotę ćwiczenia szkieletowego. W konsekwencji nie zmusza to organizatorów i uczestników ćwiczeń szkieletowych do pełnego wykorzystywania zalet i możliwości tej formy kształcenia słuchaczy.

Ażeby uzasadnić powyższe stwierdzenie, istnieje potrzeba określenia istoty ćwiczenia szkieletowego w warunkach ASG WP z punktu widzenia możliwości osiągnięcia w nim określonych celów kształcenia.

Generalnie można stwierdzić, że w procesie kształcenia osiąga się następujące grupy celów: poznawcze, kształcące /psychologiczne/ i wychowawcze.

13/ Metodyka nauczania taktyki ogólnej w ASG WP. Wyd. ASG WP 1983 r. s. 105.

14/ Zagadnienia metodyki nauczania w ASG WP. Podręcznik. Wyd. ASG WP 1984r. s. 110, 111.

15/ Metodyka nauczania taktyki ogólnej w ASG WP. Wyd. ASG WP 1983 r. s. 104.

16/ Zestawienie materiałów do ćwiczenia szkieletowego nr 100 i 200. Wyd. ASG WP 1989 r. s. 3.

Osiągnięcie celów poznawczych w procesie kształcenia słuchaczy wyraża się szeroko rozumianym przyrostem wiedzy, umiejętności i nawyków. Natomiast osiągnięcie celów kształcących /psychologicznych/ zapewnia prawidłowy rozwój wszystkich procesów psychicznych słuchaczy. Z kolei, osiągnięcie celów wychowawczych dostarcza słuchaczom motywacji do aktywnego ich udziału w procesie kształcenia.

W codziennej działalności dydaktycznej najwięcej uwagi poświęca się pierwszej grupie celów, a mianowicie celom poznawczym. One to głównie określają dobór treści kształcenia i determinują dobór odpowiednich form kształcenia.

Z punktu widzenia celów poznawczych w każdej formie kształcenia można osiągać cele główne, które wiążą się ze zdobywaniem przez słuchaczy nowej wiedzy, umiejętności i nawyków oraz cele doskonalące i zapoznawcze.

Osiągnięcie celów głównych związane jest z tymi treściami kształcenia, które w procesie dydaktycznym są nowe, występują po raz pierwszy i których słuchacze nie znają. A skoro tak, to są to treści których trzeba słuchaczy nauczyć.

W każdej formie kształcenia występują także treści, które są słuchaczom znane albowiem występowały w poprzednio stosowanych formach kształcenia, a których znajomość należy doskonalić. Treści te stanowią o celach doskonalących danej formy.

Natomiast cele kształcenia, które można określić mianem zapoznawcze, to te które z różnych względów nie mogą być celami głównymi w danej formie. Dotyczą więc one także treści nowych, nieznanych słuchaczom, ale najczęściej ze względu na czas możemy tylko z nimi słuchaczy zapoznawać. Mogą jednak one stać się treściami stanowiącymi o celach głównych w kolejnych etapach procesu dydaktycznego lub w wyższych, kolejnych formach kształcenia.

Każda z dotychczas znanych i stosowanych form kształcenia słuchaczy umożliwia osiągnięcie określonych celów poznawczych. Stąd między innymi, w dydaktyce funkcjonuje tak duża różnorodność form kształcenia.

Również każdy rodzaj ćwiczeń taktycznych prowadzonych w ASG WP umożliwia osiągnięcie określonych celów poznawczych. W każdym rodzaju ćwiczeń ukryte są potencjalne możliwości i preferencje do osiągnięcia w nim innych celów ściśle skorelowanych z treściami kształcenia.

W ćwiczeniu grupowym, słuchacze poprzez własne działanie praktyczne uczą się metod pracy dowódcy, oficerów sztabu i szefów rodzajów wojsk /służb/. Działając w "zwolnionym tempie" kolejno poznają tajniki postępowania określonych osób funkcyjnych. Wykonując praktycznie poszczególne czynności sztabowe na bazie założonej sytuacji taktycznej uczą się jednocześnie rozwiązywania konkretnych problemów taktycznych i operacyjnych przyszłego pola walki, uczą się praktycznego stosowania zasad taktyki i sztuki operacyjnej. Jednocześnie doskonala dotychczas zdobytą wiedzę teoretyczną oraz posiadane umiejętności i nawyki. Ponadto poznając szczegółowo zakres i metody pracy dowódcy, oficerów sztabu i szefów rodzajów wojsk i służb zapoznają się z pracą wewnątrz sztabu oraz ze współzależnością treści i metod pracy poszczególnych oficerów sztabu.

Natomiast w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych, które są wyższą formą kształcenia niż ćwiczenia grupowe słuchacze działają w zespołach sztabowych i najogólniej można stwierdzić, że uczą się tego z czym byli zapoznawani właśnie w ćwiczeniach grupowych.

Ze względu na złożoność treści i szeroki zakres celów kształcenia z ćwiczeń dowódczo-sztabowych wyodrębnia się dwie ich odmiany, a mianowicie gry wojenne i ćwiczenia szkieletowe.

Gra wojenna stwarza warunki do nauczenia słuchaczy praktycznego stosowania zasad pracy wewnątrz sztabu w różnych sytuacjach taktyczno-operacyjnych oraz doskonalenia ich umiejętności i nawyków indywidualnych

a także do zapoznania słuchaczy ze współpracą /współdziałaniem/ pomiędzy sztabami równoległymi i różnych szczebli dowodzenia /nadrzędnym i podległymi/.

Z kolei ćwiczenie szkieletowe stwarza warunki do nauczania słuchaczy praktycznego stosowania zasad współpracy /współdziałania/ pomiędzy sztabami oraz doskonalenia znajomości pracy wewnątrz sztabu.

Ideowy układ celów kształcenia, które wynikają z istoty poszczególnych rodzajów ćwiczeń w ASG WP przedstawia tabela 1.

Z układu celów przedstawionych w tabeli 1 wynika, że w ćwiczeniu szkieletowym obok szeregu celów doskonalących celem głównym jest nauczanie słuchaczy praktycznego działania w roli dowódcy i oficerów sztabu oraz szefów rodzajów wojsk /służb/ - w ramach współpracy i współdziałania sztabu szczebla ćwiczącego ze sztabem nadrzędnym, sztabami podległymi i z sąsiadami.

W ćwiczeniu szkieletowym pierwszego kursu /szczebel ćwiczący - pułk/ celem głównym jest nauczanie słuchaczy działania /praktycznego wykonywania obowiązków/ w roli dowódcy, oficerów sztabu i szefów rodzajów wojsk /służb/ pułku w ramach współpracy /współdziałania/ ze sztabem dywizji, z sąsiednimi sztabami pułków i z dowództwami /dowódcami/ pododdziałów pułku.

Natomiast w ćwiczeniu szkieletowym drugiego kursu celem głównym jest nauczanie słuchaczy działania /praktycznego wykonywania obowiązków/ w roli dowódcy, oficerów sztabu, szefów rodzajów wojsk /służb/ dywizji w ramach współpracy /współdziałania/ ze sztabem armii, z sąsiednimi sztabami dywizji i z dowództwami oddziałów i samodzielnych pododdziałów dywizji.

Ponadto, ćwiczenie szkieletowe umożliwia osiągnięcie szerokiej gamy celów grupy doskonalących i sprawdzających, które były głównymi w niższych formach /rodzajach/ ćwiczeń, takich jak ćwiczenia grupowe i gry wojenne.

Cele ćwiczeń	Rodzaje ćwiczeń	Ćwiczenia grupowe		Ćwiczenia dowódczo-sztabowe	
				Gra wojenna	Szkieletowe
Cele poznawcze	Metodyka pracy dowódcy szefów rodzajów wojsk i oficerów sztabu	Nauczyć		Doskonalić	Doskonalić Sprawdzić
	Ocena sytuacji, podejmowanie decyzji, wypracowywanie koncepcji itp.	Nauczyć		Doskonalić	Doskonalić Sprawdzić
	Metodyka pracy zespołowej wewnątrz sztabu	Zapoznać		Nauczyć	Doskonalić
Cele wychowawcze	Metodyka współpracy z innymi sztabami			Zapoznać	Nauczyć
Cele kształcące /psychologiczne/		Motywacje do działania; poczucie odpowiedzialności indywidualnej i zespołowej; czujność polityczna; uwzględnianie czynnika moralno-patriotycznego; itp.		Wrażenie, spostrzeżenie, Myślenie, wnioskowanie, wyobrażenia, pamięć, przewidywanie; itp.	
Tabela 1: Ideowy układ celów kształcenia wynikających z istoty ćwiczeń taktycznych					

Nie można także pomijać w ćwiczeniach szkieletowych celów kształcących /psychologicznych/ i celów wychowawczych. Nie mają one jednak tak istotnego wpływu na strukturę ćwiczenia szkieletowego jak cele poznawcze.

Wnioski

1. W ćwiczeniu szkieletowym, obok szeregu celów doskonalących, celem głównym jest nauczenie słuchaczy praktycznego działania - w roli dowódcy, oficerów sztabu oraz szefów rodzajów wojsk /służb/ - w ramach współpracy i współdziałania sztabu szczebla ćwiczącego ze sztabem nadrzędnym, sztabami podległymi i z sąsiadami.
2. W literaturze przedmiotu i w dokumentacji ćwiczeń szkieletowych w ASG WP w zbyt małym zakresie eksponuje się istotę tych ćwiczeń i możliwości wykorzystania ich zalet jako formy kształcenia słuchaczy.

1.3. Struktura ćwiczenia szkieletowego a obieg informacji taktyczno-operacyjnych.

Przyjmując, że celem głównym ćwiczenia szkieletowego jest nauczenie słuchaczy praktycznego działania w roli dowódcy, oficerów sztabu i szefów rodzajów wojsk /służb/ w ramach współpracy /współdziałania z innymi sztabami, można stwierdzić, że chodzi o nauczenie praktycznego wykonywania obowiązków osób funkcyjnych dowództwa, które wynikają z realizowania tej współpracy w toku rzeczywistych /przewidywanych/ działań bojowych.

Dlatego też, struktura organizacyjna ćwiczenia szkieletowego powinna być analogiczna jak struktura organizacyjna dowództw i sztabów, które występować będą w przewidywanych działaniach bojowych. Również źródła informacji taktyczno-operacyjnych dla ćwiczących powinny być analogicz-

ne jakie wystąpią w przewidywanych działaniach bojowych, a ich realność wywiera także istotny wpływ na strukturę organizacyjną ćwiczenia szkieletowego.

Każdy element dowodzenia dowolnego szczebla, w toku rzeczywistych działań bojowych posiada wiele źródeł informacji^{17/}. Niemniej jednak uogólniając je do zasadniczych można zaliczyć:

- nadrzędny organ dowodzenia;
- podległe elementy własnego ugrupowania bojowego;
- sąsiednie sztaby;
- osobiste rozpoznanie każdego dowódcy i oficerów jego sztabu.

Ostatnie z wymienionych źródeł informacji realizowane jest w toku ćwiczenia szkieletowego bezpośrednio przez ćwiczących. Należy więc pamiętać o stwarzaniu w ćwiczeniu warunków do urzeczywistniania tegoż źródła informacji dla ćwiczących. Z dydaktycznego punktu widzenia najkorzystniej byłoby, gdyby rozpoznanie to realizowane było w warunkach pełnego zewnętrznego realizmu pola walki.^{18/} Wymagałoby to zorganizowania w ćwiczeniu szkieletowym pozorowania pola walki w pełnym wymiarze w okresach prowadzenia rekonesansów przez ćwiczących. W związku z tym, że ćwiczenia szkieletowe prowadzone są w ASG WP z zasady poza poligonami, pozorowanie takie jest znacznie utrudnione, a nawet niemożliwe. Jednak z dydaktycznego punktu widzenia - bardzo pożądane.

Tak więc, w ćwiczeniu szkieletowym osobiste rozpoznanie ćwiczącego dowódcy i oficerów jego sztabu może być prowadzone w znacznie ograniczonym zakresie. Sprowadza się ono w zasadzie głównie do rozpoznania i oceny terenu z punktu widzenia jego taktycznego wykorzystania.

I dlatego, ze względu na ograniczoność rozpoznania osobistego ćwiczących w toku ćwiczenia szkieletowego nie powinno się go dodatkowo

17/ Zob. rozdz. 2, schemat 4, s.52 niniejszej rozprawy.

18/ Zewnętrzny realizm pola walki - zob. rozdz. 2 s.40 niniejszej rozprawy.

ograniczać. Stąd też, postulat aby ćwiczenia szkieletowe prowadzone były w terenie, na którym rozgrywane są ćwiczebne działania bojowe.

Na strukturę organizacyjną ćwiczenia szkieletowego bezpośredni wpływ mają trzy pozostałe z poprzednio wymienionych źródeł informacji taktyczno-operacyjnych a mianowicie:

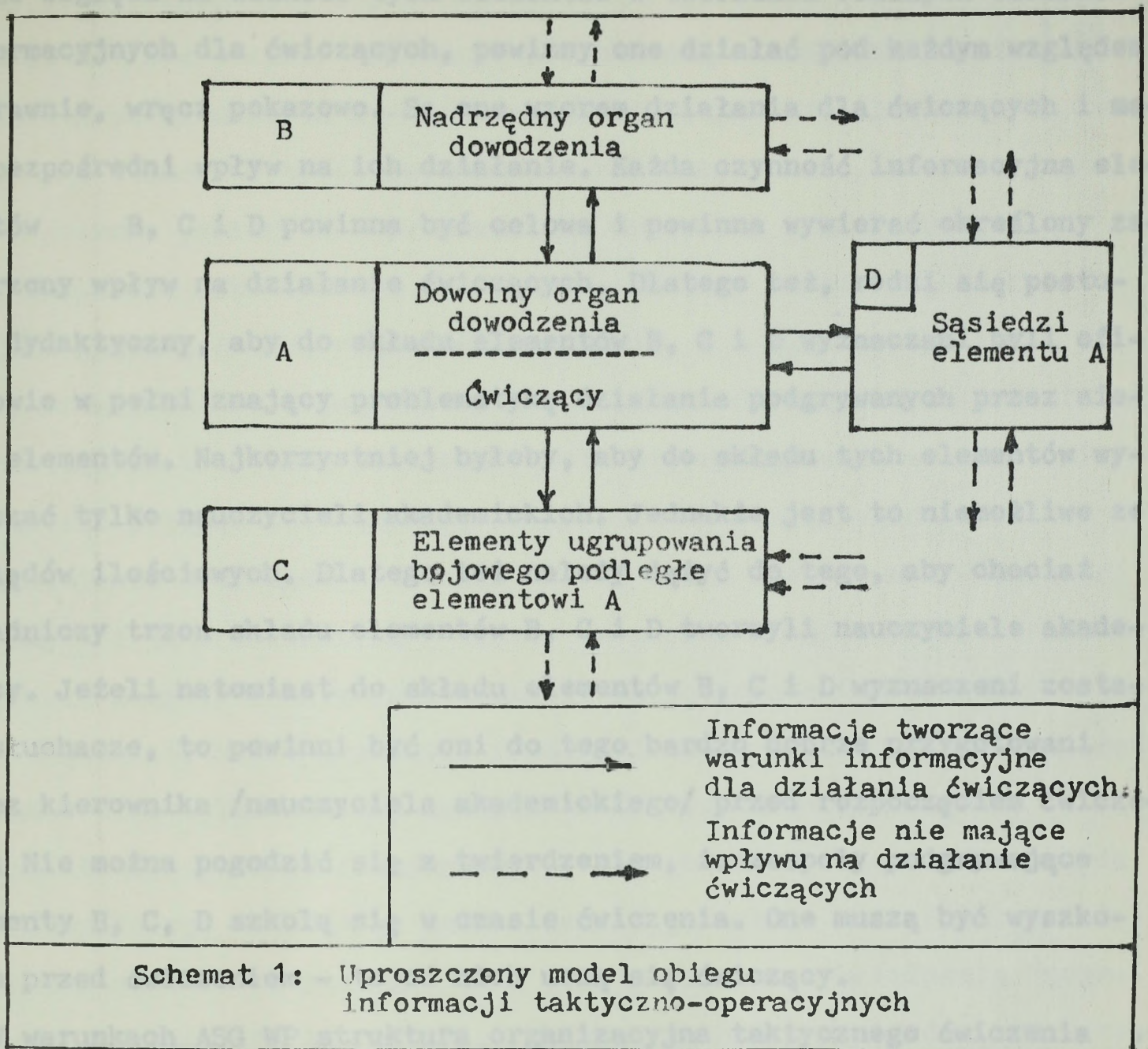
- nadrzędny organ dowodzenia;
- podległe elementy ugrupowania bojowego;
- sąsiedzi.

Powyższe źródła informacji realnie występują w przewidywanych działaniach bojowych. Chcąc więc zadośćuczynić realizmowi ćwiczeń, a szczególnie realizmowi obiegu informacji w ćwiczeniach szkieletowych należy stworzyć taką strukturę ćwiczenia, w którym wystąpią wszystkie trzy źródła w analogicznym układzie jak w przewidywanych działaniach bojowych. W działaniach tych wszystkie z wymienionych źródeł informacji taktyczno-operacyjnych tworzą swoisty system. Każdy z elementów tego systemu jest jednocześnie źródłem informacji dla innych elementów i odbiorcą informacji z innych źródeł /od innych elementów/. Uproszczony model takiego systemu przedstawia schemat 1.

Każdy z elementów systemu jest odbiorcą informacji z trzech źródeł i jednocześnie jest źródłem informacji dla trzech elementów systemu.

W ćwiczeniu szkieletowym należy stworzyć warunki do działania ćwiczących, które będą zgodne pod względem informacyjnym z warunkami w przewidywanych działaniach bojowych. Dlatego też, elementy systemu tworzące te warunki dla ćwiczących mogą w czasie ćwiczenia wykonywać, spośród właściwych sobie czynności informacyjnych, tylko te, które wpływają na działanie ćwiczących.

Stworzenie warunków informacyjnych dla ćwiczących, sprowadza się więc do zapewnienia im możliwości korzystania z trzech źródeł informacji, a także do przekazywania informacji do tych samych trzech źródeł.

W przyjętym, uproszczonym modelu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych /schemat 1/ ćwiczącym jest tylko element A. Działanie pozostałych elementów tworzących warunki informacyjne dla ćwiczących jest podgrywane. Z punktu widzenia tworzenia warunków informacyjnych dla ćwiczących, podgrywanie to wykonywanie wszystkich tych czynności informacyjnych przez elementy B, C i D, które zapewniają działanie ćwiczących w warunkach informacyjnych maksymalnie zbliżonych do warunków występujących w przewidywanych działaniach bojowych. Wynika stąd konieczność tworzenia odpowiedników elementów B, C i D w strukturze organizacyjnej ćwiczenia szkieletowego.

Ze względu na ważność tych elementów w tworzeniu realnych warunków informacyjnych dla ćwiczących, powinny one działać pod każdym względem poprawnie, wręcz pokazowo. Są one wzorem działania dla ćwiczących i mają bezpośredni wpływ na ich działanie. Każda czynność informacyjna elementów B, C i D powinna być celowa i powinna wywierać określony zamierzony wpływ na działanie ćwiczących. Dlatego też, rodzi się postulat dydaktyczny, aby do składu elementów B, C i D wyznaczani byli oficerowie w pełni znający problematykę działania podgrywanych przez siebie elementów. Najkorzystniej byłoby, aby do składu tych elementów wyznaczać tylko nauczycieli akademickich. Jednakże jest to niemożliwe ze względów ilościowych. Dlatego też należy dążyć do tego, aby chociaż zasadniczy trzon składu elementów B, C i D tworzyli nauczyciele akademicy. Jeżeli natomiast do składu elementów B, C i D wyznaczeni zostają słuchacze, to powinni być oni do tego, bardzo dobrze przygotowani przez kierownika /nauczyciela akademickiego/ przed rozpoczęciem ćwiczenia. Nie można pogodzić się z twierdzeniem, że zespoły podgrywające elementy B, C, D szkolą się w czasie ćwiczenia. One muszą być wyszkolone przed ćwiczeniem - to od nich uczą się ćwiczący.

W warunkach ASG WP struktura organizacyjna taktycznego ćwiczenia szkieletowego uzależniona jest od ilości słuchaczy na poszczególnych latach studiów oraz od przyjętej koncepcji ćwiczenia pod względem ilości szczebli ćwiczących.

Z dydaktycznego punktu widzenia ważniejsze od ilości zespołów ćwiczących jest to czy ćwiczą wszystkie za jeden i ten sam sztab, czy też każdy z zespołów ćwiczy za inny sztab. Innymi słowy czy ćwiczące zespoły w tym samym czasie realizują te same zagadnienia szkoleniowe.

Jeżeli wszystkie zespoły ćwiczące z danego roku studiów realizują te same zagadnienia szkoleniowe, to zakres tych zagadnień jest mniejszy niż wtedy, gdy każdy z ćwiczących zespołów realizuje inne zagadnienia. Jednakże, w tym drugim przypadku poszerzenie zagadnień jest

tylko poszerzeniem pozornym. Zagadnień faktycznie zrealizowanych jest więcej, ale nie wszyscy słuchacze uczestniczą w ich realizacji. Suma zagadnień szkoleniowych zrealizowanych przez poszczególne zespoły ćwiczące nie stanowi o zrealizowaniu ich przez cały kurs. Jest to więc tylko pozorne poszerzenie problematyki ćwiczenia szkieletowego.

W ćwiczeniu szkieletowym I i II rok studiów, w roku akademickim 1985/86 jeden z ćwiczących sztabów dywizji, a w ślad za tym i dwa ćwiczące sztaby pułków zrealizowały zagadnienia dotyczące działania OGM-A. W pozostałych zespołach problematyka ta nie występowała w ogóle. Nie można więc przyjąć twierdzenia, że problematykę ćwiczenia poszerzono o zagadnienia dotyczące działania OGM-A, skoro zdecydowana większość słuchaczy z tą problematyką w czasie ćwiczenia w ogóle się nie spotkała. Także zespoły realizujące zagadnienia dotyczące OGM-A nie zrealizowały zagadnień, które stanowiły treść ćwiczenia w pozostałych zespołach. Dokonano więc tylko zamiany jednych treści kształcenia na inne.

Kształcenie kursowe /akademickie/, pomimo stosowania w nim różnych form zespołowego działania, zawsze jest i pozostaje kształceniem indywidualnym słuchaczy. Dlatego też z punktu widzenia kształcenia "pojedynczego słuchacza", tworzenie ze składu słuchaczy zespołów, które realizują, w toku ćwiczenia, inne zagadnienia szkoleniowe nie wpłynie na podwyższenie poziomu ich kształcenia. Może jedynie różnicować słuchaczy pod względem zakresu opanowanych treści a nie pod względem poziomu ich opanowania.

Na podstawie dotychczasowej analizy można stwierdzić, że nie ma istotnych przesłanek, które wskazywałyby, aby każdy z ćwiczących zespołów w toku ćwiczenia szkieletowego realizował inne zagadnienia szkoleniowe. Z punktu widzenia osiągnięcia celów szkoleniowych, które wynikają z istoty ćwiczenia szkieletowego wszystkie ćwiczące zespoły powinny realizować jedne i te same zagadnienia szkoleniowe. Przyjęcie tego wariantu organizacji ćwiczenia szkieletowego umożliwia wykorzystywanie

w pełnym wymiarze jego aspektów wychowawczych poprzez wprowadzenie elementów współzawodnictwa pomiędzy ćwiczącymi zespołami słuchaczy. Praca każdego z zespołów jest wymierna i porównywalna z pracą pozostałych zespołów.

Poza tym, tworzenie warunków informacyjnych dla każdego z ćwiczących zespołów jest łatwiejsze i prostsze. Działania zespołów podgrywających źródła informacji dla ćwiczących mogą być wykorzystywane jednocześnie przez kilka zespołów, a każda przygotowana dla nich informacja może być wielokrotnie wykorzystywana. Wpływa to na zmniejszenie ilości rodzajów informacji opracowywanych przez zespoły podgrywające, a uzyskane tą drogą rezerwy czasowe można przeznaczyć na lepsze opracowanie informacji taktyczno-operacyjnych pod względem formy i sposobów ich przekazywania ćwiczącym.

Na strukturę organizacyjną taktycznego ćwiczenia szkieletowego w ASG WP, a poprzez to także na obieg informacji taktyczno-operacyjnych w tymże ćwiczeniu, wpływa także ilość szczebli ćwiczących.

W ostatnich latach praktyki szkoleniowej w ASG WP łączone są ćwiczenia szkieletowe pierwszego kursu z ćwiczeniem szkieletowym drugiego kursu i prowadzone one są łącznie jako ćwiczenie dwuszczeblowe.

Z analizy źródeł informacji^{19/} wynika, że ze względu na ich ważność i realność w tworzeniu warunków informacyjnych dla ćwiczących, powinny one działać pod każdym względem poprawnie, wręcz pokazowo. Są one bowiem wzorem działania dla ćwiczących i mają bezpośredni wpływ na ich działanie. W przypadku ćwiczenia dwuszczeblowego, prowadzonego ze słuchaczami ASG WP, wymogi te nie zostają spełnione, a już na pewno zostają stworzone warunki do ich naruszania. Źródłem informacji /zarówno dyrektywnych jak i sprawozdawczych/są dla zespołów ćwiczących jednego szczebla zespoły ćwiczące drugiego szczebla. Nie można mieć więc ża-

19/ Zob. s. 52 niniejszej rozprawy.

nych gwarancji, że zespoły ćwiczące nie będą, w toku ćwiczenia popełniały błędów w przekazywaniu i przyjmowaniu informacji.^{20/} Błędy te mogą dotyczyć w równym stopniu treści informacji oraz formy jej opracowania i sposobu przekazania. Miejsce, w którym istnieje potencjalna możliwość wystąpienia przepływu błędnych informacji przedstawia schemat 2.

Jak wynika z modelu przedstawionego na schemacie 2, w ćwiczeniu dwuszczeblowym nie wzrosła ilość źródeł informacji dla ćwiczących. Z punktu widzenia nauczania słuchaczy tworzących element A nie ma znaczenia czy element B ćwiczy, czy też jego działanie jest podgrywane. Ważne jest natomiast, aby element B poprawnie przekazywał informacje sprawozdawcze do elementu A oraz przyjmował od niego poprawnie informacje dyrektywne. Słuchacze działający w składzie elementów A i B ćwiczą w ćwiczeniach szkieletowych na tych szczeblach dowodzenia po raz pierwszy i dopiero uczą się praktycznie poprawnego działania na wyznaczonych stanowiskach. Mogą więc zdarzać się sytuacje niewłaściwego oddziaływania na siebie elementów A i B. Przepływ informacji między elementami A i B odbywa się bardzo często poza kontrolą nauczycieli akademickich. Nie sposób bowiem zorganizować przez nich stałej kontroli informacji wchodzących i wychodzących z ćwiczących sztabów. W przypadku informacji dyrektywnych, które są wytworem pracy ćwiczącego zespołu, często na ich terminowość nauczyciel akademicki /rozjemca taktyczny/ nie ma wpływu.^{21/}

Ponadto nieprawidłowości w przepływie informacji pomiędzy słuchaczami elementu A i B mogą spowodować wytworzenie u słuchaczy niewłaś-

20/ Problem ten wystąpił jaskrawo w ćwiczeniu szkieletowym w 1987 r. Zob. s. 85 niniejszej rozprawy.

21/ Słuchacze po prostu nie wypracują decyzji na czas, nie przygotowują na czas zadań dla podwładnych i wówczas nauczyciel akademicki ma niewielkie pole manewru. Słuchacze zespołu B nie otrzymują wówczas na czas zadania bojowego.

ciwego obrazu obiegu informacji w przewidywanych działaniach bojowych, a także kształtowanie u słuchaczy błędnych umiejętności i nawyków.

Ażeby tego uniknąć należałoby pomiędzy elementy A i B postawić nauczyciela akademickiego. To prowadzi do rozdzielenia ćwiczących, dwóch różnych szczebli dowodzenia, a w konsekwencji powoduje potrzebę organizowania dwóch, oddzielnych ćwiczeń jednoszczeblowych.

Za tym, aby w warunkach ASG WP zrezygnować z prowadzenia dwuszczeblowego ćwiczenia szkieletowego przemawiają także inne względy natury dydaktycznej.

Każde ćwiczenie dwuszczeblowe ma na celu zgranie działania określonego sztabu z działaniem sztabów jemu podległych^{22/}. Muszą być one do tego przygotowane. Między innymi, zgodnie z zasadą stopniowania trudności, ćwiczenia dwuszczeblowe powinny być poprzedzone ćwiczeniami jednoszczeblowymi.

W warunkach ASG WP wymóg ten nie był dotychczas spełniony. W programie studiów dla każdego z kursów przewidziane było jedno ćwiczenie szkieletowe. Poza tym, w warunkach ASG WP, ćwiczące sztaby tworzone są doraźnie, tylko na okres ćwiczenia. W toku ćwiczenia stosowane są zmiany w obsadzie stanowisk w ramach ćwiczącego zespołu. Nie można więc w tym przypadku mówić o zgraniu działania zespołów ćwiczących słuchaczy drugiego roku studiów z działaniem zespołów słuchaczy pierwszego roku studiów. W każdym razie nie jest to celem ćwiczenia szkieletowego w ASG WP.

Można więc stwierdzić, że prowadzenie w warunkach ASG WP dwuszczeblowego ćwiczenia szkieletowego sztucznie podwyższa jego rangę oraz stopień jego trudności, który nie wynika wcale z potrzeb dydaktycznych.

22/ Dlatego dwuszczeblowe ćwiczenia szkieletowe z powodzeniem stosowane są w szkoleniu etatowych sztabów. W ostatnich latach, ze względów oszczędnościowych, zastępują nawet programowe ćwiczenia taktyczne z wojskami.

Nie jest to także zgodne z jedną z podstawowych zasad kształcenia, a mianowicie z zasadą stopniowania trudności.

Pomimo tylu teoretycznych przesłanek na niekorzyść prowadzenia w warunkach ASG WP dwuszczeblowego ćwiczenia szkieletowego opinia o nim nauczycieli akademickich i słuchaczy jest inna. 90% nauczycieli akademickich i 86% słuchaczy /łącznie 88% ankietowanych/ocenia pozytywnie dwuszczeblowy charakter ćwiczenia.^{23/}

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że przyczyną takiego stanowiska nauczycieli akademickich i słuchaczy jest:

- niedoskonałe działanie zespołów podgrywających, które w obecnym wydaniu nie są w stanie realnie podgrywać działania drugiego szczebla dowodzenia /lepiej to robi praktycznie ćwiczący drugi szczebel dowodzenia/;

- prowadzenie dwóch ćwiczeń jednoszczeblowych zwiększyłoby poważnie zakres pracy nauczycieli akademickich angażowanych obecnie w ćwiczeniu dwuszczeblowym /i to zarówno na etapie opracowania i przygotowania ćwiczenia jak również podczas jego prowadzenia/.

Można przypuszczać, że presja nauczycieli akademickich na zachowanie dwuszczeblowego charakteru ćwiczenia szkieletowego będzie w najbliższym czasie również bardzo duża.

Na podstawie dotychczasowej analizy można stwierdzić, że z punktu widzenia struktury organizacyjnej ćwiczenia i obiegu w nim informacji taktyczno-operacyjnych, taktyczne ćwiczenie szkieletowe w warunkach ASG WP może występować jako:

1. Dwuszczeblowe ćwiczenie szkieletowe o następujących odmianach:

a/ Każdy dywizyjny zespół ćwiczący /ze składu słuchaczy II KWL/

ćwiczy za inny sztab dywizji i każdy pułkowy zespół ćwiczący /ze składu

23/ Zob. sprawozdanie z badań przeprowadzonych w ćwiczeniu szkieletowym 100 i 200 I i II KWL w roku akademickim 1988/89 r., s.316 niniejszej rozprawy.

słuchaczy I KWL/ ćwiczy za inny sztab pułku;

b/ Wszystkie dywizyjne zespoły ćwiczące ćwiczą za ten sam sztab dywizji, a pułkowe zespoły ćwiczące ćwiczą za dwa sztaby pułków podległe ćwiczącemu sztabowi dywizji;

c/ Wszystkie dywizyjne zespoły ćwiczące ćwiczą za ten sam sztab dywizji i wszystkie pułkowe zespoły ćwiczące ćwiczą za ten sam sztab pułku.

2. Jednoszczeblowe ćwiczenie szkieletowe o następujących odmianach:

a/ Każdy zespół ćwiczący /dywizyjny lub pułkowy/ ćwiczy za inny sztab /dywizji lub pułku/;

b/ Wszystkie zespoły ćwiczące /dywizyjne lub pułkowe/ ćwiczą za ten sam sztab /dywizji lub pułku/.

Wnioski:

1. Na strukturę organizacyjną ćwiczenia szkieletowego bezpośredni wpływ mają: nadrzędny organ dowodzenia, organy dowodzenia podległych elementów ugrupowania bojowego, i organy dowodzenia sąsiadów i wojsk współdziałających.
2. W dwuszczeblowym ćwiczeniu szkieletowym w warunkach ASG WP zostają stworzone obiektywnie przesłanki powstawania i przepływu błędnych informacji niezależnie od działalności dydaktycznej nauczycieli akademickich.
3. Z punktu widzenia optymalizacji struktury organizacyjnej ćwiczenia szkieletowego i obiegu w nim informacji taktyczno-operacyjnych, ćwiczenie szkieletowe w warunkach ASG WP powinno być prowadzone jako jednoszczeblowe, w którym wszystkie zespoły ćwiczące /ze składu słuchaczy I lub II KWL/ ćwiczą ten sam sztab /pułku lub dywizji/.

1.4. Wnioski ogólne

1. Głównym celem ćwiczenia szkieletowego w ASG WP jest nauczanie słuchaczy praktycznego działania w realnym czasie operacyjnym w roli dowódców i oficerów sztabu oraz szefów rodzajów wojsk /służb/ w ramach współpracy i współdziałania sztabu szczebla ćwiczącego ze sztabem nadrzędnym, sztabami podległymi i z sąsiadami.
2. Struktura organizacyjna ćwiczenia szkieletowego powinna odpowiadać strukturze organizacyjnej dowództw i sztabów w rzeczywistych działaniach bojowych.
3. W ćwiczeniu szkieletowym należy stworzyć do działania ćwiczących warunki zgodne pod względem informacyjnym z warunkami w rzeczywistych działaniach bojowych.

24/ Praca zespołowa: "Metodyka ćwiczeń taktycznych /opracowanie, wypracowanie i prowadzenie/", podopiecznik, ASG WP, Warszawa 1981, s. 11.

25/ J. Zakrzewski, "Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej", ASG WP, Warszawa 1979, s. 97.

2. REALIZM OBIĘGU INFORMACJI TAKTYCZNO-OPERACYJNYCH W TAKTYCZNYM ĆWICZENIU SZKIELETOWYM W ASG WP

2.1. Realizm ćwiczeń taktycznych.

W procesie szkolenia wojsk i sztabów wymagane jest przestrzeganie określonych reguł i norm postępowania, których uwzględnianie zapewnia uzyskanie wysokiej efektywności poszczególnych przedsięwzięć dydaktycznych. Te normy i reguły nazywane są często "zasadami dydaktycznymi" /nauczania bądź szkolenia/. Również w toku opracowywania, organizowania i prowadzenia ćwiczeń taktycznych niezbędne jest przestrzeganie określonych reguł i norm postępowania, które w skrócie nazywane są "zasadami metodycznymi ćwiczeń taktycznych".

Autorzy podręcznika "Metodyka ćwiczeń taktycznych"^{24/} wyróżniają następujące zasady metodyczne ćwiczeń taktycznych:

- realizmu ćwiczeń taktycznych;
- prowadzenia ćwiczeń zgodnie z decyzjami ćwiczących dowódców;
- równości szans obydwu ćwiczących stron /w ćwiczeniu dwustronnym/;
- zachowania w tajemnicy koncepcji ćwiczenia taktycznego.

Powszechnie uważa się, że najważniejszą z wymienionych zasad jest zasada realizmu ćwiczeń taktycznych, albowiem wynika ona z ogólniejszej zasady - realizmu szkolenia wojskowego.

J.Zakrzewski słusznie uważa, że przestrzeganie pozostałych zasad "... wywiera istotny wpływ na stopień realizmu ćwiczebnego pola walki".^{25/}

Zasada realizmu szkolenia wojskowego bywa często nazywana zasadą uczenia żołnierzy tego co będzie potrzebne na wojnie lub zasadą maksy-

24/ Praca zespołowa: "Metodyka ćwiczeń taktycznych /opracowanie, organizowanie i prowadzenie/", podręcznik, ASG WP, Warszawa 1981, s.11.

25/ J.Zakrzewski: "Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej", ASG WP, Warszawa 1974, s. 97.

malnego zbliżenia szkolenia wojskowego do rzeczywistych warunków pola walki".^{26/} Powyższa zasada, sformułowana i opracowana teoretycznie po raz pierwszy w XVI wieku przez Bartosza Paprockiego^{27/} współcześnie nabiera jeszcze większego znaczenia. Wynika to z przewartościowań, jakie dokonują się w roli uczestników walki zbrojnej, która to stanowi treść działalności dydaktycznej w wojsku, w tym także treści ćwiczeń taktycznych.

Wielu teoretyków i praktyków podkreśla z całą mocą, że współczesna walka to przede wszystkim starcie intelektów. Wynikiem takiego twierdzenia muszą być istotne przewartościowania w szkoleniu, w tym również w podejściu do realizmu ćwiczeń taktycznych.

W dotychczasowych opracowaniach zasada realizmu szkolenia w ogólności, a realizmu ćwiczeń taktycznych w szczególności, przedstawiana jest na ogół jednostronnie i ogólnikowo. R.Sielecki^{28/} uważa, że "założeniem" tej zasady "... jest maksymalne zbliżenie do rzeczywistych warunków bojowych". Formułuje on także postulat "... przeciwdziałania wszelkiego rodzaju szkodliwym uproszczeniom" i zaleca "... robić wszystko, aby maksymalnie zbliżyć sytuację szkoleniową do rzeczywistego pola walki" oraz "... wprowadzać wszystkie możliwe czynniki urealniasjące umowność przyjętej koncepcji taktyczno-metodycznej ćwiczenia". Zdaniem R.Sieleckiego "wszystkich odpowiedzialnych za prowadzenie ćwiczenia powinna cechować dążność do stworzenia sytuacji możliwie maksymalnie zbliżonych i odpowiadających charakterowi rzeczywistej walki, a więc pełnych napięcia fizycznego i psychicznego, niespodziewanych i zaskakujących sytuacji, stałego oddziaływania przeciwnika, itp."^{29/}

26/ Tamże, s. 92.

27/ Tamże, s. 92.

28/ R.Sielecki: "Problematyka treści i metodyki ćwiczeń taktycznych z wojskami z punktu widzenia wymagań współczesnego pola walki", rozprawa doktorska, ASG WP, Warszawa 1976, s. 40.

29/ Tamże, s. 40.

Wszystkie powyższe zabiegi powinny zmierzać w toku ćwiczeń - zdaniem R. Sieleckiego - do "stworzenia odpowiedniej atmosfery psychicznej umożliwiającej ćwiczącym wczucie się w wytworzoną sytuację taktyczną".^{30/} R. Sielecki ogranicza się do określenia istoty realizmu i celowości jego przestrzegania. Nie określa jednak jakie elementy składają się na realizm ćwiczeń i nie podaje, jak należy te elementy eksponować w toku ćwiczeń taktycznych.

Typowym przedstawicielem praktyków i jednocześnie teoretyków wojskowych, którzy jednostronnie widzą realizm ćwiczeń taktycznych jest Robert B. Rigg,^{31/} chociaż jego postulaty dotyczące realizmu odnoszą się do niskich szczebli dowodzenia. Uważa on, że szkolenie powinno być prowadzone w warunkach rzeczywistości bojowej, "... żołnierze w czasie ćwiczeń powinni podlegać wstrząsom psychicznym", a "placom ćwiczeń należy nadawać straszny wygląd, aby móc przez to oddziaływać w odpowiedni sposób ... na żołnierzy".^{32/} Szkolenie według R.B. Rigga "... powinno być okrutne w swoim natężeniu i w trudnościach".^{33/} Proponuje on w pełnym natężeniu imitację zabitych, wraki rozbitego sprzętu bojowego, huk, dym, zgiełk i inne zewnętrzne objawy pola walki. Tak rozumiany realizm ze względu na ograniczenie go tylko do zewnętrznej strony /wizualno-bodźcowej/ pola walki, nie może mieć zastosowania do ćwiczeń taktycznych wyższych szczebli dowodzenia, chociaż jest do przyjęcia - w rozsądnych granicach - podczas szkolenia "pojedynczego żołnierza".

Przed takim pojmowaniem realizmu przestrzega A. Szramczenko,^{34/} nazywając go "prymitywnym naturalizmem"^{35/} stwierdza, że w takim rozumie-

30/ Tamże, s. 41.

31/ Robert B. Rigg: "Realizm w szkoleniu bojowym pododdziałów armii amerykańskiej. Organizacja i prowadzenie szkolenia w warunkach zbliżonych do rzeczywistości bojowej", MON, Warszawa 1959.

32/ Tamże, s. 11.

33/ Tamże, s. 15.

34/ A. Szramczenko: "Ćwiczenia taktyczne - poradnik oficera", MON, Warszawa 1978.

35/ Tamże, s. 63.

niu jest on przeszkodą w szkoleniu i wychowaniu. Pomimo tego A. Szramczenko jest również zwolennikiem, aby "uczyć wojsko tego co niezbędne w walce" oraz aby "uczyć w warunkach maksymalnie zbliżonych do bojowej rzeczywistości".^{36/} Jednakże zdaje on sobie sprawę z tego, że "... warunki w jakich szkolą się wojska, różnią się od warunków rzeczywistych pola walki".^{37/}

Przestrzegając przed pomijaniem realizmu A. Szramczenko stwierdza, że "... każda umowność na ćwiczeniach wpływa ujemnie na zdobywanie przez żołnierzy właściwych umiejętności i nawyków, na kształtowanie się niezbędnych w walce cech moralnych i bojowych. Umowność sprzyja tendencjom do omijania trudności, wykonywania pracy bez pełnego zaangażowania i mobilizacji sił".^{38/} A. Szramczenko formułuje także zależność realizmu od umowności, twierdząc że jedną z dróg eliminowania umowności jest maksymalne zbliżenie sytuacji na ćwiczeniach do rzeczywistego pola walki.^{39/}

Pomimo tych niewątpliwie cennych myśli, wniesionych do teorii realizmu ćwiczeń taktycznych, A. Szramczenko nie daje recepty na przestrzeganie realizmu w ćwiczeniach taktycznych oraz nie określa granic dopuszczalnej umowności w poszczególnych rodzajach ćwiczeń taktycznych.

Podobny pogląd jak A. Szramczenko wyraża M. Dragomirow,^{40/} który widzi konieczność wprowadzenia w niezbędnych granicach pewnej umowności w toku ćwiczeń taktycznych. Ponieważ istnieją różnice pomiędzy sposobami szkolenia wojsk a wizją zewnętrzną pola walki - twierdzi M. Drogo-mirow - "... trzeba raz na zawsze ustalić, że manewry są tylko ćwicze-niem i niczym więcej, a w związku z tym należy zabiegać na nich o przys-

36/ Tamże, s. 51.

37/ Tamże, s. 51.

38/ Tamże, s. 51.

39/ Tamże, s. 51.

40/ M. Dragomirow: "Izbrannyje trudy", Wojennoje Izdatielstwo, Moskwa 1956.

wojenie przez wojska ćwiczące korzystnych i dobrych nastrojów, umiejętności i nawyków, nawet kosztem uszczerbku dla zewnętrznego pola walki, a nie eksponować tego obrazu kosztem nastrojów, umiejętności i nawyków^{41/}.

Z powyższego można wnioskować, że M. Dragomirow wyróżnia zewnętrzny i niejako wewnętrzny obraz pola walki. Realizm powinien więc w równej mierze dotyczyć jednego i drugiego.

Również B. Kołodziejczak^{42/} odpowiadając na pytanie jak szkolić, aby przygotować wojska do działania na przyszłym polu walki, twierdzi, że "... jedynym skutecznym rozwiązaniem jest tutaj szkolenie wojsk i sztabów w warunkach jak najbardziej przypominających przyszłe pole walki"^{43/}, i proponuje położyć nacisk na "kompleksowość, tzn. równoległe rozwiązywanie kilku problemów".^{44/} Ponadto B. Kołodziejczak formułuje postulaty wynikające z realizmu ćwiczeń taktycznych pod adresem aparatu kierowniczoro-zjemczego. Uważa on, że "... jeżeli zdarzają się długie "przerwy operacyjne" /cudzysłów B. Kołodziejczak/, a aparat rozjemczy jest źle ustawiony, ociążały i nie reagujący na zmiany wówczas korzyści z nich /ćwiczeń taktycznych - przyp. I.Ł./ są niewielkie".^{45/} Natomiast cytowany już J. Zakrzewski twierdzi: "istotną właściwością zasady realizmu jest to, że obowiązuje ona zarówno kadrę dowódczą, wykładowczą jak i samych szkolonych".^{46/} Dlatego też postuluje "... od wszystkich uczestników ćwiczeń taktyczno-operacyjnych /aparatu kierowniczoro-zjemczego oraz ćwiczących - przyp. J. Zakrzewski/ wymagać, aby w toku ćwiczeń zachowywali się tak, jakby faktycznie były prowadzone rzeczywiste działania bojowe".^{47/} Wynika z powyższego, że J. Zakrzewski, podobnie jak

41/ Tamże, s. 265.

42/ B. Kołodziejczak: "Co będzie jutro? Rozważania o przyszłym polu walki", MON, Warszawa 1980.

43/ Tamże, s. 181.

44/ Tamże, s. 182.

45/ Tamże, s. 183.

46/ J. Zakrzewski: "Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej", ASG WP Warszawa 1974, s. 94.

47/ Tamże, s. 94.

A. Szramczenko, wyróżnia zewnętrzny i wewnętrzny obraz /strukturę/ pola walki.

Uogólniając przedstawione poglądy i opinie wielu autorów można stwierdzić, że zasada realizmu formułuje dwa istotne wymagania /postulaty/ w stosunku do ćwiczeń taktycznych jako jednej z zasadniczych form kształcenia taktycznego. Pierwszy z nich dotyczy zakresu treści ćwiczeń taktycznych i można go najogólniej sformułować: "uczyć tego co będzie potrzebne na wojnie". Natomiast drugi z postulatów dotyczy strony metodycznej i organizacyjnej ćwiczenia, a najkrócej można go sformułować: "uczyć w takich warunkach i tak działać jak to będzie miało miejsce na przewidywanym polu walki".

Przytoczone dotychczas poglądy na realizm ćwiczeń taktycznych pozwalają zrozumieć jego istotę i uzmysłwić sobie celowość jego przestrzegania. Ażeby można było określać realizm ćwiczeń taktycznych konieczne jest ustalenie elementów /składników/ pola walki i ich odpowiedników w ćwiczeniach taktycznych. Dopiero przez porównanie danego składnika pola walki i jego odpowiednika w ćwiczeniu taktycznym możemy ustalić realizm tegoż składnika. Na podstawie średniej arytmetycznej realizmów wszystkich składników po uprzednim określeniu stopnia ważności poszczególnych składników pola walki, można określić realizm ćwiczenia taktycznego. Dlatego też pod pojęciem realizmu ćwiczeń taktycznych będziemy rozumieć stopień zbliżenia danego ćwiczenia /wszystkich jego elementów/ do przewidywanego pola walki /wszystkich jego elementów/.

Takie rozumienie realizmu ćwiczeń taktycznych pozwala na uwzględnienie w nim nie tylko zewnętrznego obrazu pola walki /wybuchy, pozorowanie rannych i zabitych, huk, dym itp./ ale też, a może przede wszystkim, pozwala uwzględnić jego wewnętrzny obraz /np. stawianie zadań, działania ćwiczących, wykorzystanie sprzętu itp./. Ponadto takie rozumienie realizmu ćwiczeń taktycznych umożliwia wyodrębnienie jego składników

/elementów/ i doskonalenie ich przestrzegania w zależności od celu i rodzaju ćwiczenia.

Realizm ćwiczeń taktycznych w takim rozumieniu można wyrazić matematycznie jako stosunek stworzonego i przyjętego w ćwiczeniu obrazu ćwiczebnego pola walki do rzeczywistego obrazu pola walki w przewidywanych działaniach bojowych.

$$R = \frac{\text{Opw } \acute{c}w.}{\text{Opw } rz.}$$

gdzie: R - realizm ćwiczenia taktycznego;

Opw $\acute{c}w$ - ćwiczebne pole walki;

Opw rz - rzeczywiste pole walki.

Ponieważ na obraz pola walki w ćwiczeniu i w przewidywanych działaniach bojowych składa się wiele elementów /składników/, przedstawiony wzór można rozwinąć:

$$R = \left(\frac{S1p\acute{c}w}{S1pwrz} + \frac{S2p\acute{c}w}{S2pwrz} + \dots + \frac{Snp\acute{c}w}{Snpwrz} \right) : n$$

gdzie: Sp $\acute{c}w$ - element /składnik/ ćwiczebnego pola walki;

Spwrz - ten sam element /składnik/ rzeczywistego pola walki;

n - ilość elementów /składników/.

Powyższy wzór nie uwzględnia stopnia ważności poszczególnych elementów pola walki, które w zależności od celu i rodzaju ćwiczenia mogą przyjmować różny stopień ważności.

Jak już wspomniano, w literaturze przedmiotu, nic nie mówi się o składnikach /elementach/ realizmu ćwiczeń taktycznych.

Z przeprowadzonych badań wynika, że na realizm ćwiczeń taktycznych składa się:^{48/}

- realizm sytuacji taktyczno-operacyjnej;

48/ Zob. Sprawozdanie z badań, s.170 niniejszej rozprawy.

- realizm działania ćwiczących;
- realizm działania kierownictwa ćwiczenia i podległych mu zespołów;
- realizm obiegu informacji taktyczno-operacyjnych.

Realizm sytuacji taktyczno-operacyjnej rozumiany jest jako stopień zbliżenia sytuacji taktyczno-operacyjnej stworzonej i przyjętej w ćwiczeniu do sytuacji taktyczno-operacyjnych powstających na polu walki w toku przewidywanych działań bojowych. Sytuacje taktyczno-operacyjne do ćwiczenia taktycznego tworzy autor ćwiczenia /zespół autorski/. Są one przyjęte do wykorzystania w ćwiczeniu, przed jego rozpoczęciem. Niekiedy podczas ćwiczeń prowadzonych zgodnie z decyzjami ćwiczących dowódców, sytuacje taktyczno-operacyjne tworzone są w toku trwania ćwiczenia przy uwzględnieniu decyzji ćwiczących.

O tym czy sytuacja taktyczno-operacyjna przyjęta w ćwiczeniu jest realna decyduje:

- realizm możliwości i warunków działania przeciwnika, który przejawia się w pełnym uwzględnieniu zasad działania przeciwnika, jego norm taktycznych, organizacji i wyposażenia;
- realizm możliwości i warunków działania wojsk własnych, który przejawia się w zgodności planowanych działań z zasadami działania na polu walki, a także w uwzględnieniu norm taktycznych, organizacji i wyposażenia;
- realizm warunków czasowo-przestrzennych, który przejawia się w realnych kalkulacjach, realnych czasach i terminach zapewniających realizację planowanych przedsięwzięć;
- realizm wykorzystania terenu, broni i sprzętu bojowego.

Sytuacje taktyczno-operacyjne przyjęte w ćwiczeniach taktycznych są najczęściej realne, a ich stopień zbliżenia do przewidywanego pola walki nie wynika z rodzaju ćwiczenia taktycznego. Zależy głównie od umiejętności autora ćwiczenia, który jest ich twórcą. Z uwagi na fakt, że w proces opracowania ćwiczenia najczęściej zaangażowany jest zespół

oficerów oraz na to, że każde ćwiczenie jest zatwierdzone przez określonego przełożonego, można przyjąć - że tworzone do ćwiczeń sytuacje taktyczno-operacyjne są realne, na miarę poprawności obrazu pola walki określonego doktrynalnie. Możliwości ich doskonalenia są znikome.

Drugim elementem /składnikiem/ realizmu ćwiczeń taktycznych jest realizm działania ćwiczących, rozumiany jako stopień zbliżenia działania ćwiczących do przewidywanego działania ich odpowiedników w rzeczywistych działaniach bojowych. Mówiąc o realizmie działania ćwiczących możemy wyróżnić realizm działania ćwiczących dowództw i sztabów oraz realizm działania ćwiczących wojsk jako elementów ugrupowania określonego szczebla dowodzenia.

O realizmie działania ćwiczących dowództw i sztabów decyduje:

- miejsce pracy i wyposażenie oficerów sztabów;
- kolejność i stosowane metody pracy przez poszczególnych oficerów oraz dowództwo i sztab jako całość;
- terminowość, dokładność i precyzyjność w dowodzeniu podległymi wojskami;
- stosowanie zasad prowadzenia walki;
- na ile proces dowodzenia i wszelkie działania ćwiczących uwzględniają sytuację taktyczno-operacyjną.

Realizm działania wojsk jest egzekwowany przez kierownictwo ćwiczenia głównie w oparciu o zasady zawarte w regulaminach i instrukcjach, w których jest szczegółowo określony. Problemem jest więc tylko jego skuteczne wyegzekwowanie.

Zanim przejdziemy do kolejnego składnika realizmu ćwiczeń taktycznych niezbędne jest przynajmniej ogólne określenie roli kierownika ćwiczenia i podległych mu zespołów. Otóż z punktu widzenia potrzeb ćwiczących, kierownictwa ćwiczenia, a głównie podległe mu zespoły powinny stworzyć ćwiczącym warunki, w których ćwiczący odczuliby całą złożoność i pełnię przewidywanego pola walki. Ażeby to osiągnąć, kierownic-

-two ćwiczenia i podległe mu zespoły muszą zastąpić /podgrywać działanie/ wszystkie własne elementy ugrupowania, które nie ćwiczą, a mają istotny wpływ na działanie ćwiczących. A skoro tak, to można w stosunku do kierownictwa ćwiczenia i podległych mu zespołów sformułować postulat, że muszą oni działać realnie. Stąd kolejnym składnikiem realizmu ćwiczeń taktycznych jest realizm działania kierownictwa ćwiczenia i podległych mu zespołów, rozumiany jako stopień zbliżenia ich działania do działania szczebla nadrzędnego i elementów ugrupowania bojowego ćwiczących oraz sąsiadów na polu walki.

Realizm działania kierownictwa ćwiczenia wyraża się w pełnym dostosowaniu sytuacji dydaktycznych do sytuacji taktyczno-operacyjnych. Ponieważ to stwierdzenie może budzić wątpliwości, wyjaśnijmy je na przykładzie. Na przykład kierownictwo ćwiczenia nie powinno żądać uzasadnienia przez ćwiczących decyzji sprzed kilku godzin, albowiem jej poprawność lub niepoprawność powinna już być rozstrzygnięta kolejnymi sytuacjami. Wysłuchanie decyzji ćwiczących powinno się odbywać w terminie wynikającym z sytuacji taktyczno-operacyjnej.

Zespoły podległe kierownictwu ćwiczenia, których działanie ma istotny wpływ na realizm ćwiczenia, można podzielić na trzy grupy:

- zespoły podgrywające działanie szczebla nadrzędnego;
- zespoły podgrywające działanie podległych elementów ugrupowania bojowego;
- zespoły podgrywające działania sąsiadów.

Realizm zespołów podgrywających działanie szczebla nadrzędnego przejawia się w realnym stawianiu zadań bojowych dla ćwiczących, informowaniu ich i przyjmowaniu od nich meldunków, zatwierdzaniu im decyzji, organizowaniu współdziałania pomiędzy elementami ugrupowania bojowego szczebla nadrzędnego, zabezpieczeniu działań bojowych, prowadzeniu rekonesansów itp. Z kolei realizm działania zespołów podgrywających działanie podległych elementów ugrupowania bojowego będzie się przejawiał

w realnym przyjmowaniu zadań bojowych od ćwiczących, składaniu im meldunków /okresowych i doraźnych/, meldowaniu decyzji, w udziale w rekonansach prowadzonych przez ćwiczących, itp.

Realizm zespołów podgrywających działanie sąsiadów powinien znajdować wyraz w przekazywaniu wszelkich informacji o zadaniach, położeniu i zamiarach sąsiadów, a także wiadomości o nieprzyjacielu, którymi dysponują sąsiedzi ćwiczących.

Czwartym składnikiem realizmu ćwiczeń taktycznych jest realizm obiegu informacji rozumiany jako stopień zbliżenia obiegu informacji w ćwiczeniu taktycznym do obiegu informacji w przewidywanych działaniach bojowych. Na podstawie przeprowadzonych badań^{49/} można przyjąć, że o realizmie obiegu informacji taktyczno-operacyjnych decydują:

- źródła informacji, w tym ich rozmieszczenie w przestrzeni i w czasie oraz charakter ich pracy;
- treści informacji;
- formy przedstawienia /wyrażenia/ informacji;
- nośniki informacji;
- sposoby przekazywania informacji.

Wyodrębnienie składników realizmu ćwiczeń taktycznych było niezbędne ze względu na zakres rozprawy, której zasadniczą treść stanowi doskonalenie ćwiczeń szkieletowych poprzez pełniejsze niż dotychczas uwzględnienie i przestrzeganie realizmu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w tego rodzaju ćwiczeniach taktycznych.

Wnioski:

1. W dotychczasowych opracowaniach zasada realizmu szkolenia w ogólności, a realizmu ćwiczeń w szczególności, przedstawiana jest jednostronnie i ogólnikowo, bez odniesienia jej do poszczególnych rodza-

49/ Zob. Sprawozdanie z badań - załącznik 3,5,6,8 niniejszej rozprawy.

jów ćwiczeń, w tym bez odniesienia do ćwiczeń szkieletowych.

2. Na realizm ćwiczeń taktycznych składa się:

- realizm sytuacji taktyczno-operacyjnej;
- realizm działania ćwiczących;
- realizm działania kierownictwa ćwiczenia i podległych mu zespołów /aparatu kierowniczo-rozjemczego/;
- realizm obiegu informacji taktyczno-operacyjnych.

Poszczególne składniki realizmu mają różną ważność w zależności od rodzaju ćwiczenia taktycznego.

3. O realizmie obiegu informacji taktyczno-operacyjnych decydują:

- źródła informacji;
- treść informacji;
- forma przedstawienia /wyrażenia/ informacji;
- nośniki informacji;
- sposoby przekazywania informacji.

2.2. Obieg informacji taktyczno-operacyjnych w przewidywanych działaniach bojowych.

Pojęcie "informacja" jest różnie definiowane. Mały słownik języka polskiego określa, że jest to "powiadomienie o czym, zakomunikowanie czego, wiadomość, pouczenie".^{50/} Podobnie w słowniku wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych stwierdza się, że jest to "wiadomość, wieść, nowina, rzecz zakomunikowana, zawiadomienie, zakomunikowanie o czymś".^{51/}

Powyższe definicje pojęcia "informacja" są zbyt ogólne, aby można je było wykorzystać do zdefiniowania informacji taktyczno-operacyjnych.

50/ "Mały słownik języka polskiego", praca zespołowa, PWN, Warszawa 1974, s. 235.

51/ W. Kopaliński: "Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych", Wiedza Powszechna, Warszawa 1980, s. 429.

Bardziej szczegółową definicję podaje J.A. Polatajew. Uważa on, że "informacja jest tym co stanowi ślad jakiegoś faktu lub wydarzenia, które już miało miejsce lub powinno nastąpić, jest tym co dostarcza nam doniesienia lub wiadomości o tym fakcie".^{52/}

D.A. Iwanow, W.P. Sawieljew, P.W. Szemański wychodząc z istoty procesu kierowania, które ich zdaniem jest "cyklicznym procesem zbierania /zdobywania/, opracowywania, przekształcania, przechowywania oraz przekazywania informacji", określają pojęcie informacja jako "odbicie w świadomości człowieka tych obiektywnych i subiektywnych zależności przyczynowo-skutkowych, które istnieją zarówno w samym systemie kierowania jak i w otaczającym go środowisku".^{53/}

Na podstawie przytoczonych definicji można przyjąć, że informacje taktyczno-operacyjne to wiadomości odbite i powstałe w świadomości ludzi o faktach i zdarzeniach, które wystąpiły, powinny lub mogą wystąpić w toku działań bojowych wraz z zależnościami przyczynowo-skutkowymi i przewidywanymi /obiektywnymi i subiektywnymi/.

W zależności od potrzeb dokonywanego podziału uwzględniając określone kryterium można wyróżnić różne rodzaje informacji taktyczno-operacyjnych, które występują w toku działań bojowych. Dla potrzeb doskonalenia ich obiegu w toku ćwiczeń taktycznych można przyjąć jako kryterium podziału kierunek przekazywania informacji taktyczno-operacyjnych. Tym bardziej, że związana jest z nim również treść i forma oraz skutek, jaki one powodują w procesie dowodzenia.

Zgodnie z tym kryterium podziału można wyróżnić:

- dyrektywne informacje taktyczno-operacyjne;
- sprawozdawcze informacje taktyczno-operacyjne;
- informacje powiadamiania i współdziałania.

52/ J.A. Poletajew: "Zagadnienia cybernetyki", PWT, Warszawa 1961, s.23.

53/ D.A. Iwanow, W.P. Sawieljew, P.W. Szemański: "Zasady dowodzenia wojskami", MON, Warszawa 1973, s. 168.

Dyrektywne informacje taktyczno-operacyjne to informacje przekazywane od organu do obiektu dowodzenia, występujące najczęściej w postaci zadań, zarządzeń, wytycznych do wykonania przez obiekt, do którego są skierowane. Często ta grupy informacji nazywana jest rozkazodawczymi.^{54/}

Sprawozdawcze informacje taktyczno-operacyjne to informacje, przekazywane od obiektu do organu dowodzenia. Występują one z zasady w postaci różnych meldunków i sprawozdań. Informacje te nazywane są często informacjami o stanie^{55/} lub o położeniu.

Trzecia grupa informacji to informacje przekazywane głównie pomiędzy równorzędnymi organami lub obiektami dowodzenia. Dotyczą one sytuacji taktyczno-operacyjnej, realizowanego zadania oraz współdziałania pomiędzy nimi. W niewielkim zakresie, szczególnie w zakresie powiadamiania, dotyczą one wszystkich obiektów i organów dowodzenia.

Obieg informacji to proces przechodzenia informacji pomiędzy przełożonymi i podwładnymi, dowódcami oraz sztabami i wewnątrz sztabów, a także pomiędzy współdziałającymi oddziałami, związkami i elementami ugrupowania bojowego.^{56/}

Każdy organ i obiekt dowodzenia w tak rozumianym obiegu informacji występuje jako odbiorca i nadawca informacji. Ponadto w obiegu informacji uczestniczą inne elementy, które w większości przypadków są tylko nadawcami informacji /źródłami jej pozyskiwania/.

Model obiegu informacji przedstawia schemat 3. Ze schematu wynika, że określony organ dowodzenia przyjmuje informacje od różnych obiektów /organów/ dowodzenia. Sam również jest zobowiązany do ich przekazywania. Upraszczając sprawę można stwierdzić, że dowolny organ dowodzenia otrzymuje i wysyła informacje dyrektywne, a także sprawozdawcze. Jest to tzw. dwustronny przepływ informacji w pionie. Również każdy organ dowodzenia

54/ Tamże, s. 168.

55/ Tamże, s. 168.

56/ Leksykon wiedzy wojskowej", MON, Warszawa 1971, s. 246.

zobowiązany jest do wymiany informacji ze współdziałającymi sąsiadami. Możemy mówić wtedy o tzw. dwustronnym przepływie informacji w poziomie. Ponadto każdy organ dowodzenia może korzystać ze źródeł informacji innych niż przełożeni, podwładni i sąsiedzi.^{57/} Ale przepływ informacji z tych źródeł jest najczęściej jednostronny, tzn. od źródła informacji do określonego organu dowodzenia.

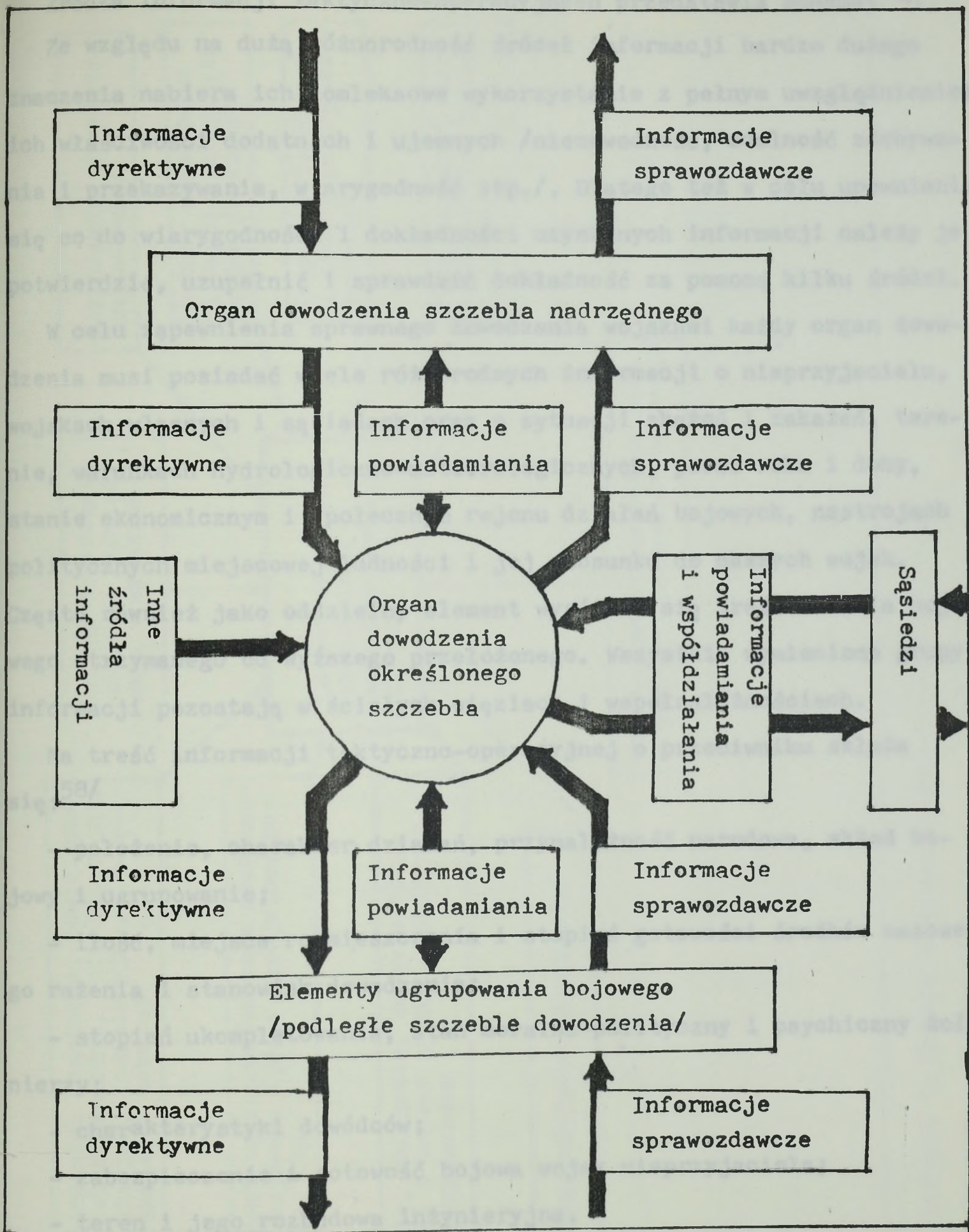
Częstotliwość przekazywanych i przyjmowanych informacji zależy najczęściej od ustaleń przełożonych, sytuacji taktyczno-operacyjnej i szczebli dowodzenia. Niemniej jednak w celu zapewnienia sprawnego dowodzenia należy dążyć do przekazywania informacji w określonych terminach i z określoną częstotliwością. Częstotliwość obiegu informacji taktyczno-operacyjnych nakazana jest w regulaminach walki i służby sztabów.

Źródłami informacji taktyczno-operacyjnych nazywa się miejsca, skąd one pochodzą. Dowódca określonego szczebla dowodzenia i jego sztab, w toku działań bojowych, będzie otrzymywał niezbędne informacje z różnych źródeł. Z punktu widzenia ich charakteru można je podzielić na pierwotne i wtórne.

Pierwotne źródło informacji to te, które bezpośrednio obserwują poszczególne obiekty lub zdarzenia leżące w sferze zainteresowania i mają z nimi bezpośredni kontakt. Mogą nimi być zarówno ludzie jak i środki techniczne.

Wtórne źródła informacji to te, które nie prowadzą bezpośredniej obserwacji obiektów lub zdarzeń, ale przekazują o nich uogólnione /przetworzone/ informacje otrzymane uprzednio ze źródeł pierwotnych. Należą do nich podległe, nadrzędne, sąsiednie i współdziałające dowództwa, sztaby, szefowie rodzajów wojsk i służb, organa służby porządkowo-ochronnej i obrony cywilnej oraz różne informatory, opisy, mapy topograficzne, zdobyczne dokumenty bojowe i inne.

57/ Zob. Źródła informacji, s.52 niniejszej rozprawy.

Schemat 3. Model obiegu informacji taktyczno-operacyjnych

Źródła informacji taktyczno-operacyjnych przedstawia schemat 4.

Ze względu na dużą różnorodność źródeł informacji bardzo dużego znaczenia nabiera ich kompleksowe wykorzystanie z pełnym uwzględnieniem ich właściwości dodatnich i ujemnych /niezawodność, zdolność zdobywania i przekazywania, wiarygodność itp./. Dlatego też w celu upewnienia się co do wiarygodności i dokładności uzyskanych informacji należy je potwierdzić, uzupełnić i sprawdzić dokładność za pomocą kilku źródeł.

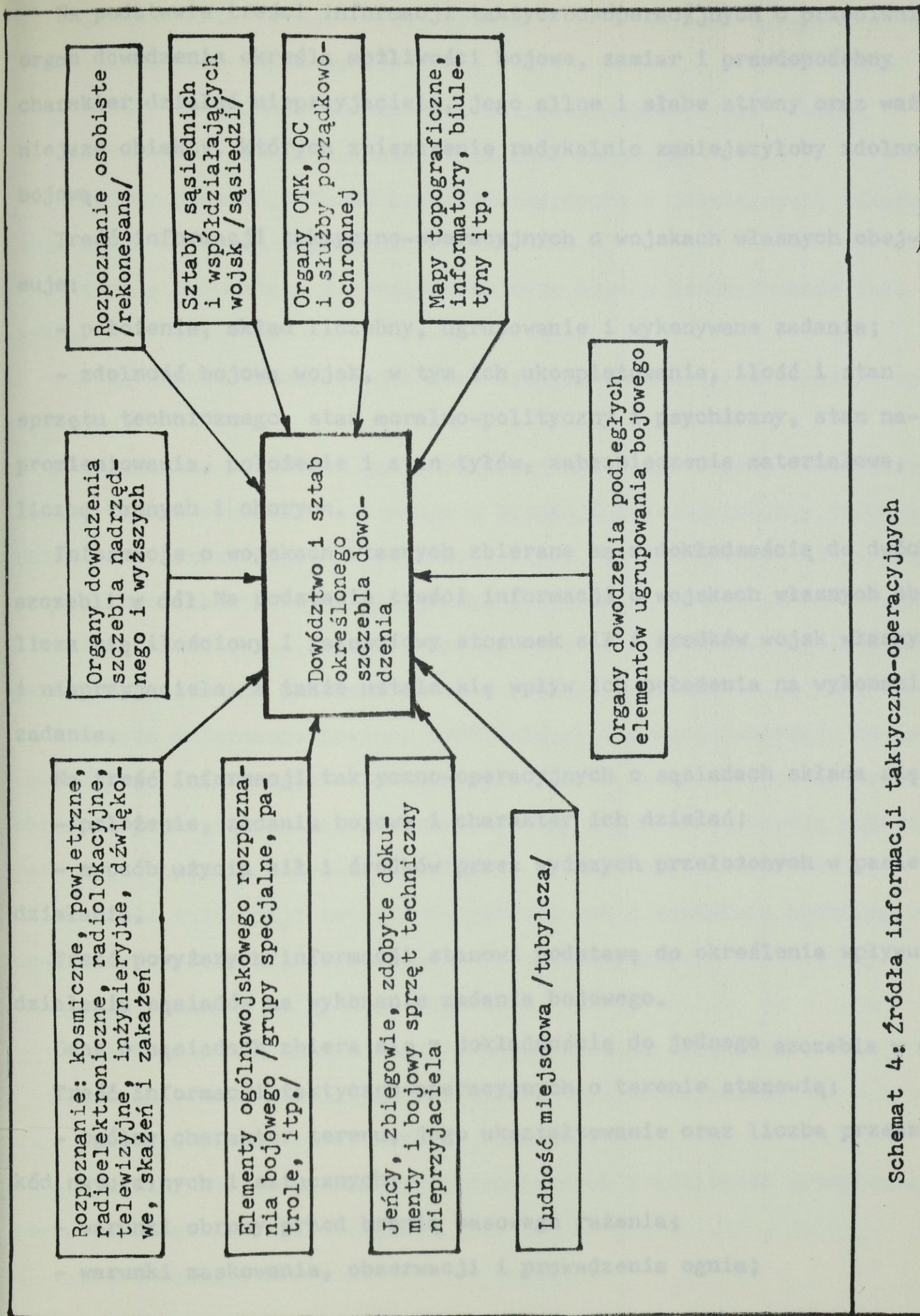
W celu zapewnienia sprawnego dowodzenia wojskami każdy organ dowodzenia musi posiadać wiele różnorodnych informacji o nieprzyjacielu, wojskach własnych i sąsiadach oraz o sytuacji skażeń i zakażeń, terenie, warunkach hydrologiczno-meteorologicznych, porze roku i doby, stanie ekonomicznym i społecznym rejonu działań bojowych, nastrojach politycznych miejscowej ludności i jej stosunku do naszych wojsk.

Często również jako oddzielny element wyróżnia się treść zadania bojowego otrzymanego od wyższego przełożonego. Wszystkie wymienione grupy informacji pozostają w ścisłych więziach i współzależnościach.

Na treść informacji taktyczno-operacyjnej o przeciwniku składa się:^{58/}

- położenie, charakter działań, przynależność narodowa, skład bojowy i ugrupowanie;
- ilość, miejsce rozmieszczenia i stopień gotowości środków masowego rażenia i stanowisk dowodzenia;
- stopień ukompletowania, stan moralno-polityczny i psychiczny żołnierzy;
- charakterystyki dowódców;
- zabezpieczenie i gotowość bojowa wojsk nieprzyjaciela;
- teren i jego rozbudowa inżynieryjna.

58/ Praca zespołowa: "Zasady dowodzenia wojskami", MON, Warszawa 1973, s. 171.

Schemat 4: Źródła informacji taktyczno-operacyjnych

Na podstawie treści informacji taktyczno-operacyjnych o przeciwniku organ dowodzenia określa możliwości bojowe, zamiar i prawdopodobny charakter działań nieprzyjaciela, jego silne i słabe strony oraz ważniejsze obiekty, których zniszczenie radykalnie zmniejszyłoby zdolność bojową.

Treść informacji taktyczno-operacyjnych o wojskach własnych obejmuje:

- położenie, skład liczebny, ugrupowanie i wykonywane zadania;
- zdolność bojową wojsk, w tym ich ukompletowanie, ilość i stan sprzętu technicznego, stan moralno-polityczny i psychiczny, stan napromieniowania, położenie i stan tyłów, zabezpieczenie materiałowe, liczbę rannych i chorych.

Informacje o wojskach własnych zbierane są z dokładnością do dwóch szczebli w dół. Na podstawie treści informacji o wojskach własnych oblicza się ilościowy i jakościowy stosunek sił i środków wojsk własnych i nieprzyjaciela, a także ustala się wpływ ich położenia na wykonanie zadania.

Na treść informacji taktyczno-operacyjnych o sąsiadach składa się:

- położenie, zadania bojowe i charakter ich działań;
- sposób użycia sił i środków przez wyższych przełożonych w pasie działania.

Treść powyższych informacji stanowi podstawę do określenia wpływu działania sąsiadów na wykonanie zadania bojowego.

Dane o sąsiadach zbiera się z dokładnością do jednego szczebla w dół.

Treść informacji taktyczno-operacyjnych o terenie stanowią:

- ogólny charakter terenu, jego ukształtowanie oraz liczba przeszkód naturalnych i sztucznych;
- warunki obrony przed bronią masowego rażenia;
- warunki maskowania, obserwacji i prowadzenia ognia;

- liczba i stan dróg, rodzaj gruntu i pokonywalność terenu oraz warunki do manewru wojsk po bezdrożu;

- zasoby materiałów budowlanych i źródeł zaopatrzenia w wodę.

Informacje o sytuacji skażeń i zakażeń obejmują:

- rejony porażień, skażeń promieniotwórczych i chemicznych, zakażeń, zniszczeń, zatopień i pożarów;

- straty w ludziach i sprzęcie bojowym oraz w środkach materiałowych;

- stan napromienienia wojsk oraz stopień skażenia /zakażenia/ wojsk i terenu.

Informacje o wybuchach jądrowych obejmują: współrzędne wybuchu, moc, rodzaj i czas wybuchu. Informacje o sytuacji zakażeń powinny odpowiedzieć na pytania: w jakich rejonach, kiedy, jakimi środkami i jakiego rodzaju broni bakteriologicznej użył przeciwnik. Natomiast informacje o skażeniach dotyczą: rejonów, czasu, środków i sposobów użycia przez przeciwnika środków chemicznych oraz rodzajów środków trujących.

Powyższe informacje powinny umożliwić wyciągnięcie wniosków co do sposobów działania wojsk w czasie wykonywania zadania bojowego oraz określić przedsięwzięcia w zakresie obrony wojsk przed bronią masowego rażenia, w tym i w zakresie likwidacji skutków użycia tej broni.

Na treść informacji taktyczno-operacyjnych o warunkach hydrologiczno-meteorologicznych, porze dnia i roku składa się:

- temperatura i wilgotność powietrza;

- prędkość i kierunek wiatru /w zależności od wysokości/;

- zachmurzenie, ilość opadów i ciśnienie atmosferyczne;

- charakterystyka rzek, kanałów i jezior;

- liczba i stan urządzeń hydrotechnicznych i możliwość zatopienia terenu wskutek ich zniszczenia;

- właściwości pokrywy śnieżnej i lodowej;

- czas wschodu i zachodu słońca oraz długość dnia i nocy.

Informacje taktyczno-operacyjne o stanie ekonomiki rejonu działań bojowych i o socjalnym składzie ludności obejmują:

- możliwość wykorzystania przez wojska własne przedsiębiorstw remontowych, zakładów leczniczych, środków transportu;

- możliwość nawiązywania właściwych stosunków z miejscową ludnością.

Przedstawiona dotychczas treść informacji taktyczno-operacyjnych jest niezbędna do sprawnego dowodzenia wojskami. Jednocześnie informacje te powinny odpowiadać określonym wymaganiom, z których najważniejszymi są: terminowość, pełność, wiarygodność i dokładność.

Przez formę przedstawiania /wyrażania/ informacji taktyczno-operacyjnych rozumieć będziemy jej kształt zewnętrzny. Zależy on najczęściej od rodzaju informacji.

Informacje dyrektywne z zasady przekazywane są w formie rozkazów bojowych, zarządzeń bojowych i zarządzeń, które dotyczą poszczególnych rodzajów zabezpieczenia działań bojowych. Ponadto szerokie zastosowanie w praktyce dowodzenia wojskami znalazły zarządzenia wstępne i wytyczne do współdziałania.

Informacje sprawozdawcze z zasady przekazywane są w formie meldunków bojowych, sprawozdań i meldunków doraźnych.

Informacje dotyczące powiadamiania i współdziałania z sąsiadami, a także inne informacje napływające do określonego organu dowodzenia nie mają ustalonej formy. Opracowuje się je w zależności od potrzeb współdziałających ze sobą organów /obiektów/ dowodzenia.

Przez sposób przekazania informacji rozumieć będziemy określoną metodę postępowania w wyniku której informacje przechodzą od jednego organu /obiektu/ dowodzenia do drugiego.

W toku prowadzenia działań bojowych można wyróżnić trzy zasadnicze sposoby przekazywania informacji, a mianowicie:

- poprzez kontakt osobisty osób funkcyjnych określonych organów

/obiektów/ dowodzenia;

- przez techniczne środki łączności;
- poprzez dostarczanie dokumentów bojowych /pocztą polową przez oficerów kierunkowych/.

W ramach każdego z wymienionych zasadniczych sposobów można wyróżnić sposoby szczegółowe.

Kontakt osobisty osób funkcyjnych określonych organów /obiektów/ dowodzenia może nastąpić w wyniku:

- wyjazdu osób funkcyjnych określonego szczebla do podwładnych;
- wezwanie podwładnych do określonego szczebla dowodzenia;
- przyjazd z własnej inicjatywy osób funkcyjnych podległych organów dowodzenia do organów dowodzenia wyższych szczebli.

Do przekazywania informacji przez techniczne środki łączności wykorzystuje się:

- przesyłanie obrazu;
- środki radiowe, radioliniowe i przewodowe;
- środki sygnałowe;
- środki ruchome.

Przekazywanie informacji przez techniczne środki łączności jest najczęściej stosowane w toku działań bojowych. Jednakże sposób ten ma strony negatywne, chociażby z tego względu że umożliwia przeciwnikowi przechwycenie informacji. Dlatego też stosując ten sposób należy w pełni przestrzegać skrytości dowodzenia.

Trzecim sposobem przekazywania informacji jest dostarczanie dokumentów bojowych, wśród których wyróżnia się dokumenty graficzne i tekstowe. Dokumenty graficzne obejmują najczęściej sprawozdania i meldunki, natomiast dokumenty tekstowe zawierają najczęściej informacje dyrektywne. Niemniej jednak często od tej zasady zdarzają się odstępstwa.

Wnioski:

1. Każdy organ dowodzenia otrzymuje i wysyła informacje dyrektywne i sprawozdawcze /dwustronny przepływ informacji w pionie/ oraz wymienia informacje ze współdziałającymi sąsiadami /dwustronny przepływ informacji w poziomie/.
2. Każdy organ dowodzenia korzysta z wielu źródeł informacji będąc jednocześnie źródłem informacji dla innych organów dowodzenia.
3. Dla dowolnego organu dowodzenia podstawowymi źródłami informacji są:
 - organ dowodzenia szczebla nadrzędnego;
 - organy dowodzenia podległych elementów ugrupowania bojowego /w tym także elementów rozpoznawczych/;
 - organy dowodzenia sąsiednich i współdziałających wojsk.

2.3. Wnioski ogólne.

1. W dotychczasowych opracowaniach zasada realizmu szkolenia w ogólności, a realizmu ćwiczeń taktycznych w szczególności przedstawiana jest jednostronnie i ogólnikowo, bez odniesienia jej do poszczególnych rodzajów ćwiczeń, w tym bez odniesienia do ćwiczeń szkieletowych.
2. Na realizm ćwiczeń taktycznych składa się:
 - realizm sytuacji taktyczno-operacyjnej;
 - realizm działania ćwiczących;
 - realizm działania kierownictwa ćwiczenia i podległych mu zespołów /aparatu kierowniczo-rozjemczego/;
 - realizm obiegu informacji taktyczno-operacyjnych.

Poszczególne składniki realizmu ćwiczeń taktycznych mają różną wagę w zależności od rodzaju ćwiczenia taktycznego.

3. O realizmie obiegu informacji taktyczno-operacyjnych decydują:

- źródła informacji;
- treść informacji;
- forma przedstawienia /wyrażenia/ informacji;
- nośniki informacji;
- sposoby przekazywania informacji.

4. Dowolny organ dowodzenia otrzymuje i wysyła informacje dyrektywne i sprawozdawcze /dwustronny przepływ informacji w pionie/ oraz wymienia informacje ze współdziałającymi sąsiadami /dwustronny przepływ informacji w poziomie/. Każdy organ dowodzenia korzysta z wielu źródeł informacji będąc jednocześnie źródłem informacji dla innych organów dowodzenia.

Treścią założenia taktycznego jest zbiór informacji, które stanowią podstawę do powstania w świadomości obrazu sytuacji taktyczno-operacyjnej w momencie rozpoczęcia ćwiczenia^{59/} lub kolejnego etapu po dokonaniu "przebiegu operacyjnego", kiedy to ćwiczący przystępują do rozgrywania kolejnej sytuacji taktyczno-operacyjnej.

Treść i układ założenia taktycznego zależy od wielu czynników. Najważniejszą do nich należy sobie uświadomić i rodzaj ćwiczenia oraz czas przekazywania /wrócenia/ ćwiczących założenia w stosunku do terminu postawienia /przekazania/ im zadania bojowego.^{61/}

^{59/} Nazwa taka stosowana jest w założeniach OPK. Treść założenia taktycznego i wprowadzenia oraz ich cel i skutek dydaktyczny są bardzo podobne.

^{60/} Chodzi o rozpoczęcie taktycznej części ćwiczenia. W przypadku ćwiczenia szkoleniowego jest to moment ruszenia /uruchomienia/ czasu operacyjnego.

^{61/} "Metodyka ćwiczeń taktycznych", podręcznik, ASO WP, Warszawa 1961, s. 46.

3. FORMY I SPOSOBY PRZEKAZYWANIA ĆWICZĄCYM INFORMACJI TAKTYCZNO-OPERACYJNYCH W ĆWICZENIU SZKIELETOWYM W ASG WP

3.1. Założenie taktyczne i jego stosowanie w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP

W toku ćwiczeń taktycznych /operacyjnych/ informacje taktyczno-operacyjne przekazywane są ćwiczącym między innymi w formie założeń taktycznych /operacyjnych/, które niekiedy nazywane są wprowadzeniem.^{59/}

Założenie taktyczne jest dokumentem ćwiczenia, który otrzymują ćwiczący przed ćwiczeniem lub na początku ćwiczenia /etapu ćwiczenia/ w celu zapoznania się z dotychczasowym przebiegiem działań bojowych, z aktualną sytuacją taktyczno-operacyjną powstałą w toku tych działań, z położeniem podległych elementów ugrupowania bojowego, z położeniem sąsiadów oraz z wiadomościami o nieprzyjacielu, a także z pracą do wykonania przez ćwiczących.

Treścią założenia taktycznego jest zbiór informacji, które stanowią podstawę do powstania w świadomości obrazu sytuacji taktyczno-operacyjnej w momencie rozpoczęcia ćwiczenia^{60/} lub kolejnego etapu po dokonaniu "przeskoku operacyjnego", kiedy to ćwiczący przystępują do rozgrywania kolejnej sytuacji taktyczno-operacyjnej.

Treść i układ założenia taktycznego zależy od wielu czynników. Najczęściej do nich zalicza się temat i rodzaj ćwiczenia oraz czas przekazywania /wręczenia/ ćwiczącym założenia w stosunku do terminu postawienia /przekazania/ im zadania bojowego.^{61/}

59/ Nazwa taka stosowana jest w ćwiczeniach OPK. Treść założenia taktycznego i wprowadzenia oraz ich cel i skutek dydaktyczny są bardzo podobne.

60/ Chodzi o rozpoczęcie taktycznej części ćwiczenia. W przypadku ćwiczenia szkieletowego jest to moment ruszenia /uruchomienia/ czasu operacyjnego.

61/ "Metodyka ćwiczeń taktycznych", podręcznik, ASG WP, Warszawa 1981, s. 46.

W literaturze przedmiotu treść i układ założenia taktycznego przedstawiane są ogólnie, bez uwzględniania powyższych czynników, w tym także bez uwzględniania poszczególnych rodzajów ćwiczeń. Jednak czynniki te są z zasady wymieniane.

Obowiązująca instrukcja^{62/} dotyczy ogólnowojskowych ćwiczeń taktycznych z wojskami. Ustalenia w niej zawarte stosuje się też do innych rodzajów ćwiczeń, w tym do ćwiczeń szkieletowych. W tym przypadku nie uwzględnia się ich specyfiki, zachowując układ i treść założenia taktycznego jak w ćwiczeniach taktycznych z wojskami.

Również w podręczniku akademickim^{63/} problematyka założenia taktycznego przedstawiana jest ogólnie, bez uwzględniania rodzajów ćwiczeń - chociaż stwierdza się w nim, że "... treść założenia taktycznego zależy między innymi od rodzaju ćwiczenia".^{64/} W podręczniku tym przedstawiono układ założenia taktycznego i treść poszczególnych jego rozdziałów. Nie różnią się one od tych, które przedstawiono w wymienionej wyżej instrukcji.

Podobnie w innym podręczniku akademickim^{65/} zagadnienia dotyczące założenia taktycznego przedstawione zostały ogólnie, bez uwzględniania rodzajów ćwiczeń.

Problematyka założenia taktycznego rozwinięta została nieco szerzej w poradniku autorstwa W. Izydorka^{66/}, w którym - zachowując dotychczasowy /instrukcyjny/ układ założenia taktycznego - daje on obszerny komentarz i praktyczne wskazówki dotyczące treści założenia. Zaleca też eksponować realizm informacji taktyczno-operacyjnych przedstawianych w założeniu i w ślad za tym stwierdza, że zadania bojowe dla ćwiczeń

62/ "Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych", sygn. Szkol. 520/76, MON, Warszawa 1976.

63/ "Metodyka ćwiczeń taktycznych", podręcznik, ASG WP, Warszawa 1981.

64/ Tamże, s. 46.

65/ "Zagadnienia metodyki nauczania w ASG WP", ASG WP, Warszawa 1984.

66/ Płk doc.dr W. Izydorek: "Metodyka opracowania prac dyplomowych w ASG WP", poradnik, ASG WP, Warszawa 1986 r.

czących należy umieszczać w założeniu tylko do ćwiczeń grupowych. Natomiast umieszczanie zadań bojowych w założeniach taktycznych do innych rodzajów ćwiczeń W. Izydorek uzależnia od sposobu rozpoczęcia ćwiczenia^{67/} stwierdzając, że "... jeżeli ćwiczenie rozpoczyna się od postawienia zadań ćwiczącym ..., to w założeniu taktycznym nie może być zadań". Sądzę, że z takim stanowiskiem można się zgodzić, chociaż zachowując realizm obiegu informacji należałoby dążyć do tego, aby zadania bojowe zawsze przekazywać ćwiczącym w takiej formie jak w rzeczywistych działaniach bojowych, to znaczy w formie rozkazów /zarządzeń/ bojowych na piśmie lub też - o ile istnieją w ćwiczeniu ku temu warunki - przez techniczne środki łączności bądź nawet ustnie przez kontakt osobisty.

Na podstawie analizy literatury przedmiotu można stwierdzić, że układ i treść założenia taktycznego uzależnia się od rodzaju ćwiczenia, ale nie jest to uwzględnione w opisie założeń. Opis ten potraktowany jest w literaturze ogólnie, bez uwzględnienia specyfiki poszczególnych rodzajów ćwiczeń.

Brak jednoznacznych ustaleń dotyczących założeń taktycznych - stosownie do rodzajów ćwiczeń - powoduje określone skutki w praktyce szkoleniowej.

Wyniki przeprowadzonych badań dokumentacji różnych rodzajów ćwiczeń w ASG WP, a także w sztabach związków taktycznych i oddziałów potwierdzają tezę, że nie ma w praktyce istotnych różnic w układzie i treści założeń taktycznych w tych ćwiczeniach, niezależnie od ich rodzajów. Układ i treść tych założeń są na ogół zgodne z ustaleniami zawartymi w literaturze przedmiotu.

Założenie taktyczne w dotychczasowym układzie i treści zapewnia wprowadzenie ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną. Potwierdza

67/ Tamże, s. 70.

to praktyka szkoleniowa. Natomiast w niewielkim stopniu umożliwia ćwiczącym zrozumienie mechanizmów napływu, powstawania, przetwarzania i gromadzenia informacji taktyczno-operacyjnych w sztabie, w wyniku których powstaje obraz sytuacji taktyczno-operacyjnej w świadomości ^{oficerów} sztabu i sztabu jako całości. Założenie taktyczne w dotychczasowej formie i treści przedstawia ćwiczącym sytuację taktyczno-operacyjną w "gotowej postaci". Stąd też często - co potwierdzają przeprowadzone badania - podczas dokonywania oceny sytuacji ćwiczący posługują się zwrotami i sformułowaniami z założenia taktycznego. Należy sądzić, że gdyby w takiej sytuacji szkoleniowej pozbawić ćwiczących możliwości bezpośredniego korzystania z założenia /niekiedy wręcz czytania go/, to mieliby oni duże trudności z oceną sytuacji. Dlatego też w badaniach ankietowych aż 86% słuchaczy opowiada się za założeniem taktycznym w dotychczasowej formie.

Sposób wprowadzenia ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną nie jest tak istotny w procesie szkolenia etatowych dowództw i sztabów, bowiem obraz obiegu informacji jest już u tych oficerów ukształtowany. Celem szkolenia jest doskonalenie znajomości tego obrazu przez oficerów etatowych sztabów.

Natomiast w procesie kształcenia słuchaczy sposób wprowadzania ich w sytuację taktyczno-operacyjną podczas ćwiczeń szkieletowych ma istotne znaczenie. Słuchacze podczas ćwiczeń szkieletowych poznają obraz obiegu informacji, uczą się jego tworzenia i modelowania będąc jednocześnie ogniwami określonego, stworzonego w ćwiczeniu systemu dowodzenia. Przystępując do ćwiczenia szkieletowego słuchacze po raz pierwszy spotykają się w nim z obiegiem informacji w czasie operacyjnym. Przed ćwiczeniem szkieletowym byli oni jedynie zapoznawani z obiegiem informacji. Stąd też obraz obiegu informacji, przetwarzanie, powstawanie i gromadzenie informacji podczas ćwiczeń szkieletowych nabiera tak istotnego znaczenia. Dlatego należałoby w założeniu taktycznym podać

ćwiczącym informacje w taki sposób, aby zapoznając się z sytuacją taktyczno-operacyjną uczyć ich jednocześnie jak obraz takiej sytuacji powstaje w świadomości oficerów, w pionach funkcjonalnych sztabu i w sztabie jako całości. Chodzi głównie o to, aby ćwiczący uświadomili sobie skąd i jakie informacje musi sztab zdobywać, jak je przetwarzać, aby ukształtować sobie obraz sytuacji taktyczno-operacyjnej. Założenie taktyczne w dotychczasowym układzie i treści nie spełnia powyższych oczekiwań.

Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych wśród nauczycieli akademickich, można stwierdzić że nie są oni zgodni co do układu i treści założenia taktycznego ćwiczenia szkieletowego. 46,9% ankietowanych nauczycieli akademickich^{68/} przy 12,5% wstrzymujących się od odpowiedzi/ uznało, że założenie taktyczne w dotychczasowej /tradycyjnej/ formie nie zapewnia ćwiczącym realnego wejścia w sytuację taktyczno-operacyjną. Zdecydowana większość ankietowanych nauczycieli akademickich uważa, że zapoznawanie się ćwiczących z pierwszą sytuacją taktyczno-operacyjną w ćwiczeniu szkieletowym nie powinno być aktem jednorazowym. 25% ankietowanych nauczycieli akademickich proponuje, aby informacje składające się na pierwszą sytuację w ćwiczeniu szkieletowym podawać ćwiczącym okresowo, częściami. Z kolei, aż 43,8% uważa, że należałoby te informacje podawać w sposób ciągły, zapewniając w ten sposób stopniowy ich napływ.^{69/} Chodzi więc głównie o to aby układ i treść założenia taktycznego w ćwiczeniu szkieletowym realniej niż dotychczas "wprowadzało" ćwiczących w sytuację, tworząc jednocześnie w świadomości ćwiczących obraz mechanizmu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w działaniach bojowych na przyszłym polu walki.

68/ Zob. Sprawozdanie z badań, s.186 niniejszej rozprawy.

69/ Zob. Sprawozdanie z badań, s.185 niniejszej rozprawy.

Z punktu widzenia realizmu ćwiczeń taktycznych w ogóle, a realizmu obiegu informacji w szczególności, założenie taktyczne jest całkowicie umowną /nierealną/ formą przekazywania informacji, która w rzeczywistych działaniach bojowych na polu walki nie będzie stosowana. Dlatego też, przestrzegając w pełni realizm ćwiczeń taktycznych, należałoby całkowicie wyeliminować założenie taktyczne z ćwiczenia szkieletowego i zastąpić je realnymi formami przekazywania informacji. Takie posunięcie zwiększyłoby realizm ćwiczenia, ale jednocześnie wydłużyłoby znacznie czas "wejścia" ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną.^{70/} Czas ten wydłużyłby się szczególnie wówczas, gdy ćwiczenie rozpoczyna się z "położenia dynamicznego".^{71/} Natomiast całkowite zrezygnowanie z założenia taktycznego jest możliwe, gdy ćwiczenie obejmuje w swojej treści początkowy okres wojny. Wówczas informacje do ćwiczącego sztabu mogłyby napływać realnie, stosownie do rozwoju sytuacji zaplanowanej przez autora ćwiczenia.

Większość ćwiczeń szkieletowych rozpoczyna się jednak z położenia dynamicznego. Oznacza to, że strona ćwicząca jest w styczności bojowej z nieprzyjacielem, prowadzi określony rodzaj działań bojowych i jest w trakcie realizacji nakazanego zadania bojowego. Wówczas niezbędne staje się dostarczenie ćwiczącym informacji o dotychczasowym przebiegu działań, o aktualnie wykonywanym zadaniu, a także o położeniu elementów ugrupowania bojowego oraz innych niezbędnych informacji, które

70/ Potwierdza to ćwiczenie przeprowadzone w Centrum Doskonalenia Oficerów w 1985 roku. W ćwiczeniu tym nie wręczono ćwiczącym założenia taktycznego, natomiast wszystkie informacje, w tym także informacje wprowadzające ćwiczących w pierwszą sytuację, przekazywał zespół podgrywający. Okazało się, że czas "wejścia" ćwiczących w sytuację wydłużył się o około 50% w porównaniu do ćwiczeń, w których ćwiczącym wręczano założenie taktyczne.

71/ Położenie dynamiczne - położenie stron stworzone przez autora ćwiczenia, w którym szczebel ćwiczący lub nadrzędny jest w styczności bojowej z nieprzyjacielem i jest w trakcie wykonywania zadania bojowego.

umożliwią ćwiczącym stworzenie w swojej świadomości obrazu sytuacji taktyczno-operacyjnej w momencie rozpoczęcia ćwiczenia i zrozumienie mechanizmu powstawania tego obrazu.

Wymaga to jednak zmiany sposobu wprowadzania ćwiczących w pierwszą sytuację taktyczno-operacyjną w ćwiczeniu. Tylko 9,4% ankietowanych nauczycieli akademickich uważa, że można do tego wykorzystać założenie taktyczne w ujęciu tradycyjnym /dotychczasowym/, w którym przedstawiać wszystkie informacje łącznie, a założenie w całości wręczać jednorazowo ćwiczącym. Natomiast 50% nauczycieli uważa, że tylko informacje o najwyższym uogólnieniu należy ujmować w założeniu - pozostałe przekazywać ćwiczącym w formie dokumentów bojowych przewidzianych na przyszłym polu walki. Znamienne jest, że aż 40,6% ankietowanych nauczycieli stwierdza, że nie należy wręczać ćwiczącym założenia taktycznego w ogóle, a wszystkie informacje przekazywać w formie dokumentów przewidzianych na przyszłym polu walki.^{72/}

W ćwiczeniu szkieletowym ćwiczący zespół słuchaczy występuje jako określony sztab. W dowolnym czasie rzeczywistych działań bojowych taki sztab dysponuje określonymi informacjami taktyczno-operacyjnymi. Składają się na nie informacje będące w świadomości poszczególnych oficerów sztabu, a także informacje zawarte w określonych dokumentach bojowych, notatkach oficerów i w innych opracowaniach, które są w dyspozycji sztabu.

Zakres, ilość, szczegółowość i rodzaj informacji, które są w świadomości poszczególnych oficerów sztabu jest różny i zależy od ich stanowisk służbowych /pełnionej funkcji w sztabie/. Również każda komórka organizacyjna sztabu /pion funkcjonalny/ dysponuje, w dowolnym czasie rzeczywistych działań bojowych innymi, sobie tylko przypisanymi informacjami - stosownie do jej roli i zadań wykonywanych w procesie dowodzenia podległymi elementami ugrupowania bojowego.

72/ Zob. Sprawozdanie z badań - załącznik 3 niniejszej rozprawy.

Dlatego też, aby w ćwiczeniu szkieletowym realnie wprowadzić ćwiczących w sytuację bojową, należałoby indywidualizować zakres i treść informacji taktyczno-operacyjnych, które są im przekazywane - stosownie do funkcji przez nich pełnionych. Zabieg ten wymagałby opracowywania oddzielnego założenia taktycznego dla każdego ze składu ćwiczących. Rozwiązanie to byłoby najkorzystniejsze z punktu widzenia realnego wejścia ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną. Jest ono jednak niemożliwe do przyjęcia w praktyce szkoleniowej, ze względu na ekonomiczny aspekt takiego rozwiązania.

Potrzebie indywidualizowania informacji wprowadzających ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną można zadośćuczynić dostosowując przynajmniej zakres i treść informacji do poszczególnych pionów funkcjonalnych sztabu jako organu dowodzenia. Próba takiego zabiegu, w tradycyjnych /dotychczas stosowanych/ założeniach taktycznych, jest opracowywanie sytuacji poszczególnych rodzajów wojsk i służb. Stanowią one załączniki do założenia taktycznego. Takie rozwiązanie jest niewystarczające ze względu na to, że:

- założenie taktyczne jest wydawane ćwiczącym w całości /wraz z załącznikami/ i wszyscy ćwiczący, bez względu na stanowisko /funkcję/ w sztabie mają do niego dostęp i mogą z niego swobodnie korzystać;

- sytuacje rodzajów wojsk i służb opracowywane są w podobnym układzie jak założenie taktyczne, a więc przedstawiają informacje w gotowej postaci.

Wszystko to upraszcza obieg informacji, zarówno w pionie /od kierownictwa ćwiczenia do ćwiczących/ jak i w poziomie /między ćwiczącymi elementami sztabu/. Powoduje także niewłaściwe rozumienie przez słuchaczy mechanizmu przepływu i sposobu wykorzystania informacji taktyczno-operacyjnych przez oficerów sztabu.

Na podstawie analizy struktury organizacyjnej sztabów różnych szczebli dowodzenia, a także struktury organizacyjnej pułkowych i dywizyj-

nych sztabów ćwiczących ze składu słuchaczy I i II KWL można wyróżnić piony funkcjonalne sztabu w stosunku do których należałoby indywidualizować założenia taktyczne jako formę wprowadzania ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną. Do takich pionów funkcjonalnych można zaliczyć:

- pion operacyjny;
- pion rozpoznawczy;
- pion wychowawczy;
- piony szefów rodzajów wojsk /służb/;
- pion tyłowy /kwatermistrzowski i techniczny/.

Pion operacyjny ćwiczącego sztabu to wydział operacyjny w dywizji /II KWL/, w oddziale /I KWL/ - starszy oficer operacyjny i oficer operacyjny, a także dowódca, szef sztabu i zastępca dowódcy do spraw liniowych szczebla ćwiczącego. Oficerowie pionu operacyjnego w dowolnej sytuacji bojowej, w rzeczywistych działaniach dysponują określonymi, sobie tylko przypisanymi informacjami o wojskach własnych i nieprzyjaciela.

Na podstawie ostatniego rozkazu /zarządzenia/ bojowego przełożonego pion operacyjny zna: aktualnie wykonywane zadania bojowe szczebla nadrzędnego, zamiar walki przełożonego /dowódcy szczebla nadrzędnego/; własne, aktualnie wykonywane zadania bojowe i zadania sąsiadów, a także elementy współdziałania i zabezpieczenia działań, które realizowane są zgodnie z zamiarem dowódcy szczebla nadrzędnego.

Z kolei na podstawie dotychczasowej, własnej działalności planistyczno-organizatorskiej, pion operacyjny zna: dotychczasową /aktualną/ decyzję własnego dowódcy; dotychczasowe /ostatnio przekazane/ zadania bojowe elementów podległego szczebla dowodzenia oraz dotychczasowe decyzje lub przynajmniej zamiary walki dowódców elementów ugrupowania podległego szczebla dowodzenia.

Na podstawie meldunków bojowych od podwładnych /podległych elementów ugrupowania/ pion operacyjny zna: aktualny etap realizacji decyzji własnego dowódcy oraz **ostatnie** /w miarę aktualne/ położenie elementów podległego szczebla dowodzenia, w tym szczegółowiej /o dwa szczeble w dół/ - położenie elementów ogólnowojskowych i ogólniej pozostałych elementów ugrupowania.

Ponadto, na podstawie wymiany informacji z sąsiadami, pion operacyjny zna również ich zamiary walki i w miarę aktualne ich położenie.

Takimi informacjami o wojskach własnych, jakimi dysponuje pion operacyjny w dowolnej sytuacji w toku rzeczywistych działań bojowych powinien także dysponować w momencie rozpoczęcia ćwiczenia zespół słuchaczy ćwiczący na stanowiskach pionu operacyjnego. Wówczas będzie mógł on realnie zapoznać się z sytuacją taktyczno-operacyjną zaistniałą w momencie rozpoczęcia ćwiczenia. Takie też informacje powinny zostać zawarte w założeniu taktycznym. Różny może być jedynie stopień ich aktualności, ale ich zakres, w odniesieniu do wojsk własnych, powinien być zbliżony do powyżej przedstawionego.

Nieco inaczej wygląda problem informacji o nieprzyjacielu, którymi dysponuje pion operacyjny w dowolnej sytuacji w toku rzeczywistych działań bojowych. Zakres tych informacji zależy od miejsca szczebla ćwiczącego w ugrupowaniu wojsk własnych. Inny jest bowiem zakres, a także stopień szczegółowości informacji o nieprzyjacielu w sytuacji, gdy elementy ugrupowania szczebla ćwiczącego są w styczności z nieprzyjacielem, a inny gdy działają w głębi ugrupowania szczebla nadrzędnego lub wyższych szczebli dowodzenia.

Jeżeli własne elementy ugrupowania prowadzą działania w głębi /w dużej odległości od linii styczności bojowej stron/, wówczas pion operacyjny dysponował będzie informacjami o nieprzyjacielu głównie na podstawie ocen, które zawarte są w ostatnim z otrzymanych rozkazie /zarządzeniu/ bojowym szczebla nadrzędnego, a także na podstawie wymiany

informacji z sąsiadami, szczególnie z sąsiadem z przodu. W takiej sytuacji informacje o nieprzyjacielu będą w dużym stopniu uogólnione z przewagą elementów oceny położenia i oceny możliwości działania nieprzyjaciela. W informacjach tych mniej będzie faktów, a więcej przypuszczeń prawdopodobnego działania.

Natomiast w sytuacji, gdy własne elementy ugrupowania bojowego prowadzą działania w bezpośredniej styczności z nieprzyjacielem, wówczas dla sztabu zasadniczym źródłem informacji o nieprzyjacielu są własne elementy ugrupowania bojowego, w tym szczególnie własne elementy rozpoznawcze. Informacje o nieprzyjacielu od ogólnowojskowych elementów ugrupowania własnego napływają bezpośrednio od pionu operacyjnego, a od pozostałych elementów ugrupowania własnego do pozostałych pionów funkcjonalnych sztabu. Informacje takie będą bardzo szczegółowe, z przewagą stwierdzonych faktów, ale bez pogłębionej oceny sytuacji i możliwości oraz prawdopodobnego działania nieprzyjaciela.

Chcąc więc realnie wprowadzić ćwiczących w sytuację należałoby uwzględnić w pełni także miejsce elementów szczebla ćwiczącego w stosunku do rubieży styczności bojowej walczących stron. Miejsce to powinno mieć także swoje odbicie w układzie i treści założenia taktycznego.

Wszystkie informacje taktyczno-operacyjne, którymi dysponuje pion operacyjny sztabu w dowolnej sytuacji w toku rzeczywistych działań bojowych, można umownie podzielić, z punktu widzenia ich trwałości, na trzy grupy, a mianowicie:

- informacje stałe;
- informacje okresowe;
- informacje zmienne.

Do informacji stałych można zaliczyć:

- skład stron, wyposażenie i numerację wojsk własnych;^{73/}
- informacje o nieprzyjacielu zgromadzone w czasie szkolenia pokojowego i dotychczasowego przebiegu działań wojennych, a zawarte w informatorach, kompendiach i innych opracowaniach.

Natomiast do informacji okresowych można zaliczyć:

- ocenę dotychczasowego działania nieprzyjaciela dokonaną przez szczebel nadrzędny, własny i sąsiadów;
- aktualnie /dotychczas/ wykonywane przez szczebel nadrzędny zadanie bojowe oraz zamiar przełożonego co do realizacji tego zadania;
- aktualnie /dotychczas/ wykonywane zadanie bojowe własnego szczebla i zadania sąsiadów;
- dotychczasową decyzję dowódcy własnego szczebla, w tym zadania bojowe elementów własnego szczebla;
- dotychczasowy przebieg realizacji decyzji dowódcy szczebla własnego;
- dotychczasowe zamiary dowódców elementów własnego szczebla.

Z kolei do informacji zmiennych można zaliczyć:

- aktualne położenie elementów szczebla własnego;
- aktualne położenie sąsiadów;
- aktualne wiadomości o położeniu elementów ugrupowania bojowego nieprzyjaciela.

W celu umożliwienia ćwiczącym w pionie operacyjnym zapoznania się z sytuacją taktyczno-operacyjną należy im powyższe informacje przekazać do czasu rozpoczęcia taktycznej części ćwiczenia szkieletowego,

73/ Numeracja wojsk własnych jest istotna w ćwiczeniach ze słuchaczami, gdyż stanowi ona dodatkowe obciążenie pamięci słuchaczy. Problem ten nabiera znaczenia w przypadku kilkakrotnej zmiany numeracji oddziałów /związków taktycznych/ wojsk własnych. Na przykład w ćwiczeniu szkieletowym I i II KWL zespoły słuchaczy ćwiczą jako sztaby kolejno dwóch-trzech dywizji.

to znaczy do momentu uruchomienia czasu operacyjnego.

Biorąc pod uwagę wymagania realizmu ćwiczeń, a w szczególności wymagania realizmu obiegu informacji w ćwiczeniu, a także wyniki badań ankietowych prowadzonych wśród nauczycieli akademickich, można stwierdzić, że nie wszystkie informacje wprowadzające ćwiczących w sytuację należy ujmować w założeniu taktycznym.

Generalnie w założeniu taktycznym należałoby ujmować te informacje, które dotyczą rzeczy, wydarzeń, zjawisk minionych /przeszłych/, tzn. tych, które wystąpiły do czasu uruchomienia czasu operacyjnego. Będą to więc informacje stałe i w większości informacje okresowe.

Natomiast wszystkie informacje zmienne należałoby przekazywać ćwiczącym po rozpoczęciu taktycznej części ćwiczenia szkieletowego, w realnym czasie operacyjnym, przy wykorzystaniu realnych form i sposobów przekazywania informacji. Praktycznie w ćwiczeniu szkieletowym - poprzez działanie zespołów podgrywających.

Reasumując, w założeniu taktycznym należy ujmować te informacje, którymi powinien dysponować pion operacyjny w wyniku dotychczasowej działalności /to znaczy do momentu uruchomienia czasu operacyjnego/. Informacje o aktualnym położeniu /niejako informacje z "ostatniej chwili"/ należy przekazywać ćwiczącym w realnym czasie, wykorzystując realne formy i sposoby przekazywania informacji.

Z punktu widzenia realizmu obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu szkieletowym niemniej ważny od zakresu treści założenia taktycznego jest jego układ.

Informacje dla ćwiczących w pionie operacyjnym sztabu można podawać w założeniu kierując się różnymi kryteriami kolejności ich podawania. Do podstawowych z nich można zaliczyć: kolejność napływu informacji do sztabu w rzeczywistych działaniach bojowych, treść informacji, źródło informacji, ważność informacji i inne.

Założenie taktyczne, którego układ uwzględniałby tylko kolejność napływu informacji, byłby chronologicznym zapisem informacji, które do momentu uruchomienia czasu operacyjnego wpłynęły lub wyszły z pionu operacyjnego sztabu. Rozwiązanie takie nie uwzględniałoby dotychczasowej działalności planistyczno-organizatorskiej pionu operacyjnego w zakresie analizy, oceny i selekcji informacji i zamiast urealnić obieg informacji - wprowadziłoby do ćwiczenia kolejne elementy umowności.

Biorąc za podstawę układu założenia taktycznego treść informacji miałoby ono następujący układ: informacje o nieprzyjacielu, informacje o wojskach własnych. W zasadzie dotychczasowy układ założenia taktycznego jest do takiego rozwiązania bardzo zbliżony. Dostarcza ono ćwiczącym informacji uporządkowanych, niejako w gotowej postaci. Posiada więc bardzo duży stopień umowności.

Z kolei, biorąc za podstawę układu założenia taktycznego źródła informacji mogłoby ono mieć następujący układ:

- informacje, które dotychczas napłynęły ze sztabu nadrzędnego;
- informacje własne, to znaczy powstałe w wyniku dotychczasowej, własnej działalności planistyczno-organizatorskiej;
- informacje od podległych elementów własnego ugrupowania /informacje od podwładnych/;
- informacje od sąsiadów;
- informacje dodatkowe /z innych źródeł/.

W założeniu taktycznym o powyższym układzie, podobnie jak w poprzednich jego wariantach, nie w pełni wyrażony jest realny obieg informacji. Powstawanie na jego podstawie obrazu sytuacji taktyczno-operacyjnej w świadomości ćwiczących słuchaczy byłoby inne niż miałyby ono miejsce w rzeczywistych działaniach bojowych.

Dlatego też należy w założeniu taktycznym podawać informacje w takiej kolejności, aby uwzględnione zostały wszystkie elementy realnego

ich obiegu. Należy więc dążyć do tego, aby w świadomości ćwiczących tworzył się nie tylko obraz treści informacji, ale także obraz źródła informacji, kolejności ich napływania i powstawania oraz form ich wyrażania /przedstawiania/ i sposobów przekazywania.

Sprostanie tym wymogom nie jest proste, ze względu na ilość czynników, które należy uwzględnić opracowując założenie taktyczne.

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że w ćwiczeniu szkieletowym założenie taktyczne dla ćwiczących pionu operacyjnego sztabu, uwzględniające realizm obiegu informacji i w miarę realnie wprowadzające ćwiczących w sytuację, powinno składać się z następujących części:

- część pierwsza - informacje stałe;
- część druga - informacje okresowe;
- część trzecia - informacje dodatkowe;
- część czwarta - praca do wykonania.

W powyższym układzie pominięte zostały informacje zmienne, a to z tego względu, że zachowując realizm obiegu informacji należy je przekazywać przez zespół podgrywający.^{74/}

Część pierwsza założenia taktycznego /informacje stałe/ powinna zawierać informacje, które etatowy pion operacyjny sztabu znałby niezależnie od sytuacji taktyczno-operacyjnej. Będą to głównie informacje o stanie i wyposażeniu wojsk własnych i nieprzyjaciela. W przypadku, gdy w ćwiczeniu przyjmuje się aktualnie obowiązującą strukturę organizacyjną wojsk własnych i nieprzyjaciela, wówczas wystarczy w założeniu taktycznym podać wydawnictwa, w których jest ona przedstawiona. Natomiast w przypadku, gdy w ćwiczeniu przyjmuje się inne /przyszłościowe/ struktury organizacyjne i przyszłościowe wyposażenie wojsk

^{74/} W wyjątkowych wypadkach dopuszcza się, aby informacje zmienne podawać w drugiej części założenia, po informacjach okresowych.

własnych i nieprzyjaciela, to wówczas należy podać nową, przyjmowaną na okres ćwiczenia strukturę organizacyjną i wyposażenie wojsk własnych i nieprzyjaciela z numeracją pododdziałów, oddziałów i związków taktycznych włącznie.

Podobnie, jeśli w ćwiczeniu przyjmuje się inne warunki meteorologiczne niż w czasie ćwiczenia, wówczas należy je przedstawić w pierwszej części założenia.

Nie sposób wyczerpać wszystkich informacji stałych dla pionu operacyjnego sztabu. Nie należy ich także wyszukiwać tylko dlatego, aby wypełnić tę część założenia. Można jedynie stwierdzić, że ilość tych informacji będzie większa, gdy ćwiczącym zespołem będzie zespół doraźnie zorganizowany. Ma to miejsce w przypadku ćwiczenia szkieletowego ze słuchaczami.

Dobrze opracowana część pierwsza założenia taktycznego może być wręczona ćwiczącym kilka lub nawet kilkanaście dni przed rozpoczęciem ćwiczenia. Nie wpłynie to negatywnie na realizm obiegu informacji w ćwiczeniu i nie będzie to wbrew zasadzie zachowania w tajemnicy koncepcji ćwiczenia.

Druga część założenia /informacje okresowe/ powinna zawierać te informacje, na podstawie których ćwiczący "wejdą" w sytuację taktyczno-operacyjną, bez poznawania aktualnego położenia. Na informacje te składają się informacje o nieprzyjacielu i wojskach własnych, ale podawane z różnych źródeł. Przy czym należy dążyć do tego, aby przy każdej informacji podawać nie tylko jej źródło, ale także termin, formę i sposób jej przekazania /zdobycia, wytworzenia/.

Zachowując powyższy wymóg informacje w drugiej części założenia można podawać w następującej kolejności:

- informacje ze szczebla nadrzędnego;
- informacje własne;
- informacje od podległych elementów ugrupowania własnego;

- informacje od sąsiadów.

Część trzecia założenia taktycznego /informacje dodatkowe/ może obejmować te wszystkie informacje, których nie można ująć w pierwszej i drugiej części założenia, a które są niezbędne dla właściwego działania ćwiczącego zespołu. W większości przypadków będą to informacje organizacyjno-szkoleniowe, rzadziej zaś informacje taktyczno-operacyjne. Na przykład informacje o sposobie kierowania ćwiczeniem, o organizacji i porządku w rejonie ćwiczenia, w tym także termin rozpoczęcia działania zespołów podgrywających, termin uruchomienia czasu operacyjnego, itp.

Część czwarta założenia taktycznego /praca do wykonania/ powinna zawierać sprecyzowane czynności /pracę/ ćwiczących do wykonania w czasie od momentu otrzymania założenia do momentu ruszenia czasu operacyjnego.

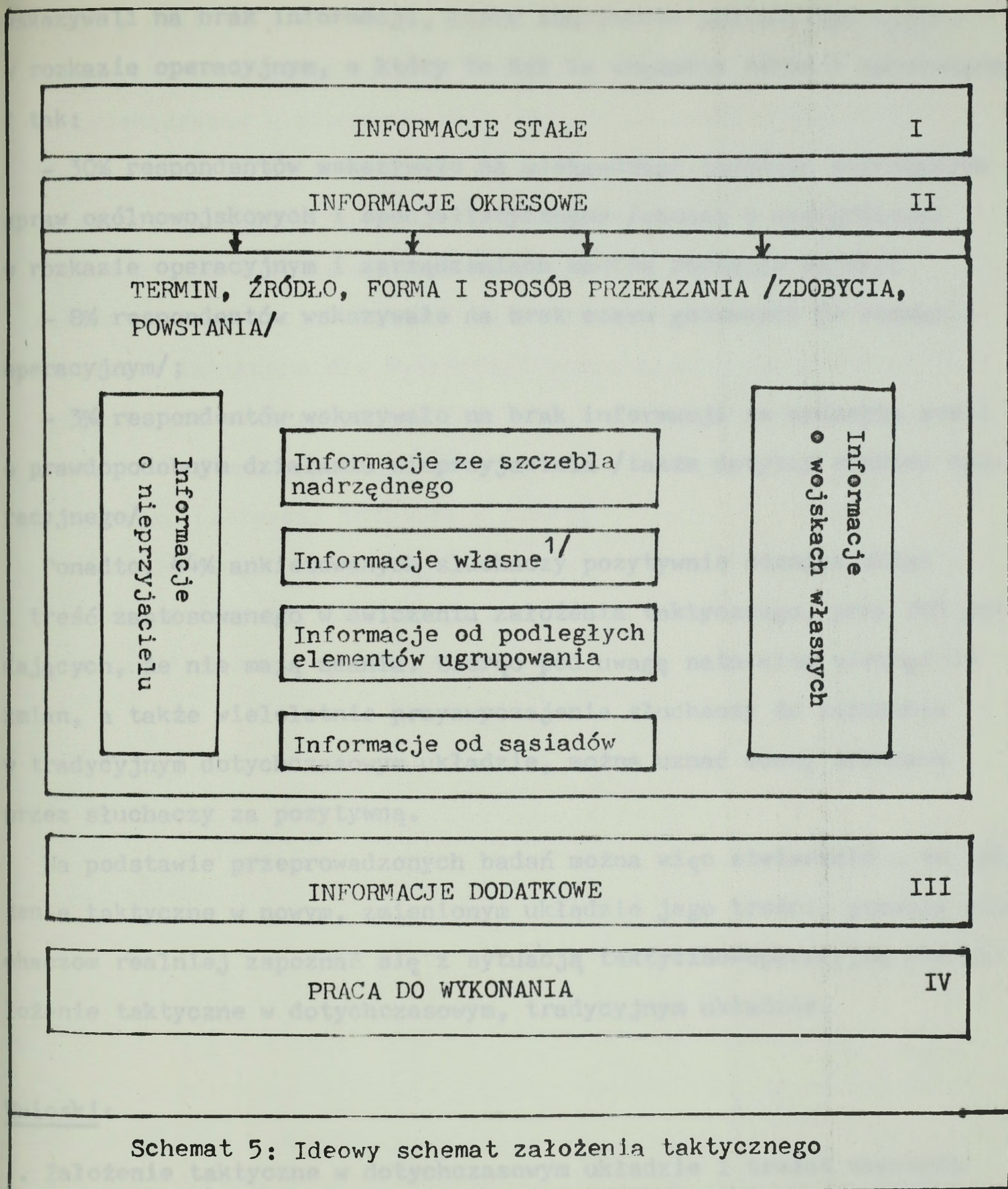
Ideowy układ założenia taktycznego przedstawia schemat: 5

Założenie taktyczne w nowym zmienionym układzie jego treści zastosowano w ćwiczeniu szkieletowym dla słuchaczy II kursu ćwiczących w pionach operacyjnych zespołów dywizyjnych w roku akademickim 1988/89.^{75/} Było ono podstawą do wprowadzenia ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną w ćwiczeniu o 15.00 18.6.

Zastosowanie założenia taktycznego w nowym zmienionym układzie jego treści zyskało pozytywną opinię ćwiczących słuchaczy, która została wyrażona w ich odpowiedziach na pytania zawarte w ankiecie do nich skierowanej.^{76/} 59% ankietowanych słuchaczy stwierdziło, że informacje zawarte w założeniu taktycznym były wystarczające aby mogli realnie zapoznać się z sytuacją taktyczno-operacyjną. Pozostali respondenci

75/ Założenie taktyczne nr 4 do ćwiczenia szkieletowego nr 200 II KWL - załącznik 4 niniejszej rozprawy.

76/ Sprawozdanie z badań przeprowadzonych w ćwiczeniu 100 i 200 I i II KWL w roku akademickim 1988/89 s. 306 - załącznik niniejszej rozprawy.

1/ Informacje wypracowane w rzeczywistych działaniach bojowych przez sztab szczebla ćwiczącego, do czasu zaistnienia sytuacji przedstawionej w założeniu taktycznym.

wskazywali na brak informacji, które faktycznie powinny być ujęte w rozkazie operacyjnym, a który to był im wręczony razem z założeniem.

I tak:

- 30% respondentów wskazywało na niezgodność terminów dotyczących spraw ogólnowojskowych i specjalistycznych /chodzi o niezgodności w rozkazie operacyjnym i zarządzeniach szefów rodzajów wojsk/;

- 8% respondentów wskazywało na brak czasu gotowości /w rozkazie operacyjnym/;

- 3% respondentów wskazywało na brak informacji ze szczebla armii o prawdopodobnym działaniu nieprzyjaciela /także dotyczy rozkazu operacyjnego/.

Ponadto, 44% ankietowanych słuchaczy pozytywnie oceniło układ i treść zastosowanego w ćwiczeniu założenia taktycznego, przy 28% podających, że nie mają zdania. Biorąc pod uwagę naturalną niechęć do zmian, a także wieloletnie przyzwyczajenia słuchaczy do założenia w tradycyjnym dotychczasowym układzie, można uznać ocenę dokonaną przez słuchaczy za pozytywną.

Na podstawie przeprowadzonych badań można więc stwierdzić, że założenie taktyczne w nowym, zmienionym układzie jego treści, pozwala słuchaczom realniej zapoznać się z sytuacją taktyczno-operacyjną niż założenie taktyczne w dotychczasowym, tradycyjnym układzie.

Wnioski:

1. Założenie taktyczne w dotychczasowym układzie i treści zapewnia wprowadzenie ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną. Natomiast w niewielkim stopniu umożliwia ćwiczącym zrozumienie mechanizmu powstawania obrazu sytuacji taktyczno-operacyjnej w świadomości oficerów sztabu i sztabu jako całości.

2. Ażeby w ćwiczeniu szkieletowym realnie wprowadzić ćwiczących w sytuację, należy indywidualizować zakres i treść informacji, które są im przekazywane - stosownie do funkcji pełnionych przez nich w sztabie.
3. Założenie taktyczne należy indywidualizować w stosunku do następujących pionów funkcjonalnych: operacyjny, rozpoznawczy, wychowawczy, szefów rodzajów wojsk /służb/, kwatermistrzowski i techniczny.
4. Założenie taktyczne dla ćwiczącego pionu operacyjnego sztabu, uwzględniające realizm obiegu informacji i realnie wprowadzające ćwiczących w sytuację, powinno składać się z następujących części:
 - część pierwsza: informacje stałe;
 - część druga: informacje okresowe;
 - część trzecia: informacje dodatkowe;
 - część czwarta: praca do wykonania.

3.2. Formy i sposoby stawiania /przekazywania/ zadań bojowych w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP

"Pomyślna realizacja każdej, nawet szybko podjętej i uzasadnionej decyzji zależy od tego, kiedy i w jaki sposób zostały doprowadzone zadania bojowe do bezpośrednich wykonawców. Przy wyborze formy i sposobu doprowadzania zadań bojowych do wykonawców należy uwzględniać także takie wymagania jak: terminowość, pełność, dokładność, zrozumiałość i skrytość"^{77/}.

Stawianie /przekazywanie/ zadań bojowych jako zjawisko występuje w pełnym wymiarze w toku rzeczywistych działań bojowych. Stanowi ono jeden z ważnych obszarów zainteresowania sztuki wojennej, głównie zaś teorii dowodzenia wojskami. Stąd też stawianie /przekazywanie/ zadań bojowych na przyszłym polu walki zostało szczegółowo przedstawione w różnych opracowaniach naukowych oraz doktrynalnie przyjęte do stosowania w toku przyszłych, rzeczywistych działań bojowych i wyrażone zostało w regulaminach walki i służby sztabów.

W teorii dowodzenia wyróżnia się różne formy i sposoby stawiania /przekazywania/ zadań bojowych. Do podstawowych form zalicza się: rozkaz bojowy, zarządzenie bojowe oraz wstępne zarządzenie bojowe. Każda z powyższych form może występować w postaci pisemnej, jako dokument bojowy, lub też w postaci ustnego przekazu^{78/} do zapamiętania, zanotowania lub utrwalenia na taśmie magnetofonowej. Dlatego też mówiąc o formie zadania bojowego, ma się na uwadze głównie jego układ i treść, a jego zewnętrzna postać jest bardziej związana ze sposobem prze-

77/ "Metody pracy dowódcy i sztabu dywizji /pułku/ w działaniach bojowych". Materiał pomocniczy do szkolenia słuchaczy ASG WP, ASG WP, Warszawa 1983, s. 45.

78/ Wszystkie rozkazy i zarządzenia wydane ustnie muszą być zapisane. Zob. "Regulamin walki wojsk lądowych Sił Zbrojnych PRL", cz. I Dywizja, pułk/, MON, Warszawa 1985, s. 52.

kazania.

Biorąc powyższe pod uwagę można wyróżnić następujące sposoby stawiania /przekazywania/ zadań bojowych:

- ustnie, osobiście przez dowódcę, jego zastępców, oficerów sztabu i szefów rodzajów wojsk /służb/, z mapy lub w terenie /z zasady zawsze poprzez kontakt osobisty z odbiorcą zadania bojowego/;

- przez techniczne środki łączności - w zależności od sytuacji: ustnie przez dowódcę, jego zastępców, oficerów sztabu i szefów rodzajów wojsk /służb/ w bezpośrednich relacjach łączności lub też w postaci dokumentów bojowych /najczęściej sformalizowanych/ przekazywanych przez obsługi technicznych środków łączności;

- przez dostarczanie podwładnym dokumentów bojowych w formie pisemnej lub graficznej /rozkazy, zarządzenia, wstępne zarządzenia bojowe lub też zadania bojowe przedstawiane na mapie bądź kalce/; dostarczanie to może odbywać się poprzez kontakt osobisty oficerów sztabu /oficerów kierunkowych/ z podległymi sztabami lub też poprzez wezwanie oficera z podległego sztabu do sztabu nadrzędnego po odbiór zadania bojowego.

W świetle nakazu regulaminu walki^{79/} każde zadanie bojowe stawiane jest niejako w trzech etapach /fazach/. W pierwszym etapie - jako wstępne zarządzenie bojowe, które wydaje dowódca osobiście.^{80/} Do wykonawców przekazuje je sztab poprzez oficerów kierunkowych lub przez techniczne środki łączności. W drugim etapie dowódca wydaje, także osobiście, ustny rozkaz bojowy,^{81/} który może być przekazany do wykonawców przez zastępców lub oficerów sztabu. Rozkaz bojowy wydaje dowódca z mapy lub w terenie. Przy czym należy czynić starania, aby jednocześnie i osobiście stawiał zadania bojowe wszystkim podwładnym lub

79/ Tamże, s. 47-53.

80/ "Regulamin walki ...", cz. I, s. 48.

81/ Tamże, s. 52.

przynajmniej tym, którzy wykonują główne zadania.^{82/} Następnie po zakończeniu pracy dowódcy w terenie wydaje się rozkaz bojowy na piśmie.^{83/} Rozkaz taki opracowuje sztab i przekazuje do wykonawców przez oficerów kierunkowych lub pocztą polową, rzadziej przez techniczne środki łączności. W tym ostatnim przypadku rozkaz bojowy przekazuje się w formie dokumentu sformalizowanego.

Ze względu na szczegółowość i powszechność opracowań dotyczących stawiania /przekazywania/ zadań w rzeczywistych działaniach bojowych w metodyce ćwiczeń taktycznych, jako dziale dydaktyki wojskowej, poświęca się niewiele miejsca zagadnieniom stawiania /przekazywania/ zadań bojowych w toku ćwiczeń taktycznych. Uważa się, że w ćwiczeniach taktycznych należy dążyć do tego, aby stawianie /przekazywanie/ zadań bojowych odbywało się tak, jak w rzeczywistych działaniach bojowych.

Dlatego też, w obowiązującej instrukcji o ćwiczeniach^{84/} stwierdza się, że po wejściu ćwiczących w sytuację, "... w ustalonym czasie stawia się im zadania bojowe /wręcza rozkazy, zarządzenia/ na podstawie których dowódcy i sztaby przystępują do organizacji działań bojowych".^{85/}

Biorąc jednak pod uwagę fakt, że "... warunki w jakich szkolą się wojska /także sztaby - przyp. I.L./ różnią się od warunków rzeczywistego pola walki",^{86/} powyższa instrukcja nie określa tych różnic w odniesieniu do stawiania /przekazywania/ zadań bojowych. Nie określa także różnic w odniesieniu do stawiania /przekazywania/ zadań w różnych rodzajach ćwiczeń taktycznych.

Również w podręczniku "Metodyka ćwiczeń taktycznych"^{87/} nie podano szczegółowych wskazówek dotyczących stawiania /przekazywania/ zadań

82/ "Metody pracy dowódcy i sztabu ...", cyt. wyd., s. 47.

83/ "Taktyka ogólna", podręcznik, ASG WP, Warszawa 1988, s. 264.

84/ "Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych", sygn. Szkol. 520/76, MON, Warszawa 1976.

85/ Tamże, s. 38.

86/ A. Szramczenko: "Ćwiczenia taktyczne", poradnik oficera, MON, Warszawa 1978, s. 51.

87/ "Metodyka ćwiczeń taktycznych", podręcznik, ASG WP, Warszawa 1981.

bojowych. Podobnie jak w wymienionej instrukcji,^{88/} podręczniku tym stwierdza się, iż "... zadania są stawiane ustnie lub pisemnie w formie rozkazów lub zarządzeń bojowych. Zadanie bojowe może być postawione szkolonym ustnie przez kierownika ćwiczenia występującego w roli przełożonego /dowódcy wyższego szczebla/, bądź przez upoważnionego przez niego oficera".^{88/}

Na podstawie przytoczonej literatury przedmiotu można stwierdzić, że w toku ćwiczeń taktycznych zaleca się stosowanie realnych form i sposobów stawiania /przekazywania/ zadań bojowych.^{89/}

W zależności od rodzaju ćwiczenia, a tym samym stopnia jego realizmu, poszczególne formy i sposoby stawiania /przekazywania/ zadań są dominującymi w danym rodzaju ćwiczenia. W ćwiczeniach grupowych, treningach sztabowych i grach wojennych dominującą formą stawiania zadań bojowych ćwiczącym jest rozkaz bojowy w postaci pisemnej, przekazywany często łącznie z założeniem taktycznym.

W ćwiczeniach szkieletowych i w ćwiczeniach z wojskami, w których funkcjonują wszystkie elementy określonego systemu dowodzenia i ćwiczebne działania przebiegają w realnym czasie operacyjnym, są stworzone warunki do stosowania w pełnym zakresie wszystkich form i sposobów stawiania /przekazywania/ zadań bojowych.

Dlatego też problem stawiania /przekazywania/ zadań bojowych w ćwiczeniach szkieletowych w ASG WP nabiera tak ważnego znaczenia.

Z przeprowadzonych badań ankietowych wśród nauczycieli akademickich i słuchaczy ćwiczących w zespołach podgrywających wynika, że spośród wszystkich informacji taktyczno-operacyjnych występujących w ćwiczeniu szkieletowym, informacje dotyczące zadań bojowych dla szczebla ćwiczącego zajmują drugie miejsce bezpośrednio po informacjach o położeniu

88/ Tamże, s. 81.

89/ Realne formy i sposoby to takie, które przewidywane są do stosowania w rzeczywistych działaniach bojowych na polu walki.

ogólnowojskowych elementów ugrupowania bojowego. Wszystkie trzy grupy respondentów prezentują w tym względzie jednakowy pogląd, a drugie miejsce dla grupy informacji o zadaniach bojowych zostało wybrane z dziewięciu zaproponowanych różnych grup informacji.^{90/}

Ze względu na dwuszczeblowy charakter taktycznych ćwiczeń szkieletowych prowadzonych w ostatnich kilku latach w ASG WP, w toku ich prowadzenia zadania bojowe występują na trzech szczeblach dowodzenia, a więc w trzech relacjach obiegu informacji, mianowicie:

- ze szczebla armii do ćwiczącej dywizji;
- ze szczebla ćwiczącej dywizji do szczebla pułków, w tym do pułków ćwiczących i do zespołów podgrywających działanie pułków nie ćwiczących;
- ze szczebla pułków ćwiczących do batalionów, których działanie jest podgrywane przez zespoły podgrywające.

W ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP zadania bojowe dla ćwiczących sztabów dywizji, które są najwyższym szczeblem ćwiczącym, są przekazywane przez kierownictwo ćwiczenia, praktycznie przez grupę operacyjną kierownictwa ćwiczenia. Spełnia ona w stosunku do ćwiczących sztabów dywizji rolę sztabu nadrzędnego, a więc rolę sztabu armii. Zadania bojowe opracowane są przez zespół autorski przed ćwiczeniem, najczęściej w formie wyciągów z rozkazów operacyjnych armii, rzadziej z zarządzeń operacyjnych. Po załączeniu do nich zarządzeń szefów rodzajów wojsk tworzą jeden dokument, który zostaje wydany ćwiczącym w terminie określonym przez kierownictwo ćwiczenia.

Taki sposób przekazywania ćwiczącym zadań bojowych w znacznym stopniu upraszcza obieg informacji dyrektywnych w ćwiczeniu i nie spełnia zasady realizmu tego obiegu. Uproszczenie to przejawia się w tym, że:

90/ Zestawienie wyników badań, s. 173 i s. 209 niniejszej rozprawy.

- stosowany jest w zasadzie tylko jeden sposób przekazania zadania bojowego /zadanie bojowe na piśmie/;

- brak jest wstępnego zarządzenia bojowego i ustnego postawienia zadania przez dowódcę armii, w tym także postawienia zadania bojowego w terenie.

Poza tym łączenie rozkazu operacyjnego z zarządzeniami szefów rodzajów wojsk powoduje, że każdy z ćwiczących w sztabie dywizji ma pełny dostęp do wszystkich informacji dyrektywnych, które napłynęły do sztabu. Upraszcza to w znacznym stopniu obieg informacji w poziomie /między elementami ćwiczącego sztabu/.

Dlatego też, aby realniej niż dotychczas przekazywać zadania bojowe dla najwyższego szczebla ćwiczącego, w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP należałoby w pełni stosować trójetapowe przekazywanie zadań bojowych /wstępne zarządzenie bojowe, ustny rozkaz operacyjny, wyciąg z rozkazu operacyjnego lub rozkaz operacyjny na piśmie/.

Rozkaz operacyjny na piśmie można przekazywać razem z zarządzeniami szefów rodzajów wojsk, ale jako oddzielne dokumenty bojowe z jednoczesnym rozłożeniem pełniejszej kontroli nad ich właściwym wykorzystaniem wewnątrz ćwiczącego sztabu przez poszczególne jego komórki.

Kolejną odmianą zadań bojowych, które występują w taktycznym ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP są zadania ze szczebla dywizji do szczebla pułku. Zadania te są wypracowywane przez ćwiczące zespoły dywizyjne w toku trwania ćwiczenia. W zależności od przygotowania i umiejętności słuchaczy poszczególne zespoły ćwiczące opracowują je w różnym stopniu poprawności pod względem formy, układu, treści, a także terminowości ich przekazania do pułków. Zagadnienie to jest bardzo istotne z tego względu, że zadania bojowe opracowane przez ćwiczące zespoły dywizyjne są podstawą do pracy ćwiczących zespołów pułkowych.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w większości przypadków zadania bojowe do pułków przekazywane są ustnie lub przez techniczne środki

łączności /64,1% odpowiedzi ankietowanych słuchaczy/. Tylko 35,9% ankietowanych słuchaczy w ćwiczących zespołach pułkowych stwierdza, że otrzymywali zadania bojowe na piśmie lub w postaci dokumentów graficznych. Stąd też często zadania bojowe przekazywane do pułków były niepełne. Ponadto okres opracowania zadań dla ćwiczących zespołów pułkowych zostaje często poważnie wydłużony. Zjawisko to wystąpiło jaskrawo w ćwiczeniu szkieletowym I i II kursu w 1987 roku i znalazło swoje odbicie w omówieniu ćwiczenia, którego dokonał kierownik ćwiczenia.^{91/}

Ze względu na ważność problemu, poniżej zostaje przytoczony fragment omówienia ćwiczenia. "W naszym ćwiczeniu dywizje otrzymały zadania bojowe do działań nocnych o godzinie 20.00. Stosując metodę równoległego planowania powinny przekazać zadania bojowe pułkom najpóźniej do 21.00. Tymczasem większość pułków otrzymała zadania bojowe w formie wstępnych zarządzeń bojowych dopiero o 23.00, a nawet później. Przy takim tempie planowania działań przez poszczególne szczeble dowodzenia zadania do bezpośrednich wykonawców dotarłyby na 1 - 2 godziny przed świtem. Trudno wówczas oczekiwać wykonania zadania bojowego przez pododdziały. Działania sztabów dywizji wywarły negatywny wpływ na pracę sztabów pułków. Dowódcy większości ćwiczących pułków zmuszeni byli prowadzić działania nocne z własnej inicjatywy, działając niejako "na wyczucie". O ile taką pracę dowódców i sztabów pułków należy uznać za poprawną, to dowodzenie przez sztaby dywizji w tym etapie jest niedopuszczalne"^{92/}.

Dlatego też mając powyższe na uwadze, rozjemcy przy ćwiczących zespołach dywizyjnych powinni więcej uwagi poświęcać przekazywaniu zadań bojowych w dół do ćwiczących zespołów pułkowych. Istnieje potrzeba, aby kierownik ćwiczenia każdorazowo określił rozjemcom nieprzekraczalny termin, formę i sposób przekazania zadania bojowego z dywizji do

91/ Kierownikiem ćwiczenia szkieletowego w 1987 roku był zastępca komendanta ASG WP ds. liniowych - gen.bryg. Kazimierz LEŚNIAK.

92/ Omówienie ćwiczenia szkieletowego I i II KWL w 1987r. ASG WP 1987, s. 15.

pułków. Można to czynić podczas codziennych odpraw kierownictwa ćwiczenia. Zapobiegnie to sytuacjom jakie miały miejsce w ćwiczeniu szkieletowym w 1987 roku.

Do ćwiczących pułków zadania bojowe powinny być przekazywane z zachowaniem trójfazowego ich stawiania /wstępne zarządzenie bojowe, ustny rozkaz bojowy, rozkaz bojowy na piśmie/. Z przeprowadzonych badań wynika, że najslabszym punktem w trójfazowym przekazywaniu zadań od ćwiczących zespołów dywizyjnych do ćwiczących zespołów pułkowych - jest opracowywanie i przekazywanie rozkazu bojowego na piśmie. Za główną przyczynę takiego stanu uznaje się brak do pisania z obsługą ^{maszyn} w składzie dywizyjnych zespołów ćwiczących, a także ograniczone funkcjonowanie poczty polowej.

W związku z sukcesywnym wzrostem ilości mikrokomputerów w ASG WP, istnieje możliwość ich zastosowania, obok innych zastosowań, także do wydruków rozkazów bojowych.^{93/}

Ćwiczące sztaby dywizji, w toku ćwiczenia szkieletowego przekazują też zadania bojowe do zespołów podgrywających działania nie ćwiczących pułków.

Z przeprowadzonych badań ankietowych wśród oficerów działających w zespołach podgrywających wynika, że najczęściej otrzymywali oni zadania bojowe ustnie lub przez techniczne środki łączności. Również wyniki badań ankietowych wśród oficerów ćwiczących w zespołach dywizyjnych potwierdzają ten sposób przekazywania zadań. Można więc stwierdzić, że przekazywanie zadań do zespołów podgrywających działania nie ćwiczących

93/ Od ponad dwóch lat mikrokomputery z drukarkami stosowane są w Oddziale Kierunków Zarządu Operacyjnego Frontu. W pełni wykorzystywane są do drukowania rozkazów i zarządzeń, które następnie w formie dokumentów bojowych przesyła się do armii. Zaletą stosowania mikrokomputerów jest wykorzystywanie w nich sformalizowanych rozkazów i zarządzeń. Redakcja "nowego" rozkazu, stosownie do nowego zadania, jest łatwa, a wydruk uzyskuje się w kilku egzemplarzach.

pułków jest podobnie rozwiązywane w ćwiczeniu szkieletowym jak przekazywanie zadań do ćwiczących zespołów pułkowych. Wymaga więc tak samo urealnienia form i sposobów ich przekazywania. W tym przypadku ważną rolę do spełnienia mają zespoły podgrywające, które kierowane są przez nauczycieli akademickich. I chociaż zespół podgrywający stanowi dla ćwiczącego zespołu dywizyjnego podległy sztab pułku, to mimo tego powinien on niejako wymuszać na ćwiczących właściwie stawianie zadań bojowych. Uchybienia ćwiczących, co do terminowości, pełności, dokładności, zrozumiałości i skrytości przekazywanych zadań bojowych, powinny znaleźć swoje odbicie w podgrywaniu działania nie ćwiczących pułków.

Z dydaktycznego punktu widzenia kolejną odmianą zadań bojowych w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP są zadania bojowe opracowywane przez ćwiczące zespoły pułkowe i przekazywane do zespołów podgrywających działanie elementów ugrupowania pułku. Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że podobnie jak w pozostałych relacjach obiegu informacji dyrektywnych tak i w tym przypadku formy i sposoby przekazywania zadań bojowych są uproszczone i odbiegają od nakazów zawartych w regulaminach walki i służby sztabów. Przy czym należy zauważyć, że stosowany sposób przekazywania - ustnie lub przez techniczne środki łączności - jest właściwy na tych szczeblach dowodzenia /pułk - batalion/. Doskonalenia jednak wymaga terminowość, pełność i dokładność zadań bojowych do batalionów /zespołów podgrywających działanie batalionów/ wynika z tego, że ćwiczące zespoły pułkowe otrzymują zadania bojowe za późno w stosunku do nakazanego terminu osiągnięcia gotowości bojowej. To z kolei wynika z dwuszczeblowego charakteru ćwiczenia szkieletowego. Ćwiczące sztaby dywizji często nie mogą zdążyć na czas wypracować i postawić zadań bojowych dla ćwiczących zespołów pułkowych.

Zjawisko opóźnień w przekazywaniu zadań bojowych w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP ma wymiar nieco ogólniejszy, albowiem nie zawsze istnieje możliwość prowadzenia ćwiczenia według decyzji ćwiczących.

Powoduje to, że opóźnienia w przekazywaniu zadań bojowych są niejako bezkarne z punktu widzenia rozwoju sytuacji taktyczno-operacyjnej i nie mają wpływu na ten rozwój. Na przykład w ćwiczeniu szkieletowym w 1987 roku "przy takim tempie planowania działań /działań nocnych - przyp. I.L./ przez poszczególne szczeble dowodzenia zadania bojowe do bezpośrednich wykonawców dotarłyby na 1-2 godziny przed świtem".^{94/}

A mimo tego działania nocne zostały zrealizowane i od rana dywizja całością sił przeszła do obrony. Nie uwzględnianie opóźnień w przekazywaniu zadań bojowych miało swój skutek dydaktyczny w podejściu słuchaczy do obrony. W cytowanym omówieniu stwierdza się: "Przed otrzymaniem zadania bojowego do obrony 13 dywizja prowadziła całą noc natarcie, walcząc z konkretnym nieprzyjacielem, Była więc z nim cały czas w bezpośredniej styczności. Natomiast przejście dywizji i pułków do obrony odbyło się tak, jakby tego nieprzyjaciela, z którym całą noc walczone, w ogóle nie było. Odnieśliśmy wrażenie, że dywizja i pułki przechodzą do obrony w głębi, bez styczności z nieprzyjacielem. Sądzymy, że jest to brak poczucia ciągłości działań".^{95/}

Bezpośrednią przyczyną braku poczucia u ćwiczących ciągłości działań były opóźnienia w przekazywaniu zadań bojowych do działań nocnych. Zespoły podgrywające zmuszone były przekazywać informacje o położeniu wynikające z realizacji zadania, którego jeszcze nie otrzymały od zespołów ćwiczących. Dokonywały także dużych przeskoków w podawanym położeniu przyjmując niewłaściwe /za wysokie/ tempo działań nocnych. Takie działanie zespołów podgrywających podyktowane było potrzebą "doprowadzenia" ćwiczących na rubież obrony nie później, niż do godzin rannych. W konsekwencji spowodowało to u ćwiczących poczucie braku ciągłości działań.

94/ Omówienie ćwiczenia szkieletowego I i II KWL w 1987 r., cyt.wyd., s. 15.

95/ Tamże, s. 16.

Wnioski:

1. W toku prowadzenia ćwiczeń szkieletowych w ASG WP nie w pełni wykorzystuje się znane formy i sposoby przekazywania zadań bojowych. Można zauważyć odchodzenie od trójfazowego stawiania /przekazywania/ zadań bojowych /wstępne zarządzenie bojowe, ustny rozkaz bojowy, rozkaz bojowy na piśmie/ zachowując tylko jedną, rzadziej dwie z tych faz.
2. Zwiększenie realności stawiania /przekazywania/ zadań bojowych w ćwiczeniu szkieletowym można osiągnąć poprzez:
 - pełniejsze niż dotychczas wykorzystanie form i sposobów stawiania zadań bojowych, które są określone w regulaminach walki i służby sztabów oraz w innych opracowaniach teoretycznych;
 - przestrzeganie w pełni terminów stawiania zadań bojowych na wszystkich szczeblach dowodzenia, występujących w ćwiczeniu szkieletowym, przy uwzględnieniu sytuacji taktyczno-operacyjnych przyjętych w ćwiczeniu;
 - pełniejsze niż dotychczas stosowanie trójfazowego stawiania /przekazywania/ zadań bojowych.

Powyższe wymagania powinny być w równym stopniu przestrzegane we wszystkich relacjach przekazywania zadań bojowych w ćwiczeniu szkieletowym I i II KWL ASG WP, a więc: z armii do dywizji, z dywizji do pułków i z pułków do batalionów.

96/ Regulamin walki wojsk lądowych SZ PRL, Cz. 1 /dywizja, pułk/.

Wyd. MON, W-wa 1983r., s. 45 i 46.

97/ Regulamin sztabów /tytułowy/, Wyd. MON, W-wa 1983r., s. 55.

3.3. Formy informacji sprawozdawczych i sposoby ich przekazywania w taktycznym ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP

Jednym z podstawowych zadań każdego sztabu jest stała znajomość sytuacji, systematyczne zdobywanie i zbieranie niezbędnych wiadomości oraz przedstawianie meldunków i sprawozdań sztabowi nadrzędnemu.^{96/}

Informacje uzyskane przez sztab z meldunków /sprawozdań/ obok zadań bojowych i innych informacji stanowią podstawę do przygotowania działań, a także do kierowania ich przebiegiem.^{97/}

Znaczenie i ważność informacji sprawozdawczych ujawnia się w całej rozciągłości w toku rzeczywistych działań bojowych i występuje w nich w pełnym wymiarze.

Dlatego też, zagadnienia przekazywania informacji sprawozdawczych w toku rzeczywistych działań bojowych zostały szczegółowo rozwinięte w literaturze teorii dowodzenia. Wyróżnia się w niej dwie zasadnicze formy informacji sprawozdawczych. Są nimi meldunki i sprawozdania.

W zależności od przyjętego kryterium podziału meldunki i sprawozdania można dzielić na różne ich rodzaje. Podział taki przedstawia schemat nr 1.

Biorąc pod uwagę realizm obiegu informacji należy dążyć do tego, aby wszystkie rodzaje meldunków i sprawozdań przedstawiane na schemacie nr 1 wykorzystywać w toku taktycznych ćwiczeń szkieletowych w ASG WP stosownie do przyjętych sytuacji taktyczno-operacyjnych.

Z dydaktycznego punktu widzenia, w taktycznych ćwiczeniach szkieletowych w ASG WP, wyróżnić można meldunki opracowywane i przekazywane przez zespoły ćwiczące /umownie można je nazwać meldunkami rzeczywistymi/ oraz meldunki opracowywane i przekazywane przez zespoły podgry-

96/ Regulamin walki wojsk lądowych SZ PRL. Cz. I /dywizja, pułk/.
Wyd. MON, W-wa 1985r., s. 44 i 46.

97/ Regulamin sztabów /tymczasowy/. Wyd. MON, W-wa 1983r., s. 55.

grywające /umownie można je nazwać meldunkami podgrywającymi/. Podział taki przedstawia schemat 6.

Zarówno meldunki rzeczywiste jak i podgrywane aby sprostać wymaganiom realizmu obiegu informacji powinny być opracowane i przekazywane zgodnie z zasadami zawartymi w regulaminach walki i służby sztabów. W toku ćwiczenia mogą się zdarzyć odstępstwa od tych zasad w stosunku do meldunków rzeczywistych /opracowywanych przez ćwiczących/. Niedopuszczalne są natomiast takie odstępstwa w stosunku do meldunków podgrywanych przez zespoły podgrywające, gdyż meldunki takie powinny być wzorem przestrzegania nakazów regulaminowych i w praktyce urzeczywistniać teoretyczne zasady opracowywania i przekazywania meldunków.

Informacje sprawozdawcze w toku rzeczywistych działań bojowych przekazywane są różnymi sposobami. W regulaminie sztabów sformułowany jest nakaz, z którego wynika, że "... sztab jest obowiązany wykorzystywać wszystkie możliwości do przekazywania meldunków sztabowi nadrzędnemu".^{99/} Stwierdza się tam także, że "... niedopuszczalne jest opóźnianie meldunków".^{100/} Wyróżnia się trzy podstawowe sposoby przekazywania informacji sprawozdawczych, a mianowicie: środkami wojskowej poczty polowej, przez oficerów kierunkowych i technicznymi środkami łączności. Ponadto, każdy kontakt osobisty dowódcy z przełożonym jest także sposobem przekazywania informacji sprawozdawczych bowiem z zasady zawsze kontakt taki rozpoczyna się od złożenia meldunku o sytuacji.

Pełna gama rodzajów form i sposobów przekazywania informacji sprawozdawczych występuje w toku rzeczywistych działań bojowych. Natomiast w ćwiczeniach taktycznych, a zwłaszcza w ćwiczeniach szkieletowych należy dążyć do tego, aby stwarzać ćwiczącym sytuacje zmierzające ich do wszechstronnego stosowania i wykorzystywania możliwie wszystkich

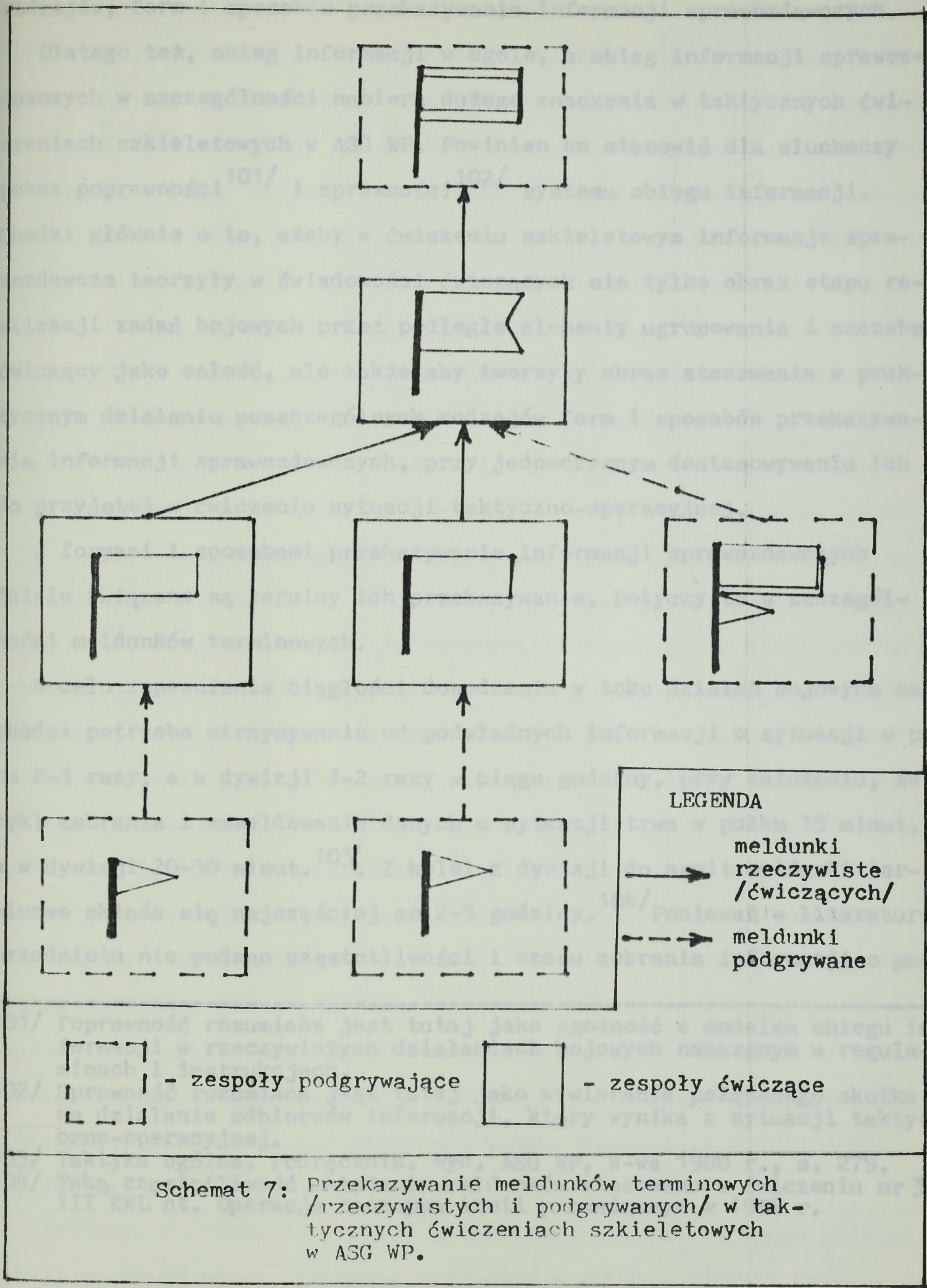
^{99/} Regulamin sztabów /tymczasowy/. Wyd. MON, W-wa 1983 r. s. 56.

^{100/} Tamże, s. 56.

Taktyczno-operacyjne informacje sprawozdawcze		Kryterium podziału
Meldunki bojowe	Sprawozdania	Zakres informacji
<ul style="list-style-type: none"> - ogólnowojskowe - rodzajów wojsk - rodzajów służb 	<ul style="list-style-type: none"> - operacyjne - łączności - tyłowe - techniczne - inne 	Treść
<ul style="list-style-type: none"> - doraźne /z własnej inicjatywy lub na żądanie sztabu nadrzędnego/ - terminowe 	<ul style="list-style-type: none"> - terminowe - okresowe /na żądanie sztabu nadrzędnego/ 	Częstotliwość
<ul style="list-style-type: none"> - pisemne /tekstowe lub na blankiecie sformalizowanym/ - graficzne - zapisane na taśmie magnetofonowej 	<ul style="list-style-type: none"> - pisemne 	Forma
<ul style="list-style-type: none"> - wojskowa poczta polowa - oficer kierunkowy - techniczne środki łączności - wszystkie inne możliwe środki 	<ul style="list-style-type: none"> - wojskowa poczta polowa - oficer kierunkowy - techniczne środki łączności 	Sposób przekazania

Schemat 6: Podział taktyczno-operacyjnych informacji sprawozdawczych^{98/}

98/ Opracowano na podstawie: Regulamin sztabów /tymczasowy/. Wyd. MON, W-wa 1983r., s. 54-57.

rodzajów, form i sposobów przekazywania informacji sprawozdawczych.

Dlatego też, obieg informacji w ogóle, a obieg informacji sprawozdawczych w szczególności nabiera dużego znaczenia w taktycznych ćwiczeniach szkieletowych w ASG WP. Powinien on stanowić dla słuchaczy pokaz poprawności^{101/} i sprawności^{102/} systemu obiegu informacji. Chodzi głównie o to, ażeby w ćwiczeniu szkieletowym informacje sprawozdawcze tworzyły w świadomości ćwiczących nie tylko obraz etapu realizacji zadań bojowych przez podległe elementy ugrupowania i szczebel ćwiczący jako całość, ale także aby tworzyły obraz stosowania w praktycznym działaniu poszczególnych rodzajów form i sposobów przekazywania informacji sprawozdawczych, przy jednoczesnym dostosowywaniu ich do przyjętej w ćwiczeniu sytuacji taktyczno-operacyjnej.

Z formami i sposobami przekazywania informacji sprawozdawczych ściśle związane są terminy ich przekazywania. Dotyczy to w szczególności meldunków terminowych.

W celu zapewnienia ciągłości dowodzenia w toku działań bojowych zachodzi potrzeba otrzymywania od podwładnych informacji o sytuacji w pułku 2-3 razy, a w dywizji 1-2 razy w ciągu godziny, przy założeniu, że cykl zebrania i zameldowania danych o sytuacji trwa w pułku 15 minut, a w dywizji 20-30 minut.^{103/} Z kolei z dywizji do armii meldunki terminowe składa się najczęściej co 2-3 godziny.^{104/} Ponieważ w literaturze przedmiotu nie podano częstotliwości i czasu zebrania informacji o po-

101/ Poprawność rozumiana jest tutaj jako zgodność z modelem obiegu informacji w rzeczywistych działaniach bojowych nakazanym w regulaminach i instrukcjach.

102/ Sprawność rozumiana jest tutaj jako wywieranie pożądanego skutku na działanie odbiorców informacji, który wynika z sytuacji taktyczno-operacyjnej.

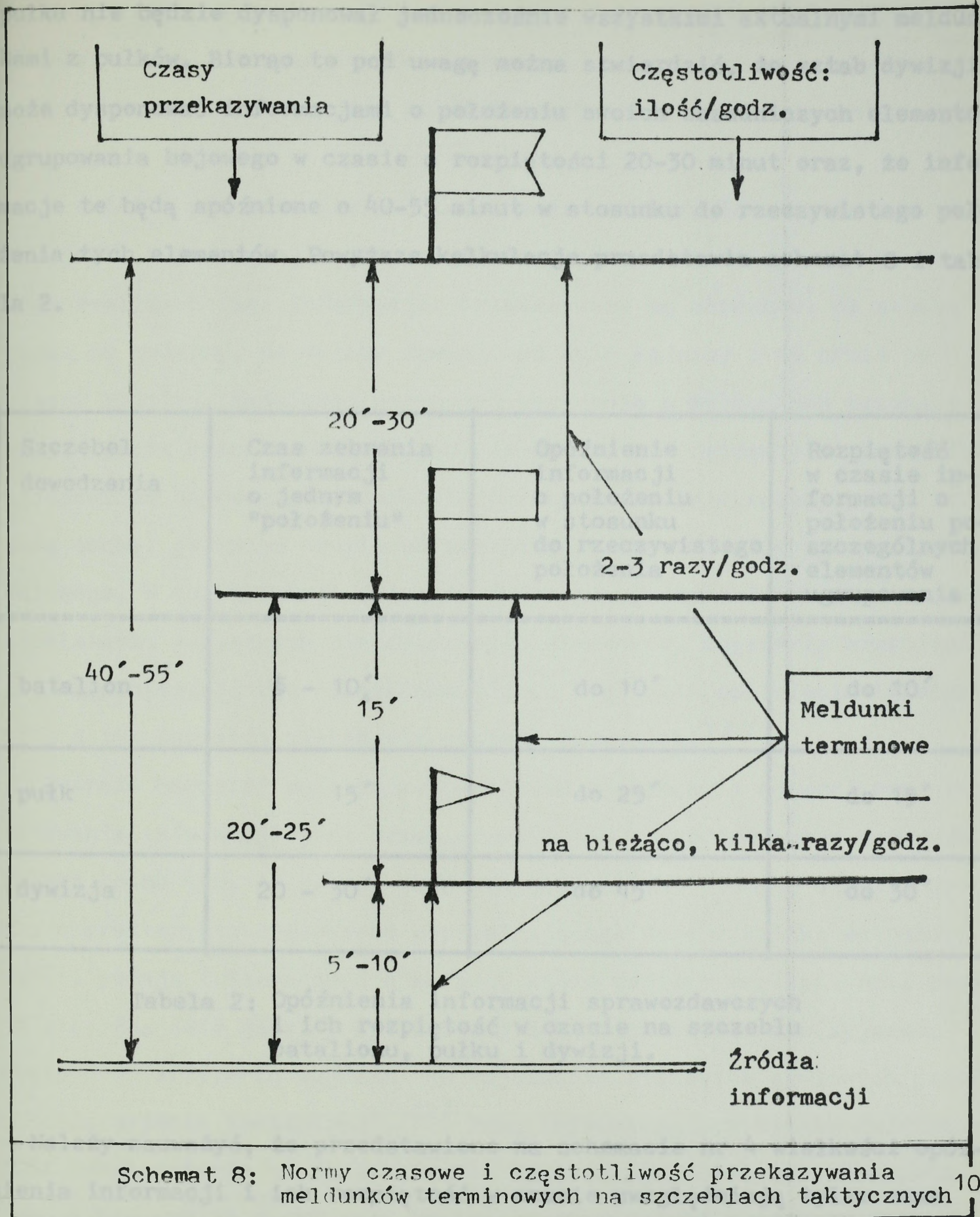
103/ Taktyka ogólna. Podręcznik. Wyd. ASG WP, W-wa 1988 r., s. 279.

104/ Taką częstotliwość składania meldunków stosowano w ćwiczeniu nr 300 III KWL nt. Operacja zaczepna armii prowadzonym w 1986 r.

łożeniu na szczeblu batalionu przez porównanie ze szczeblem pułku i dywizji można przyjąć do dalszych kalkulacji, że na szczeblu batalionu informacje o położeniu zbiera się ciągle /kilka razy w ciągu godziny/ a czas potrzebny na zebranie tych informacji wynosi 5-10 minut.

Wynika z tego, że bataliony powinny składać meldunki do sztabu pułku 2-3 razy w ciągu godziny, czyli co 20-30 minut. Zebranie informacji o jednym położeniu elementów ugrupowania pułku wynosi 15 minut. Wynika z tego, że łączny czas zbierania informacji o położeniu w pułku wynosi 30-45 minut w każdej godzinie działań. Meldunki dowódców batalionów przekazywane są z zasady w jednej relacji łączności, nie mogą więc być przekazywane jednocześnie przez wszystkich dowódców batalionów. Przekazywane są natomiast kolejno, tworząc ciągły napływ informacji o położeniu poszczególnych batalionów. Poza tym informacje zawarte w meldunkach z batalionów do sztabu pułku będą przekazywane z opóźnieniem do 10 minut w stosunku do rzeczywistego położenia elementów ugrupowania batalionów. Biorąc jednak pod uwagę czas niezbędny na zebranie informacji od poszczególnych elementów ugrupowania pułku /15 minut/ można stwierdzić, że sztab pułku może dysponować danymi o położeniu swoich zasadniczych elementów ugrupowania bojowego w czasie o rozpiętości do 15 minut, z opóźnieniem do 25 minut. Oznacza to, że sztab pułku zbierze informacje o położeniu wszystkich elementów po 20-25 minutach i o tyle będą one spóźnione w stosunku do rzeczywistego położenia oraz że o ile o pierwszym elemencie uzyska informacje po 10 minutach to o ostatnim po 25 minutach. Dlatego też sztab pułku w toku rzeczywistych działań bojowych, a szczególnie działań "dynamicznych" /natarcie, obrona, marsz/ nigdy nie będzie dysponował jednocześnie wszystkimi meldunkami od podwładnych.

Meldunki z pułków do dywizji składane są 1-2 razy w ciągu godziny czyli co 30-60 minut. Zebranie meldunków w sztabie dywizji zajmuje 20-30 minut /z jednego położenia/. Sztab dywizji podobnie jak sztab

^{105/} Opracowano na podstawie: Metody pracy dowódcy i sztabu dywizji /pułku/ w działaniach bojowych. Wyd. ASG WP, W-wa 1983 r. s. 63 i Taktyka ogólna. Podręcznik, Wyd. ASG WP, W-wa 1988 r., s. 279.

pułku nie będzie dysponował jednocześnie wszystkimi aktualnymi meldunkami z pułków. Biorąc to pod uwagę można stwierdzić, że sztab dywizji może dysponować informacjami o położeniu swoich zasadniczych elementów ugrupowania bojowego w czasie o rozpiętości 20-30 minut oraz, że informacje te będą spóźnione o 40-55 minut w stosunku do rzeczywistego położenia tych elementów. Powyższe kalkulacje przedstawia schemat 8 i tabela 2.

Szczebel dowodzenia	Czas zebrania informacji o jednym "położeniu"	Opóźnienie informacji o położeniu w stosunku do rzeczywistego położenia	Rozpiętość w czasie informacji o położeniu poszczególnych elementów ugrupowania
batalion	5 - 10'	do 10'	do 10'
pułk	15'	do 25'	do 15'
dywizja	20 - 30'	do 45'	do 30'

Tabela 2: Opóźnienia informacji sprawozdawczych i ich rozpiętość w czasie na szczeblu batalionu, pułku i dywizji.

Należy zauważyć, że przedstawione na schemacie nr 4 wielkości opóźnienia informacji i ich rozpiętość w czasie uwzględniają tylko czas bezwładności systemu dowodzenia, nie uwzględniają natomiast wyników zakłóceń w systemie łączności. Po ich uwzględnieniu wielkości te ulegną znacznemu zwiększeniu - stosownie do rodzaju zakłócenia i czasu jego trwania.

Wszystkie powyżej przedstawione zjawiska związane z terminowością przekazywania informacji sprawozdawczych powinny być uwzględniane w toku przekazywania informacji do ćwiczących zespołów w ćwiczeniach taktycznych w ASG WP.

W świetle przeprowadzonych badań można stwierdzić, że nie zawsze tak jest. Najczęściej meldunki przekazywane są rzadziej niż wymaga tego realizm obiegu informacji. Przekazywane są okresowo: do sztabu pułku co godzinę, do sztabu dywizji co dwie godziny i do armii co cztery godziny. Najwięcej umowności występuje w meldunkach przekazywanych przez zespoły podgrywające działanie nie ćwiczących elementów ugrupowania bojowego. Meldunki te przekazywane są z zasady przez tę samą osobę, jeden po drugim od poszczególnych elementów ugrupowania bojowego. W tej sytuacji ćwiczący dysponują jednocześnie informacjami o położeniu wszystkich nie ćwiczących elementów, często informacjami już uogólnionymi. Nie uwzględniany jest więc czas opóźnienia informacji, a tym bardziej zakłócania systemu łączności.^{106/}

Jeszcze bardziej negatywnym przejawem odchodzenia od realizmu przekazywania informacji jest przekazywanie ich z wyprzedzeniem czasowym. Polega to na tym, że zespół podgrywający zamiast podawać oznaki, cechy charakterystyczne okresu poprzedzającego dane zjawisko na polu walki, podaje informacje o zjawisku, które dopiero nastąpi. Np.: podaje się: "Za dwie godziny spodziewany kontratak odwodu dywizyjnego, około 6.00 artyleria wyjdzie do zajmowania stanowisk ogniowych przed rubieżą wyjścia kontrataku".^{107/} Taką informację przekazano ćwiczącym

106/ Uwzględnianie czasu zakłócania systemu łączności wynika często z braku gotowości zespołu podgrywającego do złożenia meldunku, a nie wynika z sytuacji taktyczno-operacyjnej i dydaktycznej.

107/ Informację tą można sformułować: "W rejonie rozmieszczenia odwodu dywizyjnego wzmożony ruch pojazdów, rozpoczęto formowanie kolumn marszowych, na trasie rozstawia się regulację ruchu. Na SO artylerii /w rejon/ dowozi się i składa amunicję. da rozpoczęły zwijanie swoich elementów na dotychczasowych SO".

o 3.10.

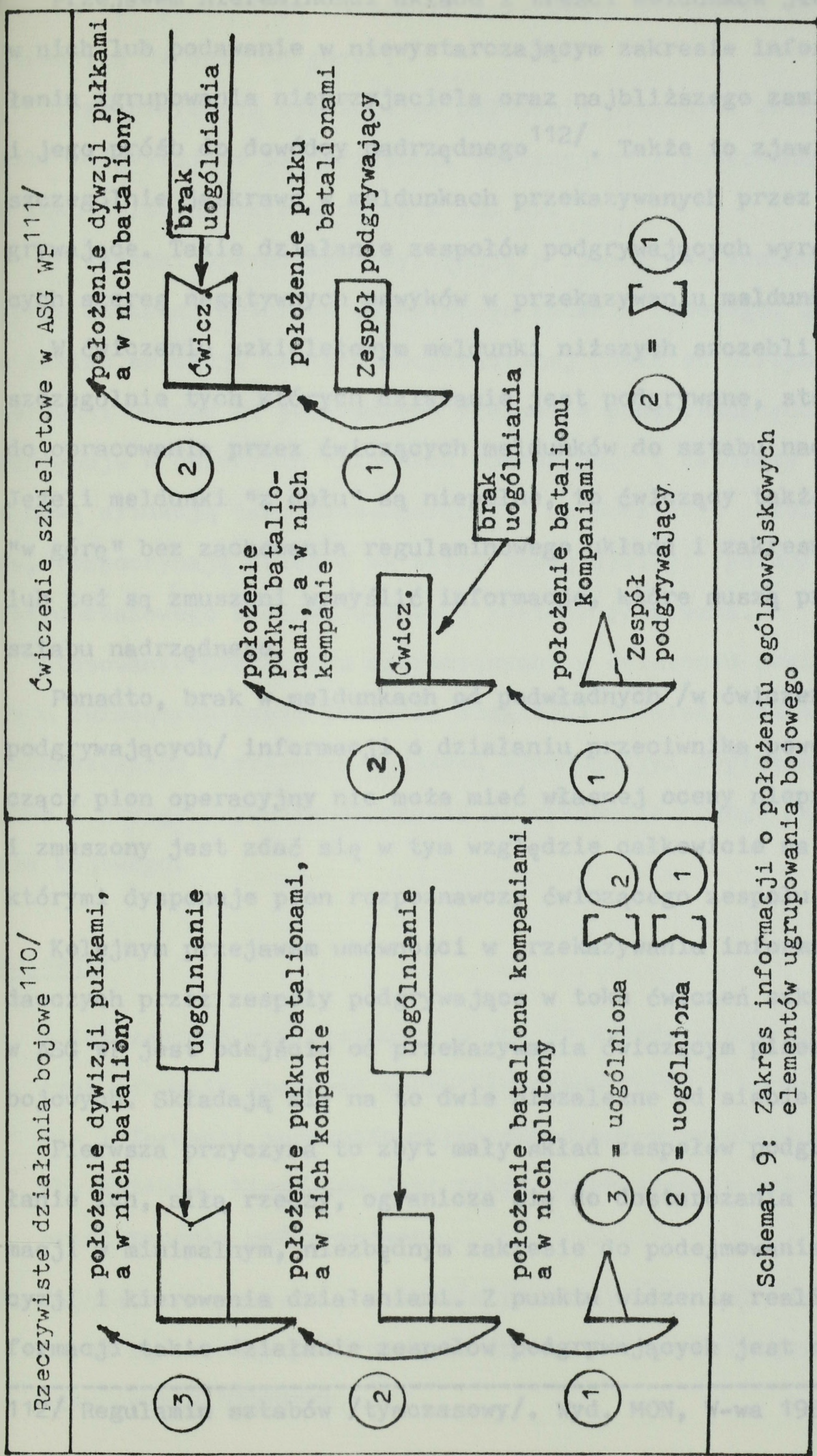
Teoria dowodzenia precyzuje także wymagania co do układu i treści meldunków. Podaje się w nich: wyniki wykonania zadań bojowych przez wojska, ich położenie, stan i zaopatrzenie; położenie sąsiadów; ocenę zgrupowania i działań nieprzyjaciela, najbliższe zamiary dowódcy i jego prośby do dowódcy nadrzędnego.^{108/}

W toku taktycznych ćwiczeń szkieletowych w ASG WP powyższe wymagania co do treści i układu meldunków nie zawsze są spełniane.

Z przeprowadzonych badań wynika, że na ogół z wystarczającym zakresem przedstawione jest w meldunkach położenie ogólnowojskowych elementów ugrupowania bojowego. Nie zawsze jest jednak przestrzegana zasada podawania położenia o dwa szczeble w dół.^{109/} W meldunku z pułku do dywizji należy podawać położenie poszczególnych batalionów kompaniami. Podaje się natomiast tylko położenie pułku batalionami. To negatywne zjawisko występuje szczególnie często w meldunkach przekazywanych przez zespoły podgrywające. Ułatwia to pracę ćwiczącym, gdyż pozbawia ich konieczności uogólniania informacji o położeniu. Po otrzymaniu takich meldunków ćwiczący mogą je przekazywać bezpośrednio do sztabu nadrzędnego. Meldunek do sztabu nadrzędnego staje się wówczas prostą sumą meldunków od podwładnych. To negatywne zjawisko dydaktyczne przedstawione jest na schemacie 9. Ze schematu wynika że w rzeczywistych działaniach bojowych każdy meldunek przekazywany do sztabu nadrzędnego jest uogólnioną sumą meldunków od podwładnych. Natomiast w taktycznych ćwiczeniach szkieletowych w ASG WP meldunek przekazywany do sztabu nadrzędnego jest prostą sumą meldunków od podwładnych. Nietrudno zauważyć, że takie działanie zespołów podgrywających pozbawia ćwiczących doskonalenia swoich umiejętności uogólniania i przetwarzania informacji sprawozdawczych.

108/ Regulamin sztabów /tymczasowy/. Wyd. MON, W-wa 1983 r., s. 55.

109/ Regulamin sztabów /tymczasowy/. Wyd. MON, W-wa 1983r., s. 56.

110/ Opracowano na podstawie: Regulamin sztabów /tymczasowy/. Wyd. MON, wyd. 1983r., s. 56.

111/ Opracowano na podstawie badania dzienników działań bojowych ćwiczących i zespołów podgrywających.

Przejawem nieréalności układu i treści meldunków jest pomijanie w nich lub podawanie w niewystarczającym zakresie informacji o działaniu zgrupowania nieprzyjaciela oraz najbliższego zamiaru dowódcy i jego próśb do dowódcy nadrzędnego^{112/}. Także to zjawisko występuje szczególnie jaskrawo w meldunkach przekazywanych przez zespoły podgrywające. Takie działanie zespołów podgrywających wyrabia u ćwiczących szereg negatywnych nawyków w przekazywaniu meldunków.

W ćwiczeniu szkieletowym meldunki niższych szczebli dowodzenia, szczególnie tych których działanie jest podgrywane, stanowią podstawę do opracowania przez ćwiczących meldunków do sztabu nadrzędnego. Jeżeli meldunki "z dołu" są niepełne, to ćwiczący także przekazują je "w górę" bez zachowania regulaminowego układu i zakresu ich treści lub też są zmuszeni wymyślić informacje, które muszą przekazać do sztabu nadrzędnego.

Ponadto, brak w meldunkach od podwładnych /w ćwiczeniu od zespołów podgrywających/ informacji o działaniu przeciwnika powoduje, że ćwiczący pion operacyjny nie może mieć własnej oceny nieprzyjaciela i zmuszony jest zdać się w tym względzie całkowicie na informacje, którymi dysponuje pion rozpoznawczy ćwiczącego zespołu sztabowego.

Kolejnym przejawem umowności w przekazywaniu informacji sprawozdawczych przez zespoły podgrywające w toku ćwiczeń szkieletowych w ASG WP jest odejście od przekazywania ćwiczącym pisemnych meldunków bojowych. Składają się na to dwie niezależne od siebie przyczyny.

Pierwsza przyczyna to zbyt mały skład zespołów podgrywających. Działanie ich, siłą rzeczy, ogranicza się do dostarczania ćwiczącym informacji w minimalnym, niezbędnym zakresie do podejmowania przez nich decyzji i kierowania działaniami. Z punktu widzenia realizmu obiegu informacji takie działanie zespołów podgrywających jest niewystarczające

112/ Regulamin sztabów /tymczasowy/. Wyd. MON, W-wa 1983r., s. 55.

bowiem nie prezentuje ćwiczącym modelowego przepływu informacji sprawozdawczych "z dołu do góry".

Drugą przyczyną odejścia od składania pisemnych meldunków przez zespoły podgrywające są "przeskoki operacyjne" - powszechnie stosowane w toku ćwiczeń szkieletowych w ASG WP.

"Przeskoki operacyjne" występują z zasady pod koniec wykonywania przez szczebel ćwiczący określonego zadania bojowego. Ćwiczący zespół w takiej sytuacji taktyczno-operacyjnej powinien otrzymywać pisemne meldunki bojowe od podwładnych /zespołów podgrywających/. Tymczasem następuje w ćwiczeniu "przeskok operacyjny" i ćwiczący zapoznają się z nową sytuacją taktyczno-operacyjną na podstawie założenia taktycznego, rozpoczynają ćwiczyć za sztab innej dywizji /pułku/. Realizacja dotychczasowego zadania bojowego zostaje przerwana.

Stosowanie "przeskoków operacyjnych" w ćwiczeniu szkieletowym powoduje u ćwiczących zanik poczucia ciągłości działań. Zanika także element jednoczesnego kierowania wojskami wykonującymi poprzednie zadanie bojowe i przygotowywania działania do wykonania nowego /kolejnego/ zadania bojowego.

Wnioski:

1. W ćwiczeniach szkieletowych w ASG WP należy w szerszym niż dotychczas zakresie stosować wszystkie znane formy i sposoby przekazywania informacji sprawozdawczych określone w regulaminach walki i służby sztabów. Niezbędne jest także przekazywanie meldunków pisemnych przez zespoły podgrywające.
2. Najslabszym ogniwem w systemie przekazywania informacji sprawozdawczych są zespoły podgrywające działanie nie ćwiczących elementów ugrupowania bojowego.

3. Meldunki przekazywane przez zespoły podgrywające powinny w pełni odzwierciedlać wymagania zawarte w regulaminach walki i sztabów. Powinny także uwzględniać czasy opóźnienia informacji o położeniu w stosunku do rzeczywistego położenia elementu ugrupowania, którego dotyczą, a także uwzględniać rozpiętość w czasie informacji o położeniu poszczególnych elementów ugrupowania bojowego. Niedopuszczalne jest przekazywanie informacji o położeniu z wyprzedzeniem czasowym.
4. Ograniczona ilość oficerów w składzie zespołów podgrywających, a także stosowanie "przeskoków operacyjnych" stwarzają obiektywne przesłanki wprowadzania umowności w przekazywaniu informacji sprawozdawczych od zespołów podgrywających do zespołów ćwiczących.

3.4. Wnioski ogólne

1. Ażeby w ćwiczeniu szkieletowym realnie wprowadzić ćwiczących w sytuację taktyczno-operacyjną należy indywidualizować zakres i treść informacji im przekazywanej stosownie do pionów funkcjonalnych dowództwa i sztabu ćwiczącego. Założenie taktyczne należy indywidualizować w stosunku do następujących pionów funkcjonalnych: operacyjnego, rozpoznawczego, wychowawczego, kwatermistrzowskiego, technicznego oraz poszczególnych szefów rodzajów
2. Stawianie /przekazywanie/ zadań bojowych w ćwiczeniach szkieletowych powinno odbywać się tak jak w rzeczywistych działaniach bojowych, przy pełnym wykorzystywaniu wszystkich znanych form i sposobów z jednoczesnym przestrzeganiem trójfazowego przekazywania zadań /wstępne zarządzanie bojowe, ustny rozkaz bojowy, rozkaz bojowy na piśmie/.

3. Przekazywanie ćwiczącym informacji sprawozdawczych powinno tworzyć w świadomości ćwiczących nie tylko obraz etapu realizacji ich decyzji, ale także obraz stosowania w praktycznym działaniu poszczególnych form i sposobów przekazywania informacji. Ponadto odchodzenie od zasady podawania położenia o dwa szczeble w dół pozbawia słuchaczy możliwości doskonalenia swoich umiejętności uogólniania i przetwarzania informacji.
4. W ćwiczeniach szkoletowych należy pełniej niż dotychczas przestrzegać założeń i zasad teoretycznych obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w rzeczywistych działaniach bojowych.

na ćwiczeniach są różnie nazywane i przypisuje się im różne zadania do wykonania w toku ćwiczenia. Najczęściej takie zespoły oficerów określa się mianem aparatu kierowniczego-rozjemczego.^{113/}

^{114/}
W instrukcji o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych pojęcie "aparat kierowniczy" nie używa się w ogóle. Wymienia się w niej natomiast osoby funkcyjne ćwiczenia oraz sztaby i zespoły zabezpieczające formułując dla nich konkretne obowiązki /zadania/ na okres ćwiczenia.

Najpełniej o aparacie kierowniczym ćwiczenia piszą w swojej rozprawie doktorskiej K. Sołtykiewicz i F. Górczyk. Uważają oni, że aparat kierowniczy to "zespół oficerów przeznaczony do kierowania /prowadzenia/ ćwiczenia i egzaminów, wyposażony w niezbędne narzędzia pracy oraz

113/ Zob. Lekcykon Wiedzy Wojskowej, Wyd. MON, W-wa 1979 r., s. 17; Zagadnienia metodyki nauczania w ASG WP /podręcznik/, Wyd. ASG WP, W-wa 1970 r., s. 100; Metodyka nauczania taktyki ogólnej w ASG WP, Wyd. ASG WP, W-wa 1983 r., s. 107; B. Sielecki, Problematyka treści i metodyki ćwiczeń z wojskami z punktu widzenia wymagań współczesnego pola walki. Rozprawa doktorska, Wyd. ASG WP, W-wa 1976r., s. 70; K. Sołtykiewicz i F. Górczyk, Opracowania i prowadzenie organizacyjnego ćwiczenia szkolestowego Nr 300/Sz - Operacja zaczepna arabi. Rozprawa doktorska, Cz. I, Wyd. ASG WP, W-wa 1983r. s. 106.

114/ Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych. Sygn. Szkol. 320/76, Wyd. MON, W-wa 1976 r.

4. APARAT KIEROWNICZO-ROZJEMCZY I JEGO WPLYW NA OBIEG INFORMACJI TAKTYCZNO-OPERACYJNYCH W ĆWICZENIU SZKIELETOWYM W ASG WP

4.1. Skład i zadania aparatu kierowniczego-rozjemczego taktycznego ćwiczenia szkieletowego w ASG WP.

4.1.1. Pojęcie aparatu kierowniczego-rozjemczego.

Efektywność ćwiczeń taktycznych /w tym także ćwiczeń szkieletowych/ zależy w dużym stopniu od sprawności działania zespołów osób funkcyjnych powołanych do kierowania przebiegiem tych ćwiczeń, a także od sprawności działania zespołów zabezpieczających przebieg ćwiczenia.

W literaturze przedmiotu, zespoły oficerów powoływane do kierowania ćwiczeniem są różnie nazywane i przypisuje się im różne zadania do wykonania w toku ćwiczenia. Najczęściej takie zespoły oficerów określa się mianem aparatu kierowniczego-rozjemczego.^{113/}

^{114/} W instrukcji o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych pojęcia "aparat kierowniczy" nie używa się w ogóle. Wymienia się w niej natomiast osoby funkcyjne ćwiczenia oraz sztaby i zespoły zabezpieczające formułując dla nich konkretne obowiązki /zadania/ na okres ćwiczenia.

Najpełniej o aparacie kierowniczym ćwiczenia piszą w swojej rozprawie doktorskiej K.Sołtykiewicz i F.Górczyk. Uważają oni, że aparat kierowniczy to "zespół oficerów przeznaczony do kierowania /prowadzenia/ ćwiczeniem i egzaminem, wyposażony w niezbędne narzędzia pracy oraz

113/ Zob. Leksykon Wiedzy Wojskowej, Wyd. MON, W-wa 1979 r., s. 17. Zagadnienia metodyki nauczania w ASG WP /podręcznik/. Wyd. ASG WP, W-wa 1970 r. s. 190; Metodyka nauczania taktyki ogólnej w ASG WP, Wyd. ASG WP, W-wa 1983 r., s. 107; R.Sielecki, Problematyka treści i metodyki ćwiczeń z wojskami z punktu widzenia wymagań współczesnego pola walki. Rozprawa doktorska. Wyd. ASG WP, W-wa 1976r., s. 70; K.Sołtykiewicz i F.Górczyk, Opracowanie i prowadzenie organizacyjnego ćwiczenia szkieletowego Nr 300/Sz - Operacja zaczepna armii. Rozprawa doktorska. Cz. I, Wyd. ASG WP, W-wa 1983r. s. 104.

114/ Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych. Sygn.Szkol. 520/76, Wyd. MON, W-wa 1976 r.

środki łączności i transportu, powiązany wzajemnymi zależnościami funkcjonalnymi i służbowymi ze strukturą ćwiczących dowództw".^{115/}

Na szczególną uwagę w stwierdzeniu K. Sołtykiewicza i F. Górczyka zasługuje wyodrębnienie powiązania wzajemnymi zależnościami funkcjonalnymi i służbowymi aparatu kierowniczo-rozjemczego ze strukturą ćwiczących dowództw i sztabów. Ale żeby te zależności realnie wystąpiły w toku ćwiczenia, to osoby funkcyjne tworzące aparat kierowniczo-rozjemczy muszą mieć nadane określone uprawnienia i nałożone obowiązki /zadania/ zapewniające sprawny przebieg ćwiczenia. Przy czym jest to szczególnie ważne w ćwiczeniach taktycznych w ASG WP, w których aparat kierowniczo-rozjemczy tworzony jest doraźnie na okres zorganizowania i przeprowadzenia ćwiczenia. Osoby funkcyjne aparatu kierowniczo-rozjemczego w ćwiczeniu nie zawsze pokrywają się z osobami funkcyjnymi elementów struktury organizacyjnej akademii. Zasadniczy trzon aparatu kierowniczo-rozjemczego powoływany jest ze składu nauczycieli akademickich, którzy często spotykają się ze słuchaczami po raz pierwszy w toku ćwiczenia. Stąd też wniosek, że osoby funkcyjne aparatu kierowniczo-rozjemczego muszą mieć nadane określone uprawnienia i nałożone obowiązki w zakresie przygotowania i kierowania przebiegiem ćwiczenia.

Ponadto pomiędzy osobami funkcyjnymi aparatu kierowniczo-rozjemczego ćwiczenia /nauczycielami/ i ćwiczącymi /słuchaczami/ występują także zależności, które można nazwać zależnościami dydaktycznymi. O ile nie występują one tak jaskrawo w procesie szkolenia etatowych dowództw i sztabów, ze względu na nałożenie się zależności służbowych i dydaktycznych to w przypadku ćwiczenia szkieletowego w ASG WP zależności dydaktyczne dają się wyodrębnić i należy je uwzględniać podczas tworzenia struktury organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego, który

^{115/} K. Sołtykiewicz, F. Górczyk. Opracowanie i prowadzenie egzaminacyjnego ćwiczenia szkieletowego Nr 300/Sz - Operacja zaczepna armii. Rozprawa doktorska. Cz. I. Wyd. ASG WP, W-wa 1983 r. s. 104.

jest wiodącym ogniwem procesu kształcenia podczas ćwiczeń w ASG WP.

Pojmowanie procesu kształcenia ulegało ciągłym modyfikacjom.^{116/} Współczesna pedagogika polska za najważniejsze uznaje stanowisko umiarkowane.^{117/} Polega ono "na uznawaniu kierowniczej roli nauczyciela, wyzwalającego aktywność i samodzielność uczniów w opanowaniu wiedzy i posługiwaniu się nią".^{118/} Z takiego stanowiska wynika stała współzależność działalności nauczyciela akademickiego i działalności słuchaczy. Przy czym czynnikiem regulującym tę współzależność jest nauczyciel akademicki ze względu na swoje przygotowanie pedagogiczne i stopień opanowania wiedzy merytorycznej.

Dlatego też, zgadzając się z K.Sołtykiewiczem i F.Górczykiem, po uwzględnieniu powyższych zastrzeżeń, można przyjąć, że aparat kierowniczo-rozjemczy w taktycznym ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP to zespół oficerów o określonej strukturze organizacyjnej z nadanymi im uprawnieniami i nałożonymi obowiązkami, doraźnie powoływany do zorganizowania i zabezpieczenia ćwiczenia oraz kierowania jego przebiegiem, wyposażony w niezbędne narzędzia pracy, środki transportu i łączności, powiązany wzajemnie zależnościami funkcjonalnymi, służbowymi i dydaktycznymi ze strukturą organizacyjną ćwiczących zespołów słuchaczy /ćwiczących dowództw i sztabów/.

116/ Np. Teoria swobodnego wychowania / J.J.Rousseau, L.Tołstoj, E.Key, a w postaci mniej skrajnej - J.Dewey/ - reprezentuje pogląd, że nauczyciel ma być tylko doradcą, a nie realizatorem jakiegoś z góry ustalonego toku kształcenia; Teoria absolutyzmu pedagogicznego związana z tzw. szkołą tradycyjną - reprezentuje pogląd, że nauczyciel naucza podając gotowe wiadomości, uczeń zaś biernie je przyswaja.

117/ Pedagogika. Pod redakcją B.Suchodolskiego. Wyd. PWN, W-wa 1980r., s. 314.

118/ Tamże, s. 314.

4.1.2. Struktura organizacyjna i zadania aparatu kierowniczo-rozjemczego taktycznego ćwiczenia szkieletowego w ASG WP

Struktura organizacyjna aparatu kierowniczo-rozjemczego ulegała zmianom stosownie do struktury organizacyjnej całości ćwiczenia, a także miejsca jego prowadzenia i ilości szczebli ćwiczących. Zmiany te dotyczyły głównie nazw poszczególnych elementów aparatu kierowniczo-rozjemczego lub ich wzajemnego podporządkowania. Nie były to więc zmiany na tyle strukturalne, ażeby wymagały zmiany zasad działania aparatu kierowniczo-rozjemczego. Generalnie, można stwierdzić, że struktura organizacyjna funkcjonującego aparatu kierowniczo-rozjemczego w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP jest wzorowana na strukturze organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego ćwiczeń prowadzonych w procesie szkolenia etatowych sztabów i wojsk.

Nie w pełni uwzględnia się specyfikę akademii, szczególnie zaś cele i treści kształcenia słuchaczy, strukturę organizacyjną uczelni, a także przygotowanie słuchaczy do udziału w ćwiczeniu szkieletowym. Poza tym, nie w pełni uwzględnia się wzajemne zależności pomiędzy kierownictwem ćwiczenia i ćwiczącymi słuchaczami, zależności, które występują w procesie kształcenia w akademii podczas kształcenia kursowego.

Podstawowymi ogniwami struktury organizacyjnej kierownictwa ćwiczenia są:

- kierownik ćwiczenia;
- grupa operacyjna;
- rozjemcy taktyczni;
- grupy podgrywające;
- grupa omówieniowa;
- grupa badawcza;
- grupa zabezpieczenia.

Ażeby w pełni uwzględnić zależności, które powinny wystąpić pomiędzy aparatem kierowniczo-rozjemczym a ćwiczącymi zespołami słuchaczy i przedstawić propozycje zmian w strukturze organizacyjnej tego aparatu jest dokonanie analizy tych zależności i przypisanie ich określonym elementom tej struktury.

Pierwszą grupą tych zależności są zależności funkcjonalne i służbowe.^{119/} Wymagane są one w toku kierowania każdą twórczą /celową/ zespołową działalnością ludzką, która funkcjonuje w określonej dziedzinie. Zależność służbowa jest podstawową, uzależniającą podwładnego od przełożonego. Natomiast zależność funkcjonalna jest pomocniczą i polega na powiązaniu między osobami lub wyspecjalizowanymi organami funkcjonującymi w określonej dziedzinie. Również obydwie te zależności występują w toku pracy dowódczej i sztabowej, a także w toku działalności dydaktycznej podczas ćwiczeń. I stąd można o nich mówić także w odniesieniu do aparatu kierowniczo-rozjemczego.

Ćwiczący zespół słuchaczy jako określone dowództwo i sztab jest elementem większego systemu dowodzenia, a wyrabianie u słuchaczy umiejętności i nawyków wynikających z zależności służbowych i funkcjonalnych, obok innych treści kształcenia, stanowi treść ćwiczenia szkieletowego. Biorąc pod uwagę zasadę realizmu ćwiczenia należy w nim te zależności służbowe i funkcjonalne stworzyć. Jednym z elementów tworzenia sytuacji taktyczno-operacyjnych i inscenizacji działalności sztabowej określonego dowództwa i sztabu jest zabezpieczenie informacyjne działania ćwiczących. Można więc mówić o zależnościach służbowych i funkcjonalnych typu operacyjnego, które wynikają z określonej sytuacji taktyczno-operacyjnej przyjętej w ćwiczeniu.

Ponieważ w ćwiczeniu szkieletowym nie występują wszystkie elementy systemu dowodzenia powiązane funkcjonalnie i służbowo z ćwiczącym do-
119/ Por. W. Mróz. Zarys kierowania i organizacji pracy dowódczej i sztabowej. Wyd. Szt. Gen. W-wa 1978 r., s. 31.

wództwem i sztabem to działanie ich musi być podgrywane. Podgrywanie to powinno stworzyć u ćwiczących pełen obraz zależności funkcjonalnych i służbowych, który występował będzie w toku rzeczywistych działań bojowych. Powinno ono także umożliwić ćwiczącym oddziaływanie w zakresie funkcjonalnym i służbowym na pozostałe elementy systemu dowodzenia występujące na przyszłym polu walki, a nie ćwiczące w ćwiczeniu.

Z powyższej analizy wynika, że w aparacie kierowniczo-rozjemczym powinien wystąpić taki element jego struktury organizacyjnej, który realizował będzie w stosunku do ćwiczących zależności funkcjonalne i służbowe typu operacyjnego.

Zadanie to mogą realizować zespoły podgrywające. Biorąc pod uwagę potrzeby zabezpieczenia informacyjnego dla zespołów ćwiczących, a także potrzebę stworzenia zależności funkcjonalnych i służbowych /operacyjnych/ niezbędne jest tworzenie w ćwiczeniu szkieletowych następujących zespołów podgrywających:

- zespół podgrywający działanie dowództwa i sztabu nadrzędnego;
- zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego;
- zespół podgrywający działanie sąsiadów.

W dotychczasowej praktyce szkoleniowej w ASG WP nie powoływano do składu aparatu kierowniczo-rozjemczego oddzielnego zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu nadrzędnego. Jego zadania wykonywać miała grupa operacyjna kierownictwa ćwiczenia. W związku z innymi zadaniami typu organizacyjnego, zadanie to w działaniu grupy operacyjnej schodziło na plan dalszy. Z przeprowadzonych badań wynika, że ćwiczące zespoły słuchaczy nie odczuwały oddziaływania szczebla nadrzędnego^{120/}

120/ Zob. Sprawozdanie z badań przeprowadzonych w ćwiczeniu szkieletowym nr 100 i 200 I i II KWL w roku akademickim 1988/89, s. 305 niniejszej rozprawy.

/69% odpowiedzi ankietowanych słuchaczy z dywizyjnych zespołów ćwiczących/.

Zespoły podgrywające oprócz tworzenia obrazu zależności funkcjonalnych i służbowych typu operacyjnego powinny także realizować funkcje dydaktyczne. Sprowadzają się one głównie do wzorowego, wręcz pedantycznego działania jako elementy systemu dowodzenia, w którym funkcjonuje ćwiczący zespół słuchaczy. Z dydaktycznego punktu widzenia działanie każdego zespołu podgrywającego powinno mieć elementy pokazu dla ćwiczących. Tylko w wyjątkowych wypadkach zagrażających realizacji celów i zagadnień szkoleniowych ćwiczenia, nauczyciele akademicki występujący w zespołach podgrywających mogą wykorzystywać swoje funkcje kierownicze procesu dydaktycznego.

Natomiast jako bezpośredni organizatorzy i realizatorzy procesu dydaktycznego w ćwiczeniu szkieletowym w stosunku do słuchaczy występują rozjemcy taktyczni, którzy stanowią kolejny element struktury organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego.

Z etymologicznego punktu widzenia pojęcie rozjemcy, zarówno w języku cywilnym jak i wojskowym, związane było dawniej z rozstrzygnięciem spraw spornych.^{121/} Wraz z doskonaleniem ćwiczeń taktycznych jako formy kształcenia taktycznego zmieniło się pojęcie i zadania rozjemców.

Współcześnie uważa się, że rozjemca to "oficer spełniający w czasie ćwiczenia rolę przedstawiciela kierownictwa ćwiczenia, występujący jako osoba neutralna przy dowódcy, sztabie lub jednostce wojskowej".^{122/}

Powyższa definicja poprawna w odniesieniu do rozjemców w ogóle, wymaga uszczegółowienia w odniesieniu do rozjemców taktycznych w ćwiczeniach szkieletowych w ASG WP. W ćwiczeniu tym występuje nowa problematyka znana słuchaczom od strony teoretycznej, bądź też opanowane przez

121/ Słownik języka polskiego. Wyd. PWN, W-wa 1974r. s. 706.

122/ Leksykon wiedzy wojskowej. Wyd. MON, W-wa 1979 r., s. 370.

słuchaczy zagadnienia działalności praktycznej sztabu, ale wykonywane dotychczas przez słuchaczy bez uwzględniania czasu operacyjnego. Jest to cały kompleks zagadnień organizacji i praktycznego działania sztabu w ramach współpracy informacyjnej ze sztabem nadrzędnym, z sąsiednimi sztabami i podległymi sztabami elementów ugrupowania bojowego. Współpraca ta realizowana jest przez słuchaczy w ćwiczeniu szkieletowym w realnym czasie operacyjnym. Dlatego też, nauczyciel akademicki jako rozjemca taktyczny musi w pełni zrealizować swoją kierowniczą funkcję wynikającą z istoty procesu dydaktycznego.

Jednocześnie, będąc "przedłużeniem" kierownika ćwiczenia i pełniąc stały nadzór nad działaniem ćwiczących, rozjemca taktyczny czuwa nad terminowym napływem do ćwiczących informacji taktyczno-operacyjnych od zespołów podgrywających. Osobiście jednak powinien unikać podgrywania ćwiczącym zależności służbowych i funkcjonalnych typu operacyjnego.

Kolejną, ważną dziedziną działalności rozjemcy taktycznego w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP jest działalność kontrolna w stosunku do wszystkich słuchaczy ćwiczących w danym zespole /dowództwie i sztabie/. Działalność ta ma na celu dokonywanie oceny indywidualnej słuchaczy i formułowanie wniosków co do ich umiejętności, a w tym szczególnie:

- wykorzystywania wiedzy teoretycznej w praktycznym działaniu na zajmowanym stanowisku służbowym w dowództwie i sztabie w relacjach przełożony, podwładny, sąsiad;
- posługiwania się środkami technicznymi, a głównie środkami łączności;
- rozwiązywania problemów taktyczno-operacyjnych i organizacyjnych pracy wewnątrz i na zewnątrz dowództwa i sztabu.

Przeprowadzone badania w roku akademickim 1986/87 i 1987/88 wykazały, że rozjemcy są mocnym ogniwem aparatu kierowniczo-rozjemczego taktycznych ćwiczeń szkieletowych w ASG WP. Sposoby ich działania zostały

szczególono przedstawione w metodyce nauczania taktyki ogólnej w ASG WP.^{123/}

Zmiany w strukturze organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego ćwiczenia szkieletowego w ASG WP wynikające z potrzeby powoływania oddzielnego zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu szczebla nadrzędnego, powodują zmianę roli i zadań grupy operacyjnej i ścisłego kierownictwa ćwiczenia.^{124/}

Kierownik ćwiczenia jako zasadnicze ogniwo kierownictwa ćwiczenia i główna osoba funkcyjna w ćwiczeniu, będąc przełożonym wszystkich wchodzących w skład poszczególnych elementów struktury organizacyjnej całego ćwiczenia, kierując ich działaniem zapewnia zrealizowanie zaplanowanych zagadnień szkoleniowych i osiągnięcie założonych celów ćwiczenia. Stąd też, działalność kierownictwa ćwiczenia, obok rozwiązywania problemów organizacyjnych i realizacyjnych procesu dydaktycznego w ćwiczeniu, głównie sprowadza się do działalności kontrolnej w stosunku do składów osobowych wszystkich elementów struktury organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego i działalności dydaktycznej w stosunku do słuchaczy. Ażeby zapewnić kierownikowi ćwiczenia możliwość skutecznego i ciągłego oddziaływania na wszystkie elementy struktury organizacyjnej ćwiczenia niezbędne jest powołanie takich zastępców, którzy odpowiedzialiby tej strukturze.

Biorąc to pod uwagę, a także uwzględniając tzw. potencjalną rozpiętość kierowania^{125/} należałoby do składu kierownictwa ćwiczenia powoływać następujących zastępców kierownika ćwiczenia:

123/. Metodyka nauczania taktyki ogólnej w ASG WP. Wyd. ASG WP, W-wa 1983 r., s. 104-124.

124/. Ścisłe kier. ćwicz. to kierownik ćwiczenia i jego zastępcy.

125/ W.Mróż. Zarys kierowania i organizacji pracy dowódczej i sztabowej. Wyd. Szt.Gen. W-wa 1978, s. 39. Potencjalna rozpiętość kierowania jest to liczba bezpośrednich podwładnych, którymi kierownik może sprawnie kierować. Wynika z niej, że wyższemu przełożonemu nie powinno bezpośrednio podlegać więcej niż 4-6 podwładnych - szefów niższego szczebla.

- do spraw taktyczno-operacyjnych;
- do spraw rozjemców taktycznych;
- do spraw zespołów podgrywających;
- do spraw wychowawczych^{126/};
- szefa sztabu kierownictwa ćwiczenia.

Przy takim składzie kierownictwa ćwiczenia jego działanie może przebiegać według modelu zadań przedstawionego w tabeli 3. Model ten można zastosować w każdym etapie pracy kierownictwa ćwiczenia, szczególnie podczas codziennych odpraw aparatu kierowniczo-rozjemczego. Model ten obejmuje także wszystkie ogniwa organizowania i kierowania procesem dydaktycznym. W proponowanej strukturze organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego ćwiczenia ulegają zmianie zadania dotychczasowej grupy operacyjnej kierownictwa ćwiczenia. Stanowi ona swoisty sztab kierownictwa ćwiczenia do wykonywania zadań organizacyjno-koordynacyjnych i materiałowo-technicznego zabezpieczenia

Wnioski:

1. Zabezpieczenie informacyjne ćwiczących zespołów słuchaczy wymaga stworzenia w strukturze organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego takich jego elementów, które podgrywać będą wszystkie zależności służbowe i funkcjonalne typu operacyjnego występujące w toku rzeczywistych działań bojowych na przyszłym polu walki.
2. Elementy struktury organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego taktycznego ćwiczenia szkieletowego w ASG WP powinny mieć przejrzyste określone zależności służbowe i funkcjonalne oraz dydaktyczne i organizacyjno-kontrolne w stosunku do zespołów ćwiczących. Zależ-

126/ Głównie ze względu na fakt uczestniczenia w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP słuchaczy WAP. W wypadku gdy w ćwiczeniu nie uczestniczą słuchacze WAP, powoływanie zastępcy kierownika ćwiczenia do spraw wychowawczych, z dydaktycznego punktu widzenia, nie jest konieczne

ności powyższe powinny być znane słuchaczom w zespołach ćwiczących.

Lp.	Zadania dydaktyczno-organizacyjne	Wykonawcy
1.	Określanie celów szkoleniowych ćwiczenia /głównych, cząstkowych, etapowych, itp./	Kierownik ćwiczenia Z-ca ds. taktycznych
2.	Określanie zagadnień szkoleniowych i wynikających z nich sytuacji taktyczno-operacyjnych	Kierownik ćwiczenia Z-ca ds. taktycznych
3.	Określanie sposobów kształcenia słuchaczy	Kierownik ćwiczenia Z-ca ds. rozjemców taktycznych
4.	Określenie sposobów zabezpieczenia informacyjnego działania ćwiczących zespołów słuchaczy	Kierownik ćwiczenia Z-ca ds. zespołów podgrywających
5.	Określanie materiałowo-technicznego i kwatermistrzowskiego zabezpieczenia ćwiczenia	Kierownik ćwiczenia Szef sztabu kierownictwa ćwiczenia
6.	Kontrola wyników kształcenia w toku ćwiczenia	Kierownik ćwiczenia Z-ca ds. rozjemców taktycznych
7.	Opracowywanie poprawek /uzupełnień/ do planu przeprowadzenia ćwiczenia	Kierownik ćwiczenia Szef sztabu kierownictwa ćwiczenia
8.	Określanie zadań dla grupy badawczej i grupy omówienia	Kierownik ćwiczenia Szef sztabu kierownictwa ćwiczenia
<p><u>Uwaga</u></p> <p>Zastępca kierownika ćwiczenia ds. wychowawczych uczestniczy w realizacji powyższych zadań w odniesieniu do słuchaczy WAP.</p>		
<p>Tabela 3: Model podziału zadań w kierownictwie ćwiczenia.</p>		

4.2. Skład i zadania zespołów podgrywających w taktycznym ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP

4.2.1. Pojęcie zespołów podgrywających

Zespół podgrywający to specjalnie powołana w ćwiczeniu grupa oficerów do podgrywania działania nie ćwiczących elementów systemu dowodzenia^{127/} w zakresie niezbędnym do zapewnienia prawidłowego /realnego/ działania elementów ćwiczących tegoż systemu.

W literaturze przedmiotu nie zostało dotychczas określone precyzyjnie znaczenie terminu "podgrywanie" w odniesieniu do ćwiczeń taktycznych. Najczęściej zespołom podgrywającym przypisuje się zadanie przygotowania niezbędnych danych i dokumentów charakteryzujących aktualną sytuację bojową w poszczególnych elementach ugrupowania bojowego stron oraz przekazywania ćwiczącym informacji o działaniu wojsk własnych i przeciwnika.

W języku polskim termin "podegrać /podgrywać/" stosuje się w czasie gry w karty przypisując mu następujące znaczenie: "podegrać /podgrywać/ - wyjść umożliwiając partnerowi lub kontrpartnerowi wzięcia w dalszej rozgrywce nieprzewidzianej lewy".^{128/} Trudno zauważyć jakikolwiek związek tak rozumianego znaczenia tego terminu z ćwiczeniami taktycznymi.

Termin "podgrywać" w odniesieniu do ćwiczeń taktycznych znaczy działać za nie ćwiczące elementy określonego systemu dowodzenia, przy

127/ System dowodzenia jest to uporządkowana - zgodnie z zasadami sztuki wojennej - całość, złożona z organów i środków dowodzenia sprzężonych ze sobą informacyjnie i zapewniające podejmowanie stosownych decyzji na wszystkich szczeblach organizacyjnych oraz ich sprawną, terminową i bezwzględną realizację. Zob. Dowodzenie dywizją /pułkiem/ w działaniach bojowych. Podręcznik, cz. I. Wyd. ASG WP, W-wa 1980 r., s. 29.

128/ Mały słownik języka polskiego. Wyd. PWN, W-wa 1974 r., s. 577.

czym "działać" to wywierać wpływ, wrażenie, wywoływać reakcję, oddziaływać"^{129/}. Chodzi więc o wykonywanie za nie ćwiczące elementy systemu dowodzenia tych zadań cząstkowych, które u ćwiczących wywoływać powinny reakcje i wrażenie działania całego systemu.^{130/}

Podgrywanie powinno powodować u ćwiczących oczekiwany skutek, zgodny z zaplanowanymi w ćwiczeniu zagadnieniami szkoleniowymi oraz umożliwiać im realizowanie procesu dowodzenia zgodnie z zasadami sztuki operacyjnej i taktyki. Poza tym, aby podgrywanie sprostało tym wymaganiom i stworzyło w toku ćwiczenia możliwość powstawania u ćwiczących obrazu przyszłego pola walki, a szczególnie funkcjonowania w nim systemu dowodzenia powinno być ono realne, to znaczy zgodne z działaniem podgrywanych elementów systemu w toku rzeczywistych działań bojowych na przyszłym polu walki.

Reasumując można przyjąć, że podgrywanie to wywieranie wpływu i wrażenia, wywoływanie reakcji poprzez realne oddziaływanie na ćwiczące elementy systemu dowodzenia przez nie ćwiczące elementy tegoż systemu w celu umożliwienia ćwiczącym rozwiązywania problemów taktycznych wynikających z przyjętych w ćwiczeniu zagadnień szkoleniowych dotyczących przygotowania i prowadzenia działań bojowych.

Struktura organizacyjna zespołów podgrywających wynika ze struktury organizacyjnej tych elementów systemu dowodzenia, których działanie ma dany zespół podgrywać. Powinna także uwzględniać źródła informacji taktyczno-operacyjnych występujące na przyszłym polu walki.

Biorąc pod uwagę strukturę organizacyjną wojsk i przyjęty system dowodzenia, a także źródła informacji taktyczno-operacyjnych dla określonego szczebla dowodzenia niezbędne jest wydzielenie w ćwiczeniu

129/ Tamże, s. 150.

130/ Najkrócej określił to jeden z respondentów ankiety. Uważa on, że w wyniku podgrywania ćwiczący powinni "czuć że dowodzą podległymi elementami ugrupowania oraz czuć, że są dowodzeni przez przełożonego". Zob. s. 303.

szkieletowym następujących zespołów podgrywających:

- zespół podgrywający działanie dowództwa i sztabu nadrzędnego;
- zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego;
- zespół podgrywający działanie sąsiadów.

Skład poszczególnych zespołów podgrywających oraz sposób ich wykorzystania w toku ćwiczenia zależy od struktury organizacyjnej ćwiczenia, a głównie od ilości szczebli ćwiczących i od ilości ćwiczących zespołów słuchaczy.

Wnioski:

1. Podgrywanie to wykonywanie za nie ćwiczące elementy systemu dowodzenia tych zadań cząstkowych, które u ćwiczących wywołują reakcje i wrażenie działania całego systemu i zapewniają realne działanie elementów ćwiczących.
2. Podgrywanie powinno być realne, tzn. zgodne z działaniem podgrywanych elementów systemu dowodzenia w toku rzeczywistych działań bojowych na przyszłym polu walki.

4.2.2. Zespół podgrywający działanie dowództwa i sztabu szczebla nadrzędnego.

W dotychczasowej praktyce szkoleniowej w ASG WP nie powoływano w składzie aparatu kierowniczo-rozjemczego oddzielnego zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu szczebla nadrzędnego. Jego zadania wykonywać miała grupa operacyjna kierownictwa ćwiczenia. W związku z innymi zadaniami, głównie typu operacyjnego, zadanie to w działaniu grupy operacyjnej schodziło na plan dalszy.

Z przeprowadzonych badań wynika, że ćwiczące zespoły słuchaczy nie odczuwały oddziaływania szczebla nadrzędnego /69% odpowiedzi ankieto-

wanych słuchaczy/. Według słuchaczy oddziaływanie informacyjne grupy operacyjnej kierownictwa ćwiczenia /szczebel nadrzędny/ w stosunku do zespołów ćwiczących sprowadza się głównie do przekazywania im rozkazów /zarządzeń/ bojowych i przyjmowania okresowych meldunków od ćwiczących. Często jednak ćwiczący odnoszą wrażenie przekazywania meldunków do kierownictwa ćwiczenia, a nie do sztabu nadrzędnego. Widoczny jest brak stałego i ciągłego kontaktu informacyjnego pomiędzy ćwiczącym dowódcą i jego sztabem, a dowódcą i sztabem nadrzędnym .^{131/}

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, że 90% ankietowanych nauczycieli akademickich odczuwa potrzebę zaktywizowania kierownictwa ćwiczenia w celu realniejszego niż dotychczas podgrywania ćwiczącym działania dowództwa i sztabu armii, a 77% ankietowanych nauczycieli akademickich uważa, że powołanie oddzielnego zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu armii urealni obieg informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu szkieletowym I i II kursu.

Z kolei, 69% ankietowanych słuchaczy twierdzi, że nie odczuwali w ćwiczeniu szkieletowym 1988/89 działania dowództwa i sztabu armii.

Również słuchacze, którzy działali w zespołach podgrywających, w odpowiedziach na zadane w ankiecie pytania, wnioskuje o utworzenie oddzielnego zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu armii.^{132/}

Biorąc pod uwagę powyższe wyniki badań, a także konieczność realności obiegu informacji taktyczno-operacyjnych można stwierdzić, że powołanie w ćwiczeniu szkieletowym oddzielnego zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu szczebla nadrzędnego urealni obieg infor-

131/ W ćwiczeniu szkieletowym 1987/88 roku akademickim ćwiczący dowódca dywizji nie spotkał się z dowódcą armii ani razu przez cały czas trwania ćwiczenia. Takie odczucie wynieśli ćwiczący z ćwiczenia.

132/ Zob. Sprawozdanie z badań przeprowadzonych w ćwiczeniu szkieletowym nr 100 i 200 I i II KWL w roku akademickim 1988/89 - zał.- 13 niniejszej rozprawy, s. 302.

w ćwiczeniu i zbliży go do obiegu informacji w rzeczywistych działaniach bojowych.

Na podstawie analizy zakresu działania szczebla nadrzędnego w systemie dowodzenia na przyszłym polu walki, można określić /wyróżnić/ następujące zadania dla zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu szczebla nadrzędnego:

- stawianie zadań bojowych ćwiczącym;
- prowadzenie rekonesansu dowódcy szczebla nadrzędnego, w którym uczestniczy dowódca /grupa operacyjna sztabu/ szczebla ćwiczącego;
- organizowanie współdziałania i zabezpieczenia działań bojowych przez szczebel nadrzędny na rzecz szczebla ćwiczącego;
- zatwierdzanie zamiarów /decyzji/ ćwiczącym;
- egzekwowanie i przyjmowanie wszelkich meldunków bojowych od ćwiczących;
- informowanie ćwiczących o zadaniach wykonywanych na ich korzyść przez elementy ugrupowania bojowego szczebla nadrzędnego i wyższych, a także o położeniu tych elementów stosownie do potrzeb ćwiczących;
- przyjmowanie i /w zależności od sytuacji/ realizowanie próśb dowódcy i sztabu ćwiczącego;
- opracowywanie /precyzowanie/ kolejnych zadań bojowych dla szczebla ćwiczącego stosownie do ich poprzednich decyzji i zadań wynikających z planu przeprowadzenia ćwiczenia;
- realizowanie "kontroli i pomocy" ze strony szczebla nadrzędnego w stosunku do szczebla ćwiczącego.

Skład ilościowy i funkcjonalny zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu szczebla nadrzędnego zależy od najwyższego szczebla ćwiczącego /w ćwiczeniu jednoszczeblowym od szczebla ćwiczącego/.

W taktycznym ćwiczeniu szkieletowym II KWL w ASG WP /ćwiczenie dywizyjne/ zespół podgrywający podgrywa ćwiczącym działanie dowództwa i sztabu armii. Z porównania zakresów działania dowództwa i sztabu armii z jednej i zespołu podgrywającego z drugiej strony wynika, że zespół ten powinien stanowić zasadniczy trzon dowództwa i sztabu armii. W skład zespołu podgrywającego powinny więc wejść odpowiedniki osób funkcyjnych dowództwa i sztabu armii. Jednakże główne zadania związane z podgrywaniem wykonywane będą przez dowództwo i pion operacyjny tego zespołu.

Na podstawie przeprowadzonych badań ćwiczeń szkieletowych I i II KWL w roku akademickim 1987/88 i 1988/89, a także na podstawie analizy oddziaływania informacyjnego dowództwa i sztabu armii na podległe dowództwo i sztab dywizji określone zostały wielkości częstotliwości i czasów wykonywania poszczególnych zadań przez zespół podgrywający. Zestawienie tych zadań z uwzględnieniem ich częstotliwości i czasu ich wykonywania przedstawia tabela 4.

Z zestawienia wynika, że w ciągu doby na wykonanie zadań przez pion operacyjny zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu armii potrzeba 57-90 godzin. Biorąc pod uwagę okres wydajnej pracy członków zespołu /około 12 godzin/ można przyjąć, że pion operacyjny zespołu powinien liczyć 6-8 oficerów.

W związku z tym, że ze składu słuchaczy II KWL najczęściej organizuje się trzy zespoły ćwiczące to w pionie operacyjnym zespołu podgrywającego powinno być przynajmniej trzech oficerów, którzy w stosunku do ćwiczących zespołów podgrywaliby działanie oficerów kierunkowych sztabu armii. Całością pracy oficerów kierunkowych mógłby kierować oficer podgrywający działanie szefa oddziału operacyjnego - zastępcy szefa sztabu armii. Również ze względu na ilość zespołów ćwiczących należałoby przewidzieć trzech oficerów podgrywających działanie ścisłego dowództwa armii. Mogliby to być dowódca, szef sztabu i zastępca do

Lp.	Zadania realizowane przez zespół podgrywający działanie dowództwa i sztabu armii /pion operacyjny/	Częstotliwość w ciągu doby	Orientacyjny czas podgrywania dla jednego zespołu ćwiczącego	Orientacyjny czas podgrywania dla trzech zespołów ćwiczących
1.	Stawianie zadań bojowych	1-2	1-2	3-6
2.	Prowadzenie rekonesansów	1-2	2-4	6-12
3.	Organizowanie współdziałania i zabezpieczenia działań bojowych	1-2	1-2	3-6
4.	Zatwierdzanie decyzji ćwiczącym	1-2	1-2	3-6
5.	Przyjmowanie meldunków dobowych	1	0,5	1,5
6.	Przyjmowanie meldunków okresowych	4-6	2-3	6-9
7.	Informowanie ćwiczących o działaniu elementów ugrupowania armii	3-4	1,5-2	4,5-6
8.	Odpowiedzi na prośby ćwiczących	2-4	1-2	3-6
9.	Opracowywanie nowych zadań dla ćwiczących /częstkowych, uzupełniających, itp./	1-2	2-4	6-12
10.	Kontrola i pomoc dla ćwiczących	3	3	9
11.	Analiza i ocena informacji napływających od ćwiczących	w sposób ciągły	3-4	9-12
12.	Udzielanie zezwolenia na realizację poszczególnych etapów decyzji ćwiczących np. użycie odwodów,	4-6	1-1,5	3-4,5
Razem:			19-30	57-90

Tabela 4 : Zestawienie zadań wykonywanych przez zespół podgrywający działanie dowództwa i sztabu armii

spraw liniowych. Uwzględniając podział funkcji w zespole podgrywającym za pion operacyjny i teoretyczne wyliczenia potrzeb ilościowych składu zespołu można przyjąć że pion operacyjny zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu armii powinien się składać z dowódcy armii, zastępcy do spraw liniowych, szefa sztabu, szefa oddziału operacyjnego i trzech oficerów kierunkowych.

Podobne zadania, jakie wykonuje pion operacyjny zespołu podgrywającego w stosunku do ćwiczących dowództw i wydziałów operacyjnych dywizji, wykonują członkowie zespołu podgrywającego działanie szefostw rodzajów wojsk i służb w stosunku do szefów rodzajów wojsk i służb dywizji. Jednak zakres tych zadań i czas ich wykonywania jest mniejszy niż w przypadku pionów operacyjnych. Także mniejsze są zespoły słuchaczy ćwiczących w roli szefów rodzajów wojsk i służb dywizji. Praktycznie w każdym ćwiczącym zespole 1-2 słuchaczy ćwiczy w roli określonego szefa /zastępcy/ rodzaju wojsk i służb. W związku z tym do zespołu podgrywającego działanie sztabu armii wystarczy wyznaczyć po jednym nauczycielu akademickim z odpowiednich katedr taktyki rodzajów wojsk. W stosunku do ćwiczących występować oni będą jako szefowie /dowódcy/ rodzajów wojsk /służb/ armii.

Biorąc pod uwagę powyższe wyliczenia, a także uwzględniając ilość ćwiczących zespołów można przyjąć, że do zespołu podgrywającego dowództwo i sztab armii w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP należałoby wyznaczyć siedmiu nauczycieli akademickich pionu ogólnowojskowego i po jednym nauczycielu akademickim z katedr taktyki rodzajów wojsk.

Proponowany skład zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu armii w taktycznym ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP przedstawia tabela 5.

Proponowany skład zespołu jest dostosowany do ćwiczenia szkieletowego, w którym realizowane są zagadnienia szkoleniowe dotyczące podstawowych rodzajów działań bojowych. W określonych sytuacjach szkoleniowych,

Ip.	Funkcja w zespole podgrywającym	Funkcja podgrywana w stosunku do ćwiczących	Ilość	Specjalność
1.	Kierownik zespołu	Dowódca armii	1	Ogólnowoj.
2.	Zastępcy kierownika zespołu	Szef sztabu armii	1	- " -
		Zastępca dcy A ds. liniowych	1	- " -
		Szef zarządu wychowawczego armii	1	Polit.
3.	Członkowie zespołu podgrywającego	Szef Oddziału Operac. armii	1	Ogólnowoj.
		Oficerowie Wydziału kierunków	3	- " -
		Szef Oddziału Rozpoznawczego armii	1	Rozpozn.
		Szef WRiArt. armii	1	Artyl.
		Szef WChem. armii	1	Chem.
		Szef W.Inż. armii	1	Inż.
		Kwatermistrz armii	1	Tyły
		Szef służb techn. armii	1	Techn.
		Przedstawiciel Lotnictwa przy sztabie armii	1	Lotn.
Razem:			16	

Tabela 5: Skład zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu armii w taktycznym ćwiczeniu szkieletowym II KWL

w zależności od przerabianej problematyki może okazać się konieczne powoływanie innych członków zespołu podgrywającego. Np. na okres przegrupowania - oficera, który w stosunku do ćwiczących będzie podgrywał działanie komendanta okręgowej grupy kierowania ruchem wojsk, itp.

Przedstawiony skład zespołu podgrywającego działanie dowództwa

i sztabu armii może być stosowany zarówno w ćwiczeniu jednoszczeblowym /II KWL/ jak również w ćwiczeniu dwuszczeblowym /I i II KWL/.

Natomiast w ćwiczeniu szkieletowym I KWL /pułkowe/ zespół podgrywiający szczebel nadrzędny podgrywa działanie dowództwa i sztabu dywizji. W wypadku gdy ćwiczenie to prowadzone jest razem z ćwiczeniem II KWL jako ćwiczenie dwuszczeblowe, wówczas nie ma potrzeby powoływania takiego zespołu. Jego rolę, w stosunku do ćwiczących zespołów I KWL spełniają zespoły ćwiczące słuchaczy II KWL. Ponieważ, z punktu widzenia poprawności procesu dydaktycznego w ASG WP takie rozwiązanie jest niekorzystne poniżej zostaną przedstawione zadania i skład grupy podgrywiającej działanie dowództwa i sztabu dywizji w jednoszczeblowym ćwiczeniu szkieletowym I KWL /pułkowe/.

Generalnie można stwierdzić, że zadania realizowane przez ten zespół będą podobne pod względem treści jak w ćwiczeniu dywizyjnym. Zmieni się natomiast zakres tych zadań i częstotliwość ich wykonywania. Wynika to z częstotliwości prowadzenia poszczególnych rodzajów działań i czasu ich realizacji przez pułk. Wpływa to na częstotliwość i czas realizacji zadań przez zespół podgrywiający. Informacje przepływające pomiędzy dowództwami i sztabami pułku i dywizji są zakresowo krótsze i objętościowo mniejsze niż informacje przepływające pomiędzy dowództwami i sztabami dywizji i armii. Większą jest natomiast częstotliwość przepływu między pułkiem i dywizją niż między dywizją i armią.

W związku z tym skład zespołu podgrywiającego w ćwiczeniu szkieletowym I KWL, działanie dowództwa i sztabu dywizji powinien być zbliżony do składu zespołu podgrywiającego w ćwiczeniu II KWL. Jednakże w ćwiczeniu I KWL tworzona jest większa ilość ćwiczących zespołów słuchaczy. W ostatnich kilku latach ze składu słuchaczy I KWL tworzy się sześć zespołów ćwiczących.

Pomimo tego, że poszczególne zespoły ćwiczące realizowałyby w tym samym czasie jednakowe zagadnienia szkoleniowe, to należałoby dążyć do

tego, ażeby każdemu zespołowi ćwiczącemu podgrywał jeden oficer pionu operacyjnego - podgrywałby on działanie nieetatowego oficera kierunkowego wydziału operacyjnego dywizji. Powoduje to potrzebę wyznaczenia do zespołu podgrywającego sześciu oficerów ogólnowojskowych ze składu nauczycieli akademickich. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że problematyka szkoleniowa na szczeblu pułku jest prostsza i zakresowo mniejsza i na ogół znana przez nauczycieli akademickich można dopuścić, aby w wyjątkowych wypadkach jeden oficer ogólnowojskowy z grupy podgrywającej podgrywał dla dwóch zespołów ćwiczących. Należy jednak mieć na uwadze, że o ile pozwalają na to możliwości kadrowe, to należy dążyć do tego, aby do zespołu podgrywającego wyznaczyć sześciu oficerów ogólnowojskowych.

Podobnie wygląda sprawa z oficerami rodzajów wojsk i służb wchodzącymi w skład grupy podgrywającej działanie dowództwa i sztabu dywizji. Wyznaczenie do zespołu po jednym "specjaliście" /jak w przypadku ćwiczenia dywizyjnego/ spowodowałoby konieczność podgrywania dla sześciu zespołów ćwiczących przez jednego specjalistę. Ze względu na zakres wykonywanych zadań, a także konieczność uwzględniania w toku podgrywania decyzji ćwiczących działanie oficerów specjalistów byłoby poważnie utrudnione i odbijałoby się to niekorzystnie na poprawności podgrywania. Dlatego też, uwzględniając zalecenia teorii kierowania, należy dążyć do tego, aby jeden oficer specjalista podgrywał dla 3-4 zespołów ćwiczących. Stąd też, można wnioskować, aby do zespołu podgrywającego działania dowództwa i sztabu dywizji w ćwiczeniu szkieletowym I KWL wydzielać po dwóch oficerów - nauczycieli z katedr taktyki rodzajów wojsk.

Biorąc pod uwagę powyższe, teoretyczne kalkulacje ilościowe, a także uwzględniając ilość ćwiczących zespołów słuchaczy można przyjąć, że do zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu dywizji w jednoszczeblowym ćwiczeniu szkieletowym I KWL w ASG WP należy wyznaczać

do 10 nauczycieli akademickich pionu ogólnowojskowego i po dwóch nauczycieli z katedr taktyki rodzajów wojsk. Proponowany skład zespołu przedstawia tabela 6.

Lp.	Funkcja w zespole podgrywającym	Funkcja podgrywana w stosunku do ćwiczącym	Ilość	Specjalność
1.	Kierownik zespołu	Dowódca dywizji	1	Ogólnowojsk.
2.	Zastępcy kierownika zespołu	Szef sztabu dywizji	1	
		Zastępca dowódcy dywizji ds. liniowych	1	
		Szef wydziału wychowawczego dywizji	1	
3.	Członkowie zespołu podgrywającego	Szef wydziału operacyjnego dywizji	1	Ogólnowojsk.
		Oficerowie wydziału operacyjnego dywizji	3-6	
		Szef wydziału rozpoznawczego dywizji	2	Rozp.
		Szef WRiArt dywizji	2	WRiArt.
		Szef OPL dywizji	2	OPL
		Szef WChem. dywizji	2	Chem.
		Szef WInż. dywizji	2	Inż.
		Szef WŁączn. dywizji	2	Łączn.
		Kwatermistrz dywizji	2	Tyły
		Szef sł. technicznych dywizji	2	Techn.
Razem:			24-27	

Tabela 6: Skład zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu dywizji w taktycznym ćwiczeniu szkieletowym I KWL

Wnioski:

1. W ćwiczeniach szkieletowych II KWL w ASG WP słuchacze nie odczuwają oddziaływania szczebla nadrzędnego na ćwiczące zespoły słuchaczy i dlatego postulują powołanie oddzielnego zespołu podgrywającego działanie dowództwa i sztabu armii.
2. Z teoretycznych kalkulacji ilościowych wynika, że:
 - zespół podgrywający działanie dowództwa i sztabu armii w ćwiczeniu szkieletowym w ASG WP powinien liczyć 6-8 oficerów ogólnowojskowych i po jednym z oficerów rodzajów wojsk i służb;
 - zespół podgrywający działanie dowództwa i sztabu dywizji w jednoszczeblowym ćwiczeniu szkieletowym I KWL powinien liczyć 10 oficerów ogólnowojskowych i po dwóch oficerów z każdego rodzaju wojsk.

4.2.3. Zespół podgrywający działanie sąsiadów.

W dotychczasowej praktyce szkoleniowej w ASG WP toku taktycznych ćwiczeń szkieletowych zespół podgrywający działanie sąsiadów nie był oddzielnie organizowany. Funkcjonował natomiast zespół podgrywający^{133/} łącznie wszystkie źródła informacji.

To powodowało, że przekazywał on ćwiczącym głównie informacje niezbędne do podejmowania decyzji. Podgrywanie działania sąsiadów, w takiej sytuacji schodziło na plan dalszy, a często nie było realizowane w ogóle. Potwierdzają to wyniki badań ankietowych, które zostały przeprowadzone wśród słuchaczy zespołów ćwiczących i podgrywających.

^{133/} Por. K. Sołtykiewicz i F. Górczyk. Opracowanie i prowadzenie egzaminacyjnego ćwiczenia szkieletowego Nr 300/Sz - Operacja zaczepna armii. Rozprawa doktorska. Cz. I. Wyd. ASG WP W-wa 1983 r. s. 114 oraz Metodyka nauczania taktyki ogólnej w ASG WP, Wyd. ASG WP, W-wa 1983 r., s. 120.

Podgrywanie działania sąsiadów powinno stwarzać ćwiczącym warunki informacyjne zbliżone do warunków przyszłego pola walki. W rzeczywistych działaniach bojowych na przyszłym polu walki zakres oddziaływania informacyjnego sąsiadów na określone dowództwo i sztab obejmuje głównie wymianę informacji taktyczno-operacyjnych między nimi. Informacje te dotyczą ich własnych zadań bojowych i stopnia ich wykonania, a także uzgadnianie współdziałania przy wykonywaniu zadań wspólnych lub wzajemnie się uzależniających.

Dlatego też, zespół podgrywający działanie sąsiadów powinien w toku ćwiczenia szkieletowego wykonywać następujące zadania:

- informowanie ćwiczących /okresowo lub na żądanie ćwiczących/, o wykonywanych zadaniach bojowych przez szczebel podgrywany i o aktualnym położeniu jego elementów ugrupowania bojowego, których działanie może mieć wpływ na działanie ćwiczących;

- zagadnienie współdziałania ze szczeblem ćwiczącym;

- zgłaszanie żądań i próśb do ćwiczących o podawanie informacji o ich położeniu i wykonywanych zadaniach bojowych oraz przyjmowanie od nich tych informacji;

- przekazywanie wszelkich informacji od "ludności cywilnej";

- podgrywanie innych realnych /występujących w rzeczywistych działaniach bojowych/ źródeł informacji, które mogą występować na przyszłym polu walki, z wyjątkiem szczebla nadrzędnego i podległych ćwiczącym ich elementów ugrupowania bojowego.

O tym kogo zaliczyć do sąsiadów określonego szczebla dowodzenia decyduje zawsze sytuacja taktyczno-operacyjna oraz realizowane aktualnie zadanie bojowe. Trudno jest więc jednoznacznie określić działanie jakich sąsiadów powinno być podgrywane przez zespół podgrywający.

Dlatego też, w toku ćwiczenia szkieletowego, zespół powinien być w gotowości do udzielenia ćwiczącym informacji o każdym z możliwych ich sąsiadów w danej sytuacji taktyczno-operacyjnej przyjętej w ćwiczeniu.

W podstawowych rodzajach działań bojowych sąsiadami danego szczebla są równorzędne szczeble dowodzenia działające z prawej i z lewej strony oraz z przodu i z tyłu rejonu działania ćwiczących.

Na skład ilościowy zespołu podgrywającego sąsiadów wpływa ilość i zakres zadań. Częstotliwość ich wykonywania, a także ilość zespołów ćwiczących.

W jednoszczeblowym, dywizyjnym ćwiczeniu taktycznym II KWL, zakres zadań wykonywanych przez zespół podgrywający działanie sąsiadów został przedstawiony w tabeli 7.

Ip.	Zadania realizowane przez zespół podgrywający działanie sąsiadów	Częstotliwość wykonywania zadań w ciągu doby	Czas potrzebny na opracowanie i przekazanie informacji	Łączna ilość czasu potrzebna na podgrywanie działań sąs.	Ilość podgrywanych sąsiadów	Łączna ilość czasu na podgryw. sąsiad.
		-	w godz.	w godz.	-	w godz.
1.	Informowanie ćwiczących o wykonywanych zadaniach bojowych i położeniu	4-6	0,5	2-3	2-3	4-9
2.	Uzgadnianie współdziałania	2-4	1	2-4	2-3	4-12
3.	Przyjmowanie informacji od ćwiczących	4-6	0,3	1,2-1,8	2-3	2,4-5,4
4.	Podgrywanie innych źródeł informacji /oprócz szczebla nadrzędnego i elementów ugrupowania bojowego podległych ćwiczącym	2-3	0,5	1-1,5	2-3	2-4,5
Razem: 12,4 - 30,9 godz.						
<p>Tabela 7: Zestawienie zadań wykonywanych przez zespół podgrywający działanie sąsiadów w jednoszczeblowym ćwiczeniu dywizyjnym</p>						

Z zestawienia wynika, że na podgrywanie działania sąsiadów dla jednego zespołu dywizyjnego potrzeba średnio około 20 godz. W toku ćwiczenia organizowane są trzy zespoły ćwiczące. Na podgrywanie dla nich działania sąsiadów potrzeba więc 60 godzin. Biorąc pod uwagę okres wydajnej pracy /około 12 godzin/ można stwierdzić, że zespół ten powinien liczyć 5 oficerów. W związku z tym, że zespoły ćwiczące realizują te same zagadnienia szkoleniowe to informacje im przekazywane będą prawie identyczne, a na pewno bardzo podobne. Różnice mogą być jedynie w informacjach przyjmowanych od zespołów ćwiczących. Stąd też, czas potrzebny na opracowanie informacji ulegnie skróceniu w granicach 50%. Można więc przyjąć, że zespół podgrywający działanie sąsiadów w jednoszczeblowym ćwiczeniu dywizyjnym powinien składać się z 2-3 oficerów /nauczycieli akademickich/.

W toku rzeczywistych działań bojowych na przyszłym polu walki informacje wymieniane pomiędzy równorzędnymi szczeblami dowodzenia /w ćwiczeniu między zespołami ćwiczącymi i zespołem podgrywającym działanie sąsiadów/ dotyczą głównie problemów, które są w sferze zainteresowań ich pionów operacyjnych i rozpoznawczych. Stąd wniosek, że do zespołu podgrywającego działanie sąsiadów należy wyznaczać oficerów ogólnowojskowych i oficerów rozpoznania wojskowego.

Podobnie jak w ćwiczeniu dywizyjnym, tak w jednoszczeblowym pułkowym ćwiczeniu szkieletowym /I KWL/ istnieje potrzeba tworzenia zespołu podgrywającego działanie sąsiadów pułku. Podobne będą również zadania tegoż zespołu. Zmieni się jedynie szczebel podgrywanych sąsiadów i co jest z tym związane, zwiększy się częstotliwość wymiany informacji pomiędzy ćwiczącymi zespołami i zespołem podgrywającym. Natomiast informacje będą krótsze i w związku z tym, ogólny czas potrzebny na ich przygotowanie i przekazanie nie ulegnie zmianie. Można więc przyjąć, że w jednoszczeblowym, pułkowym ćwiczeniu szkieletowym skład zespołu podgrywającego działanie sąsiadów może być taki sam jak w ćwiczeniu dywi-

zyjnym i może wynosić 2-3 oficerów /nauczycieli akademickich/ ogólnowojskowych i rozpoznania wojskowego.

Inny natomiast powinien być skład ilościowy zespołu podgrywającego działanie sąsiadów w dwuszczeblowym ćwiczeniu szkieletowym I i II KWL, w którym ćwiczą zarówno zespoły dywizyjne jak i pułkowe, a zespół podgrywający musi wykonywać swoje zadania na korzyść jednych i drugich zespołów ćwiczących. Spowoduje to prawie dwukrotne zwiększenie jego zadań. W związku z tym również skład ilościowy takiego zespołu podgrywającego powinien ulec zwiększeniu i może wynosić 2-3 oficerów ogólnowojskowych i 1-2 oficerów rozpoznania ogólnowojskowego.

Wnioski:

1. Z teoretycznych kalkulacji ilościowych wynika, że zespół podgrywający działanie sąsiadów powinien liczyć:

- w jednoszczeblowym ćwiczeniu II KWL: 2-3 oficerów ogólnowojskowych i rozpoznania;

- w jednoszczeblowym ćwiczeniu I KWL: 2-3 oficerów ogólnowojskowych i rozpoznania;

- dwuszczeblowym ćwiczeniu szkieletowym I i II KWL: 2-3 oficerów ogólnowojskowych i 1-2 oficerów rozpoznania.

4.2.4. Zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego.

W dotychczasowej praktyce szkoleniowej w ASG WP w toku taktycznych ćwiczeń szkieletowych zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego nie był organizowany jako oddzielny element struktury organizacyjnej kierownictwa ćwiczenia. Stanowił on zasadniczy trzon zespołu podgrywającego dla ćwiczących łącznie wszystkie źródła informacji taktyczno-operacyjnych oprócz szczebla nadrzędnego.

Z przeprowadzonych badań ankietowych słuchaczy ćwiczących i działających w zespołach podgrywających wynika, że działanie zespołów podgrywających w dotychczasowej formie w niewielkim stopniu wytwarza u słuchaczy ćwiczących obraz obiegu informacji w rzeczywistych działaniach bojowych.

Zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego powinien działać tak, aby stworzyć warunki dla ćwiczących w których w pełnym zakresie mógłby być przez nich realizowany proces dowodzenia podległymi im elementami ugrupowania bojowego. Ażeby to osiągnąć zespół podgrywający powinien wykonywać wszystkie te zadania i przedsięwzięcia które wynikają z bezpośredniej, funkcjonalnej podległości ćwiczącym dowództwom i sztabom.

Z przeprowadzonych badań wynika, że zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego powinien realizować na rzecz ćwiczących następujące zadania:

- przyjmowanie zadań /zarządzeń/ bojowych od ćwiczącego dowództwa i sztabu;
- udział w prowadzonych przez ćwiczących rekonesansach /wg decyzji co do miejsca, czasu i składu uczestników rekonesansu/;
- udział w organizowaniu przez ćwiczących współdziałania i zabezpieczenia działań bojowych;
- przedstawienie zamiarów za podgrywane elementy do zatwierdzenia przez ćwiczącego dowódcę;
- składanie okresowych i doraźnych meldunków sytuacyjnych zgodnie z ustaleniami ćwiczących;
- udzielanie wszelkich informacji o stanie i położeniu elementów ugrupowania bojowego /na wezwanie ćwiczących/.

Zakres ilościowy i czasowy wymienionych zadań zależy od szczebla ćwiczącego, a co za tym idzie, od ilości podgrywanych elementów oraz od ilości ćwiczących zespołów. Znaczący wpływ na zakres tych zadań mają

także zagadnienia szkoleniowe realizowane przez ćwiczących.

W jednoszczeblowym, dywizyjnym ćwiczeniu szkieletowym II KWL zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego podgrywa działanie oddziałów i samodzielnych pododdziałów dywizji.

Ze struktury organizacyjnej dywizji ^{134/}wynika, że zespół podgrywający działanie jej oddziałów i samodzielnych pododdziałów powinien podgrywać za:

- trzy pułki ogólnowojskowe;
- cztery oddziały i pododdziały artylerii /pa, prplot, drt, dappanc/;
- sześć pododdziałów pozostałych rodzajów wojsk /bsap, bł, kchem, bzaop, brem, bmed/;
- jeden pododdział rozpoznawczy /br/, który faktycznie tworzy kilka elementów ugrupowania, z których część przekazuje informacje bezpośrednio do ćwiczącego sztabu dywizji.

Ze względu na to, że sztab dywizji powinien dysponować położeniem o dwa szczeble w dół, to każdy z wymienionych wyżej, podgrywanych oddziałów i samodzielnych pododdziałów musi "prowadzić" swoje pododdziały o jeden, a niekiedy o dwa szczeble w dół. W związku z tym ilość "prowadzonych" elementów wzrośnie kilkakrotnie. Poza tym podgrywając działanie pułków ogólnowojskowych konieczne jest podawanie położenia za wszystkie ich pododdziały /cztery bataliony i dziesięć pododdziałów rodzajów wojsk i zabezpieczenia w każdym pułku/.

Porównując ilość elementów których działanie powinno być podgrywane ze stanem ilościowym zespołu podgrywającego w dotychczasowym składzie można stwierdzić, że zespół ten jest zbyt mały pod względem ilości oficerów, aby mógł realnie podgrywać działanie wszystkich elementów ugrupowania bojowego dywizji. Potwierdziły to w pełni wyniki badań ankieto-

134/ Do powyższych kalkulacji przyjęto strukturę organizacyjną dywizji
DZ - 89.

Szczegółowe zestawienie elementów, których działanie powinien podgrywać zespół podgrywający przedstawia tabela 8.

Lp.	Oddział pododdział	Ilość	Minimalny, wymagany stopień szczegó- wości przy przeka- zywaniu informacji o położeniu	Ilość elementów po uwzględnieniu stop- nia szczegółowości	
				W jednym oddziale /podod- dziale/	Razem
1.	Pułki ogólnowojskowe	3	do batalionu	4	12
			do pododdziału specjalnego	10	30
			do każdego ele- mentu rozpoznaw- czego komp. rozpozn.	2-3	6-9
2.	Oddziały pododdziały artylerii	1	do da	4	4
			drt	3	3
			dappanc	3	3
			prplot	4	4
3.	Pododdział rozpoznawczy dywizji /br/	1	do każdego elementu organizowanego siła- mi bat. rozpozn.	6-8	6-8
4.	Pozostałe samodzielne pododdziały dywizji	1	do kompanii	3	3
			błacz	3	3
			brem	3	3
			bzaop	3	3
			bmed	1	1
			kchem	3	3

Tabela 8. Zestawienie elementów struktury organizacyjnej dywizji podgrywanych przez zespół podgrywający

wych, które zostały przeprowadzone wśród słuchaczy ćwiczących oraz działających w zespołach podgrywających.

Skład ilościowy zespołu podgrywającego zależy od zakresu realizowanych przez niego zadań oraz czasu i częstotliwości ich wykonywania. Trudno jest jednoznacznie określić częstotliwość i czas realizacji poszczególnych zadań. Zależą one od rodzaju i etapu działań bojowych realizowanych przez szczebel ćwiczący.

Na podstawie przeprowadzonych badań, dotychczasowych doświadczeń, a także ustaleń czasowych przewidzianych na okres prowadzenia rzeczywistych działań bojowych na przyszłym polu walki, można przyjąć średni orientacyjny czas i częstotliwość realizacji poszczególnych zadań.

Zestawienie głównych zadań zespołu podgrywającego i częstotliwość ich realizacji dla jednego zespołu ćwiczącego przedstawia tabela 9.

Z zestawienia wynika, że łączny czas niezbędny na wykonanie zadań przez zespół podgrywający wynosi 165,5-366 godzin. Do dalszych kalkulacji można przyjąć średnią około 250 godzin. Biorąc pod uwagę okres wydajnej pracy członków zespołu /około 12 godzin na dobę/, należy stwierdzić, że zespół ten powinien składać się z 20-21 oficerów /w przypadku podgrywania dla jednego ćwiczącego zespołu dywizyjnego/.

Ze składu słuchaczy II KWL tworzy się na okres ćwiczenia dywizyjnego najczęściej trzy dywizyjne zespoły ćwiczące. W wypadku, gdy każdy zespół ćwiczący realizuje inne zagadnienia szkoleniowe, a podgrywające im zespoły działają zdecentralizowanie /każdemu zespołowi ćwiczącemu podgrywa inny zespół podgrywający/ wówczas skład ilościowy tych zespołów podgrywających musiałby wynosić 60-63 oficerów.

W sytuacji, gdy każdy z zespołów ćwiczących realizuje jednakowe zagadnienia szkoleniowe zespoły podgrywające podległe elementy ich ugrupowania mogą działać w sposób scentralizowany /poszczególne elementy zespołu mogą podgrywać dla różnych zespołów ćwiczących/. Wówczas ich działanie może być "powielane" po ewentualnym dostosowaniu do decyzji cwi-

Lp.	Główne zadania realizowane przez zespół podgrywający podległe elementy ugrupowania bojowego	Orientacyjny czas wykonywania jednego zadania /w godz./	Częstotliwość wykonywania zadania /ilość w ciągu doby/	Czas wykonywania zadania przez jeden element w ciągu doby	Ilość podgrywanych elementów ćwiczącej dywizji	Łączny czas na wykonanie zadania przez zespół podgrywający
1.	Przyjmowanie zadań /zarządzeń/ bojowych	0,5-1	1-2	0,5-2	15	7,5-30
2.	Udział w rekonesansach	1-2	1-2	1-4	3	3-12
3.	Udział w organizowaniu współdziałania i zabezpieczenia działań bojowych	1-2	1-2	1-4	15	15-60
4.	Przedstawienie decyzji do zatwierdzenia	2-4	1-2	2-8	3	6-24
5.	Składanie meldunków					
	- dobowych	2	1	2	15	30
	- okresowych	0,5	4-6	2-3	15	30-45
	- doraźnych	0,2	ok.5	1	15	15
6.	Wypracowanie koncepcji podgrywania					
	- ogólna/do wykonania zadania przez ćwiczącą dywizję/	2	1-2	2-4	15	30-60
	- szczegółowa /stosownie do meldunków okresowych/	0,5	4-6	2-3	15	30-60
Ogółem:						165,5 - 366
średnio:						250 godzin

Tabela 9: Zestawienie głównych zadań uwzględniające czas i częstotliwość ich realizacji przez zespół podgrywający dla jednego dywizyjnego zespołu ćwiczącego

czących w poszczególnych zespołach, a łączny czas potrzebny na wykonanie zadań przez zespoły podgrywające ulegnie skróceniu.

Biorąc pod uwagę czas potrzebny na opracowanie koncepcji podgrywania i czas niezbędny na opracowanie informacji można przyjąć, że łączny czas potrzebny na wykonanie zadań ulegnie skróceniu o około 30%. Umożliwi to zmniejszenie składu ilościowego zespołu podgrywającego działanie podległych elementów ugrupowania bojowego dla trzech ćwiczących zespołów dywizyjnych do 42-45 oficerów.

Wewnętrzny podział funkcji w zespole podgrywającym może wynikać z odpowiednio dobranych specjalności oficerów wchodzących w jego skład lub też być podporządkowany strukturze organizacyjnej zespołów ćwiczących. Ze względu na pełne wykorzystanie i w miarę równomierne obciążenie zadaniami oficerów wchodzących w skład zespołu najkorzystniej jest łączyć podział strukturalny i funkcjonalny.

Biorąc pod uwagę wnioski z dotychczasowej analizy można przyjąć skład zespołu podgrywającego podległe elementy ugrupowania bojowego w ćwiczeniu szkieletowym II KWL, który przedstawia tabela 10.

Proponowany skład zespołu zapewnia realne oddziaływanie informacyjne na poszczególne zespoły ćwiczące. W celu zwiększenia realności podgrywania przyjęto, że działanie każdego elementu dywizji podgrywane jest przez innego oficera zespołu podgrywającego. Zapewnia to przekazywanie ćwiczącym informacji kolejno, oddzielnie o każdym elemencie ugrupowania oraz przeciwdziała przekazywaniu ćwiczącym informacji uogólnionych, łącznie o działaniu kilku elementów.

W proponowanym wariantcie warunki powyższe nie są tylko spełnione w stosunku do podgrywania działania niektórych szefów rodzajów wojsk /służb/ pułków ogólnowojskowych.

Skład zespołu podgrywającego przedstawiony w tabeli 7 zapewnia podgrywanie każdego źródła informacji /działania osoby funkcyjnej/ przez innego członka zespołu podgrywającego. Takie działanie zespołu podgry-

Lp.	Podgrywany element lub funkcja w zespole podgrywającym	Podgrywają dla dywizji			Ilość członków zespołu podgrywającego			
		A ₁	A ₂	A ₃	Nauczyciele akadem.	Słuchacze	Razem	
1.	Kierownik zespołu		1		1	-	1	
2.	Zcy kierownika zespołu	1	1	1	3	-	3	
3.	Dowódcy oddziałów ogólnowojskowych	1pz	1	1	1	3	4	
		2pz	1	1	1	1	3	4
		3pz	1	1	1	1	3	4
4.	Dowódca br + elementy rozpoznawcze dywizji + szefowie rozp. pułków	1	1	1	3	3	6	
		1	1	1				
5.	Dowódcy oddziałów, pododdziałów artylerii + szefowie artylerii pułków	pa	1	1	1	1	1	2
		drt+szef art. 1pz	1	1	1	1	1	2
		dappanc+szef art. 2pz	1	1	1	1	1	2
		bdow szefa art. dyw.+szef art. 3pz	1	1	1	1	1	2
		prplot+szef OPL pułków	1	1	1	1	1	2
6.	Dcy pododdziałów + szefowie rodz.wojsk /służb/ pułków	bsap+szef sap. pułków	1	1	1	1	1	2
		blączn+szef łączn. pułków	1	1	1	1	1	2
		kchem+szef pułków	1	1	1	1	1	2
		ozaop+kwat. pułków	1	1	1	1	1	2
		brem+szef sł. tech. pułków	1	1	1	1	-	1
		bmed	1	1	1	1	-	1
7.	Rezerwa kier. zespołu		1 2		1	2	3	
Uwaga: W liczniku: nauczyciele akademicy, w mianowniku: słuchacze				Ogółem: 22	24	46		

Tabela 10 : Skład zespołu podgrywającego działania podległych elementów ugrupowania bojowego w jednoszczeblowym, dywizyjnym ćwiczeniu szkieletowym II KWL /trzy zespoły ćwiczące: A₁, A₂, A₃/

wającego podwyższa realizm obiegu informacji w ćwiczeniu. Wymaga jednak scentralizowanego wykorzystania i rozmieszczenia zespołu co utrudnia oddziaływanie na ten zespół rozjemców taktycznych przy zespołach ćwiczących.

Jednakże zdecentralizowane wykorzystanie zespołu podgrywającego, ze względu na jego skład ilościowy, spowoduje konieczność podgrywania przez jednego członka zespołu kilku źródeł informacji /działania osób funkcyjnych/.

W jednoszczeblowym pułkowym ćwiczeniu szkieletowym I KWL zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego podgrywa działanie pododdziałów pułku.

Z organizacji pułku wynika, że zespół podgrywający działanie jego pododdziałów powinien podgrywać za:

- cztery bataliony /piechoty i czołgów/;
- dziewięć pododdziałów rodzajów wojsk i zabezpieczenia.

Zadania wykonywane przez zespół podgrywający w ćwiczeniu pułkowym są podobne jak w ćwiczeniu dywizyjnym. Inny jest jedynie zakres tych zadań i mniejsza ilość elementów których działanie jest podgrywane.

W sumie, w ćwiczeniu szkieletowym I KWL, w którym powołuje się sześć zespołów ćwiczących trzeba podgrywać działanie 78 elementów /6 zespołów ćwiczących x 13 elementów /pododdziałów pułku/ = 78 elementy/.

Biorąc pod uwagę, że podgrywane będzie tylko działanie dowódców tych elementów /jedynie w przypadku batalionów - dowództw batalionów/, można przyjąć, że jeden oficer ze składu zespołu podgrywającego może podgrywać działanie dwóch elementów.

Proponowany skład zespołu podgrywającego działanie elementów ugrupowania bojowego w jednoszczeblowym ćwiczeniu szkieletowym I KWL przed-

135/ W związku z praktycznym wykorzystaniem pododdziałów łączności i regulacji ruchu ich działanie nie musi być podgrywane.

stawia tabela 11.

Lp.	Podgrywany element ugrupowania lub funkcja w zespole podgrywającym	Podgrywa dla zespołów pułkowych						Skład zespołu			
		A ₁	A ₂	A ₃	A ₄	A ₅	A ₆	Nauczyciele akademicy	Słuchacze	Razem	
1.	Kierownik zespołu			1				1	-	1	
2.	Zastępcy kier. zespołu	1	1	1	1	1	1	6	-	6	
3.	Dowódcy:	1 i 2 batal.	1	1	1	1	1	1	-	6	6
		3 i 4 batal.	1	1	1	1	1	1	-	6	6
4.	Dowódcy	das, dappanc.	1	1	1	1	1	1	2	4	6
		daplot	1		1		1		1	2	3
		kr	1	1	1	1	1	1	1	5	6
		ksap	1		1		1		1	2	3
		kzaop	1		1		1		1	2	3
		krem	1		1		1		1	2	3
		kmed				1			1	-	1
		pl chem	1		1		1		1	2	3
Razem:								16	31	47	

Tabela 11: Skład zespołu podgrywającego działanie podległych elementów ugrupowania bojowego w jednoszczeblowym, pułkowym ćwiczeniu taktycznym I KWL /sześć zespołów ćwiczących/.

W dwuszczeblowym ćwiczeniu szkieletowym I i II KWL w ASG WP zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego podgrywa dla ćwiczących zespołów dywizyjnych - za nie ćwiczące oddziały i samodzielne pododdziały dywizji i dla ćwiczących zespołów pułkowych - za wszystkie pododdziały pułku.

W przypadku organizowania zespołu podgrywającego działającego w sposób scentralizowany jego skład ilościowy będzie sumą zespołów podgrywanych w ćwiczeniach jednoszczeblowych 100 i 200 zmniejszony o dwóch nauczycieli akademickich i sześciu słuchaczy, którzy w ćwiczeniach jednoszczeblowych podgrywali działanie pułków, które ćwiczą w ćwiczeniu dwuszczeblowym.

Natomiast w przypadku organizowania zespołu podgrywającego działającego w sposób zdecentralizowany wówczas dla każdego z zespołów ćwiczących należy zorganizować samodzielną grupę podgrywającą. Z ilości zespołów ćwiczących wynika potrzeba zorganizowania trzech grup podgrywających dla zespołów dywizyjnych i sześciu grup podgrywających dla zespołów pułkowych.

Wnioski:

1. Zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego powinien wykonywać wszystkie te zadania i przedsięwzięcia, które wynikają z bezpośredniej funkcjonalnej i służbowej podległości ćwiczącym dowództwom i sztabom.
2. Z teoretycznych kalkulacji ilościowych wynika, że zespół podgrywający działanie podległych elementów ugrupowania bojowego powinien liczyć:
 - w jednoszczeblowym ćwiczeniu szkieletowym I KWL: 19 oficerów ogólnowojskowych, 6 oficerów rozpoznania i po trzech oficerów z każdego rodzaju wojsk;
 - w jednoszczeblowym ćwiczeniu szkieletowym II KWL: 16 oficerów ogólnowojskowych, 6 oficerów rozpoznania i po dwóch oficerów z każdego rodzaju wojsk.

4.3. Wnioski ogólne

1. Struktura organizacyjna aparatu kierowniczego-rozjemczego wywiera wpływ na realizację obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu. Dlatego też należy:
 - ściśle określić i rozdzielić zależności służbowe i funkcjonalne oraz dydaktyczne i organizacyjno-kontrolne wszystkich elementów struktury organizacyjnej aparatu kierowniczego-rozjemczego w stosunku do ćwiczących zespołów słuchaczy;
 - stworzyć w strukturze organizacyjnej aparatu kierowniczego-rozjemczego takie jego elementy, które będą realnie podgrywać wszystkie zależności funkcjonalne i służbowe typu operacyjnego występujące w toku rzeczywistych działań bojowych, a więc rozszerzyć działalność zespołu podgrywającego działanie podległych elementów ugrupowania bojowego i powołać oddzielnie zespoły podgrywające działanie szczebla nadrzędnego i sąsiadów.
2. Skład ilościowy poszczególnych zespołów podgrywających powinien zapewniać wykonywanie za podgrywane elementy systemu dowodzenia tych zadań cząstkowych /przedsięwzięć, czynności sztabowych, itp./, które u ćwiczących wywołują reakcje i wrażenie działania całego systemu dowodzenia. Podgrywanie powinno być realne, tzn. zgodne z działaniem podgrywanych elementów systemu dowodzenia.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione w rozprawie wnioski i propozycje są próbą urzeczywistnienia w praktyce studiów w ASG WP postulatów wynikających z głównej zasady metodycznej ćwiczeń taktycznych, a mianowicie zasady realizmu.

Z szerokiego zakresu problemów procesu dydaktycznego w ASG WP wybrano wąski, ale istotny wycinek metodyki form kształcenia słuchaczy zawężając go jeszcze do doskonalenia obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu szkieletowym.

Z przeprowadzonych badań wynika niezbicie, że doskonalenie obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu szkieletowym jest możliwe w aktualnych warunkach w ASG WP i nie wymaga to kosztownych zabiegów.

Wyniki badań potwierdziły zakładaną hipotezę roboczą, z której wynika, że doskonalenie obiegu informacji taktyczno-operacyjnych w ćwiczeniu szkieletowym winno być dokonywane w sferze działalności zespołu autorskiego i aparatu kierowniczo-rozjemczego, a w tym głównie w sferze działalności zespołów podgrywających.

Uzyskane wyniki badań wykazały, obok zalet, także pewne niedostatki w metodyce prowadzenia ćwiczeń szkieletowych w ASG WP. Dotyczy to przede wszystkim niepełnego wykorzystywania możliwości wynikających z istoty ćwiczenia szkieletowego i co za tym idzie zbyt dużego przywiązywania w ćwiczeniu szkieletowym uwagi do tych czynności sztabowych, które można wykształcać u słuchaczy w ćwiczeniach grupowych i grach wojennych.

Przeprowadzone badania dowodzą, że doskonalenie obiegu informacji w taktycznych ćwiczeniach szkieletowych może się dokonywać poprzez pełniejsze niż dotychczas przestrzeganie w ćwiczeniu założeń i zasad teoretycznych obiegu informacji w przewidywanych działaniach bojowych,

tzn. poprzez zbliżanie obiegu informacji w ćwiczeniu do obiegu informacji w rzeczywistych działaniach bojowych. Wymaga to jednak zmian w strukturze organizacyjnej ćwiczenia, a szczególnie w strukturze organizacyjnej jego aparatu kierowniczo-rozjemczego. Niezbędne jest więc - postulowane w rozprawie - ścisłe określenie i rozdzielenie zależności służbowych i funkcjonalnych oraz dydaktycznych i organizacyjno-kontrolnych wszystkich elementów struktury aparatu kierowniczo-rozjemczego w stosunku do ćwiczących zespołów słuchaczy. Powoduje to potrzebę stworzenia w strukturze organizacyjnej aparatu kierowniczo-rozjemczego takich jego elementów, które mogą realnie podgrywać, ćwiczącym zespołom słuchaczy, wszystkie zależności służbowe i funkcjonalne występujące w rzeczywistych działaniach bojowych. Kolejnym kierunkiem doskonalenia obiegu informacji w ćwiczeniu szkieletowym jest indywidualizowanie informacji w stosunku do osób funkcyjnych i pionów funkcjonalnych ćwiczących dowództw i sztabów. Wszystkie powyżej wymienione zabiegi zmierzać powinny do tworzenia w ćwiczeniu warunków informacyjnych, w których działają ćwiczące zespoły słuchaczy, maksymalnie zbliżonych do warunków informacyjnych występujących w rzeczywistych działaniach bojowych.

Wyniki badań wskazują również na potrzebę prowadzenia kompleksowych badań poruszanej w rozprawie problematyki, szczególnie dalszego badania wymagają zagadnienia dotyczące działania zespołów podgrywających w ćwiczeniu szkieletowym. Autor wyraża nadzieję, że przedstawione w rozprawie kalkulacje staną się podstawą do prowadzenia eksperymentów dydaktycznych zmierzających do podniesienia studiów na wyższy poziom godny nowo tworzonych Akademii Obrony Narodowej.

17. Popisławicz Cz., Podstawy dydaktyki ogólnej, PWN, Warszawa 1970.

18. Lekcykon wiedzy wojskowej, MON, Warszawa 1971.

WYKAZ LITERATURY

1. Biuletyn informacyjny nr 1/150/. Część druga, MON, Warszawa 1987.
2. Bogusz J., Dydaktyka wojskowa, MON, Warszawa 1983.
3. Dowodzenie dywizją /pułkiem/ w działaniach bojowych. Podręcznik. Część I. Zasady ogólne, ASG WP, Warszawa 1980.
4. Dęga Cz., Piekarski H., Galewski Z., Zmiany w działaniach taktycznych i operacyjnych wojsk lądowych podyktowane technicznym rozwojem współczesnych i perspektywicznych środków walki. Zeszyt naukowy nr 2/35/83, ASG WP, Warszawa 1983 r.
5. Dragomirow M., Izbrannyje trudy, Wojennoje Izdatielstwo, Moskwa 1956.
6. Gołąb Z., Kołcz S., Współczesne dowodzenie wojskami, MON, Warszawa 1961.
7. Instrukcja o organizacji procesu kształcenia w szkołach i ośrodkach wojskowego szkolnictwa zawodowego, MON, Warszawa 1976.
8. Instrukcja o organizowaniu i prowadzeniu ćwiczeń taktycznych, MON, Warszawa 1976.
9. Izydorek W., Metodyka opracowania prac dyplomowych w ASG WP. Poradnik, ASG WP, Warszawa 1986 r.
10. Iwanow D.A., Sawieljew W.P., Szemański P.W., Zasady dowodzenia wojskami, MON, Warszawa 1973.
11. Kamiński J., Główne problemy metodologii nauczania regulaminów taktycznych. Zeszyt Naukowy nr 2/21/79. Dodatek, ASG WP, Warszawa 1979.
12. Kierunki zwiększania efektywności przygotowania kadr oficerskich w akademiach dowódczo-sztabowych, ASG WP i AW im. Frunzego, Moskwa-Warszawa 1980.
13. Klonowski Z., Działanie zespołu podgrywającego w ćwiczeniu "LATO-78". Myśl Wojskowa tajna, MON, Warszawa 1978.
14. Kompedium Sił Zbrojnych państw NATO, MON, Warszawa 1987.
15. Kopaliński W., Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych. Wiedza Powszechna, Warszawa 1980.
16. Kołodziejczyk B., Co będzie jutro? Rozważania o przyszłości pola walki, MON, Warszawa 1980.
17. Kupisiewicz Cz., Podstawy dydaktyki ogólnej, PWN, Warszawa 1980.
18. Leksykon wiedzy wojskowej, MON, Warszawa 1971.

19. Łazarek J., Doskonalenie metodyki prowadzenia ćwiczeń grupowych z taktyki ogólnej ze słuchaczami I Kursu ASG WP. Rozprawa doktorska, ASG WP, Warszawa 1985.
20. Majewski F., Oleksiński S., Siwiec W., Metody i treść pracy dowódcy i sztabu dywizji /pułku/ w działaniach bojowych, ASG WP, Warszawa 1983.
21. Mały słownik języka polskiego. Praca zespołowa, PWN, Warszawa 1974.
22. Metodyka nauczania taktyki ogólnej w ASG WP, ASG WP, Warszawa 1983.
23. Metody pracy dowódcy i sztabu dywizji /pułku/ w działaniach bojowych. Materiał pomocniczy do szkolenia słuchaczy ASG WP, ASG WP, Warszawa 1983.
24. Mróz W., Zarys kierowania i organizacji pracy dowódczej i sztabowej, MON, Warszawa 1978.
25. Nożko K. Wybrane problemy przygotowania i prowadzenia ćwiczeń szkieletowych w ASG WP. Materiał z konferencji dydaktyczno-metodycznej w ASG WP, ASG WP, Warszawa 1977.
26. Okoń W. Elementy dydaktyki szkoły wyższej, PWN, Warszawa 1971.
27. Okoń W., Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, PWN, Warszawa 1987.
28. Omówienia ćwiczenia szkieletowego I i II KWL w roku akademickim 1986/87, Warszawa 1987.
29. Pedagogika. Pod redakcją B. Suchodolskiego, PWN, Warszawa 1980.
30. Plan studiów dyplomowych w ASG WP, ASG WP, Warszawa 1986.
31. Poletajew J.A., Zagadnienia cybernetyki, PWT, Warszawa 1961.
32. Plan tematyczny I roku studiów dyplomowych Wydziału Wojsk Lądowych od roku akademickiego 1989/90, ASG WP, Warszawa 1989.
33. Plan tematyczny II roku studiów dyplomowych Wydziału Wojsk Lądowych od roku akademickiego 1989/90, ASG WP, Warszawa 1989.
34. Plan tematyczny III roku studiów dyplomowych Wydziału Wojsk Lądowych, ASG WP, Warszawa 1989.
35. Program zakresowy Wydziału Wojsk Lądowych, ASG WP, Warszawa 1986.
36. Principy obmiera informaciej w grupirowkach wojsk koalicyjonnogo so-stawa. MON, Warszawa 1977.
37. Problemy teoretyczne ćwiczenia szkieletowego nr 300/Sz, ASG WP, Warszawa 1980.
38. Regulamin walki wojsk lądowych Sił Zbrojnych PRL. Część I /dywizja, pułk/, MON, Warszawa 1985.
39. Regulamin sztabów /tymczasowy/, MON, Warszawa 1983.

40. Rigg R., Realizm w szkoleniu bojowym pododdziałów armii amerykańskiej. Organizacja i prowadzenie szkolenia w warunkach zbliżonych do rzeczywistości bojowej, MON, Warszawa 1959.
41. Sielecki R., Problematyka treści i metodyki ćwiczeń taktycznych z wojskami z punktu widzenia wymagań współczesnego pola walki. Rozprawa doktorska, ASG WP, Warszawa 1976.
42. Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1974.
43. Sołtykiewicz K., Górczyk F., Opracowanie i prowadzenie egzaminacyjnego ćwiczenia szkieletowego nr 300 nt. Operacja zaczepna armii. Rozprawa doktorska, ASG WP, Warszawa 1983.
44. Sznajder R., Metodyka nauczania pracy dowódcy pułku w terenie. Rozprawa doktorska. ASG WP, Warszawa 1982.
45. Wiśniewski E., O prowadzeniu ćwiczeń na mapach i ćwiczeń szkieletowych. Myśl Wojskowa nr 3/1555
46. Wiśniewski E., Jagieło K., Nowakowski J., Metodyka wojskowych badań naukowych, ASG WP, Warszawa 1983.
47. Wójcik T., Wnioski z ćwiczenia "TARCZA-76", które powinny być wykorzystane w pracy dydaktycznej i naukowo-badawczej prowadzonej w ASG WP. Wnioski i propozycje Katedry Taktyki Ogólnej. Zeszyt naukowy nr 4/11/76. Dodatek, ASG WP, Warszawa 1976.
48. Zasady przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w Siłach Lądowych Stanów Zjednoczonych, MON, Warszawa 1971.
49. Zakrzewski J., Dydaktyka innowacyjna w wojsku, ASG WP, Warszawa 1977.
50. Zakrzewski J., Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej, ASG WP, Warszawa 1974.

Wydrukowano w 5 egz.

Egz.nr 1-5 Bibl.Nauk.DZS

Wyk.ppłk ŁYSIAK

Druk A.G. dnia 22.01.90r

Druk ASG WP nr pf-111/WW

Korekta autorska

40. Riga E., Realizm w szkoleniu bojowym pododdziałów armii specjalnej. Organizacja i prowadzenie szkolenia w warunkach zblizonych do rzeczywistości bojowej, MON, Warszawa 1979.
41. Szelcowski R., Problematyka treści i metodyki ćwiczeń taktycznych z wojskami z punktu widzenia wymagań współczesnego pola walki. Rozprawa doktorska, ASG WP, Warszawa 1976.
42. Słownik języka polskiego, PWN, Warszawa 1974.
43. Sotykiewicz K., Górczyk E., Opracowanie i prowadzenie egzaminów tego ćwiczenia szkoleniowego nr 700 nt. Operacja rozpoznania armii. Rozprawa doktorska, ASG WP, Warszawa 1987.
44. Szlachter H., Metodyka nauczania pracy dowódcy pułku w terenie. Rozprawa doktorska, ASG WP, Warszawa 1982.
45. Wiśniewski E., O prowadzeniu ćwiczeń na mapach i ćwiczeń szkieletowych. Myśl Wojskowa nr 3/1977.
46. Wiśniewski E., Jagielski K., Nowakowski J., Metodyka wojсковych badań naukowych, ASG WP, Warszawa 1985.
47. Wójcik T., Wniosek o ćwiczenia "TANCZA-78", które powinny być wykorzystane w pracy dydaktycznej i naukowo-badawczej prowadzonej w ASG WP, Wniosek i propozycja Katedry Taktyki Ogólnej, Zarząd Naukowy nr 4/1976, Dodatek, ASG WP, Warszawa 1976.
48. Zasady przygotowania i prowadzenia ćwiczeń w Szkołach Ładowych Sztabu Jednostek, MON, Warszawa 1971.
49. Zakrzewski J., Dydaktyka inżynierska w wojsku, ASG WP, Warszawa 1977.
50. Zakrzewski J., Wybrane zagadnienia z dydaktyki wojskowej, ASG WP, Warszawa 1974.

Wydrukowano w 3 egz.
 Rz. nr 1-5 Biał. Nank. 228
 Wk. ppk 1821AK
 Druk A.G. 84. 01. 907
 Druk ASG WP

